

Vliv rodičovské výchovy na aspekty rivality v rodině se třemi sourozenci různého pohlaví

Bc. Michaela Navrátilová

Diplomová práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Michaela Navrátilová**
Osobní číslo: **H130002**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Vliv rodičovské výchovy na aspekty rivality v rodině se třemi sourozenci**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rodiny, výchovy, sourozeneckých vztahů, vývojové psychologie a sociální psychologie.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu s vybranými probandy na základě polostrukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FERJENČÍK, Ján. Úvod do metodologie psychologického výzkumu. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-815-9.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk-prostředí-výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

LEMAN, Kevin. Sourozenecké konstelace. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-194-8.

SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. Sociální psychologie. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

7. ledna 2015

Termín odevzdání diplomové práce:

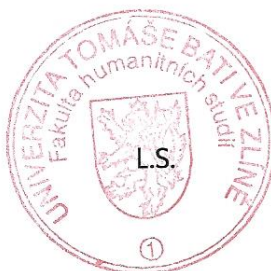
17. dubna 2015

Ve Zlíně dne 7. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.

děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.

ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 10.4.2015

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce se primárně zabývá působením rodičovské výchovy na vznik rivality mezi sourozenci různého pohlaví. V teoretické části je rozebírána problematika rodiny, její vliv na vývoj dítěte a výchovné působení rodičů na genderovou roli dítěte. Obsáhlou částí je také kapitola o sourozenectví, která je věnována vztahům mezi nejstaršími, prostředními a nejmladšími sourozenci. Poslední kapitola je věnována sourozenecké rivalitě a jejím pozitivním a negativním účinkům na vztahy v rodině. Praktická část obsahuje popis výzkumného projektu a výsledky výzkumu. Jsou zde prezentovány přepisy rozhovorů, které jsou doplněny o interpretaci získaných jevů.

Klíčová slova: rodina, rodiče, syn, dcera, rivalita, sourozenci, sourozenecké konstelace, výchova, vztahy

ABSTRACT

Thesis is primarily focused on parental upbringing and its influence on the emergence of rivalry among siblings of both sexes. The theoretical part of the thesis deals with subjects such as family, its impact on child development, and how parenting influences the gender role of a child. The chapter on sibship takes the biggest part and brings insights about relationships among the oldest child, the middle and the youngest children of a family. The last chapter is concerned with sibling rivalry and its positive and negative impacts on family life. The practical part contains a description of a research project, as well as its conclusions. There are also transcriptions of interviews supplemented with interpretation of the phenomena obtained.

Keywords: family, parents, son, daughter, rivalry, siblings, sibling constellation, upbringing, relationships

Poděkování

Ráda bych velmi poděkovala doc. PhDr. Panajotisu Cakirpaloglu, DrSc., za jeho odborné a cenné rady, vstřícný přístup, trpělivost a péči, se kterou k mé diplomové práci přistupoval.

Velmi si také cením vstřícnosti a důvěry svých respondentů, bez nichž by nebylo možné výzkum realizovat, za což jim patří můj velký dík.

Moje velké poděkování patří také mému manželovi Jardovi, našim dětem Olze, Pavle, Jakubovi a Filipovi, babičkám a dědečkům za jejich láskyplný a povzbuzující přístup, podporu a pomoc na cestě za mým životním snem. Velmi si toho vážím.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RODINA	13
1.1 Vliv rodiny na vývoj dítěte.....	15
1.2 Výchovné styly rodičů a jejich působení.....	17
1.3 Vliv rodové role na výchovu	19
2 RODIČE	22
2.1 Matka a její výchovné působení.....	24
2.1.1 Matka versus dcera.....	28
2.1.2 Matka versus syn	30
2.2 Otec a jeho výchovné působení.....	32
2.2.1 Otec versus syn.....	34
2.2.2 Otec versus dcera	36
3 SOUROZENCKÉ KONSTELACE	39
3.1 Prvorozený sourozenec	43
3.2 Druhozený sourozenec.....	45
3.3 Nejmladší sourozenec	47
4 RIVALITA	49
4.1 Sourozenecká rivalita	50
4.2 Vlivy rodičovské výchovy na sourozeneckou rivalitu.....	51
4.3 Pozitivní a negativní účinky sourozenecké rivality	52
4.4 Aspekty rivality mezi dvěma sourozenci stejného pohlaví.....	53
II PRAKTICKÁ ČÁST	54
5 PŘÍPRAVNÁ FÁZE VÝZKUMU	55
5.1 Výzkumný problém	55
5.2 Cíl výzkumu	55
5.3 Výzkumné otázky.....	55
5.4 Metoda výzkumu.....	56
5.5 Metoda sběru dat	56
5.6 Popis výzkumného vzorku.....	56
6 REALIZACE VÝZKUMU	58
6.1 Metoda analýzy dat	58
6.2 Představení respondentů	58
7 INTERPRETACE VÝZKUMU	62

7.1	SOUROZENCI XYZ (NEJSTARŠÍ SESTRA X, PROSTŘEDNÍ BRATR Y, NEJMLADŠÍ BRATR Z).....	62
7.1.1	Kategorie č. 1: Vztahy k rodičům	62
7.1.2	Kategorie č. 2: Výchovné metody	65
7.1.3	Kategorie č. 3: Vztahy se sourozenci	68
7.1.4	Kategorie č. 4: Pohlaví	70
7.1.5	Kategorie č. 5: Pozice narození.....	71
7.2	SOUROZENCI ABC (NEJSTARŠÍ SESTRA A, PROSTŘEDNÍ SESTRA B, NEJMLADŠÍ BRATR C)	73
7.2.1	Kategorie č. 1: Vztahy k rodičům	73
7.2.2	Kategorie č. 2: Výchovné metody	75
7.2.3	Kategorie č. 3: Vztahy se sourozenci	77
7.2.4	Kategorie č. 4: Pohlaví	80
7.2.5	Kategorie č. 5: Pozice narození.....	82
7.3	SOUROZENCI KLM (NEJSTARŠÍ SESTRA K, PROSTŘEDNÍ BRATR L, NEJMLADŠÍ SESTRA M)	84
7.3.1	Kategorie č. 1: Vztahy k rodičům	84
7.3.2	Kategorie č. 2: Výchovné metody	85
7.3.3	Kategorie č. 3: Vztahy se sourozenci	87
7.3.4	Kategorie č. 4: Pohlaví	89
7.3.5	Kategorie č. 5: Pozice narození.....	90
7.4	SOUROZENCI EFG (NEJSTARŠÍ SESTRA E, PROSTŘEDNÍ BRATR F, NEJMLADŠÍ SESTRA G)	92
7.4.1	Kategorie č. 1: Vztahy k rodičům	92
7.4.2	Kategorie č. 2: Výchovné metody	95
7.4.3	Kategorie č. 3: Vztahy se sourozenci	97
7.4.4	Kategorie č. 4: Pohlaví	99
7.4.5	Kategorie č. 5: Pozice narození.....	100
8	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	103
	ZÁVĚR	115
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	117
	SEZNAM OBRÁZKŮ	121
	SEZNAM TABULEK.....	122
	SEZNAM GRAFŮ	123
	SEZNAM PŘÍLOH.....	124

ÚVOD

Snad každé dítě v životě touží být středobodem svých rodičů. Jak to však udělat, když má kolem sebe mnohdy více než dva sourozence, kteří touží po tomtéž? Co dělat a jak se vymezit, aby bylo pro rodiče výlučné a neopakovatelné? Co teprve, když se narodí jako prostřední a má před sebou výjimečného prvorozeného a posledního roztomilého benjamínka? A je-li druhý narozený synem, prvorozený je také chlapec a poslední narozenou holčička a rodiče jsou jenom dva? Nejspíše začne soupeření o výsadní pozici v rodině a to je právě téma, kterým se zabýváme v naší diplomové práci. Jsou to zejména aspekty rivality, které mohou výrazně ovlivňovat děti zvláště ve vícečetných rodinách. Naším cílem je prozkoumat, jak se rodičovská výchova podílí na vzniku rivality, v jakých souvislostech se projevuje, co všechno v životě dítěte přináší a jak jej formuje v jeho blízké i vzdálenější budoucnosti.

V teoretické části diplomové práce je ústředním tématem rodina a její působení na vývoj a rozvoj dětí. Na rozdíl od naší bakalářské práce s názvem *Aspekty rivality mezi dvěma sourozenci stejného pohlaví z pohledu sociální pedagogiky*, kde jsme se věnovali nejen primární socializaci a jejím činitelům, ale také socializaci ve výchovných a vzdělávacích institucích, budeme se v diplomové práci zabývat zejména rodinou nukleární, jejím vývojem a nepopíratelným vlivem na sourozenecké vazby. Velký vliv na dítě má také výchovné působení rodiče stejného a opačného pohlaví, čili rozdíly ve výchovných přístupech otce a matky, které jsou rovněž tématem teoretické části diplomové práce. Dalším teoretickým východiskem jsou genderové rozdíly mezi sourozenci, pořadí narození a sourozenecké konstelace jako takové, rozdělené na prvorozené, druhorozené, popřípadě prostřední a děti narozené jako poslední. V závěrečné kapitole teoretického bloku vymezujeme terminologii a teoretická východiska z oblasti rivality, projevů sourozenecké rivality, její ovlivnění rodičovskou výchovou, její pozitivní i negativní vliv na sourozenecké vztahy a také výsledky výzkumu naší bakalářské práce, týkající se rivality v oblasti rodičovských metod a přístupů.

V praktické části diplomové práce kvalitativně zkoumáme aspekty rivality způsobené rodičovskou výchovou u sourozenců různého pohlaví, pomocí záměrně vybraných dospělých respondentů, věkově vymezených od 30 do 50 let, kteří vyrůstali v rodinách se třemi dětmi. Pro výběr respondentů není rozhodující četnost zastoupení určitého pohlaví mezi sourozenci. Prostřednictvím rozhovorů s polostrukturovanými otázkami, u kterých jsme

provedli doslovnou transkripci, následně vyhodnocujeme, pomocí otevřeného kódování, výsledky našeho výzkumu.

Jsme přesvědčeni, že výsledky našeho výzkumu mohou pomoci rodičům s více dětmi, v jejich nikdy nekončícím výchovném procesu, vyvarovat se chybám, které mnohdy zbytečně negativně ovlivňují sebehodnocení a sebedůvěru jejich dětí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

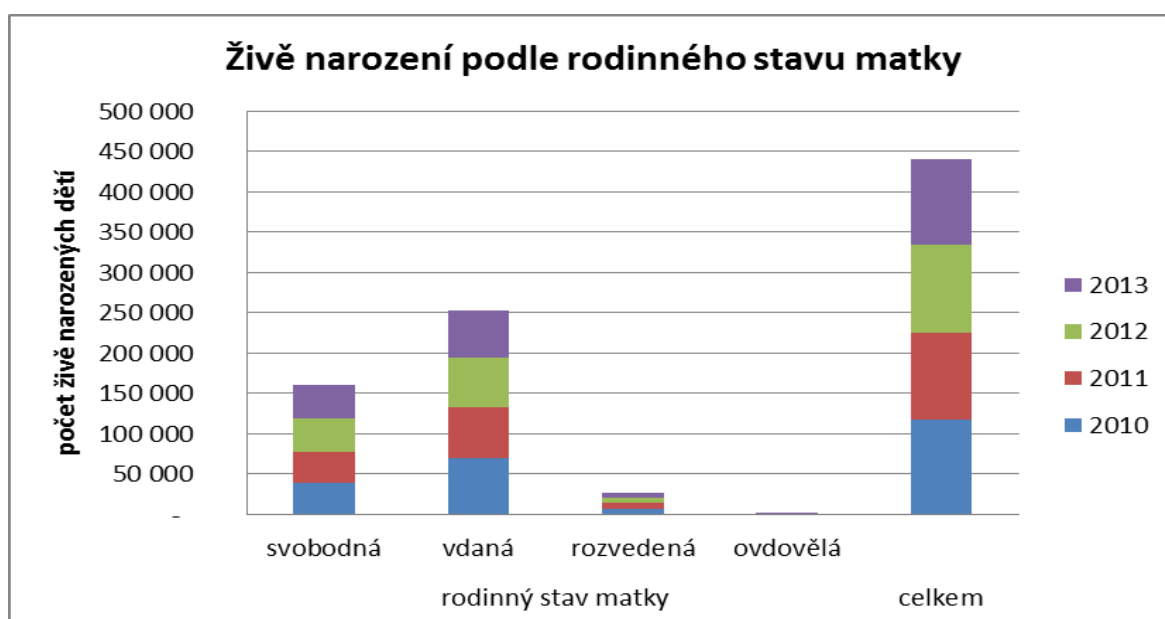
1 RODINA

Dnešní společnost vnímá rodinu jako malou neformální skupinu tvořenou nejméně třemi lidmi a to matkou, otcem a dítětem, propojenou sounáležitostí, odpovědností a vzájemnou reciprocitou. Zda-li je rodina spojená manželským poutem nebo bude fungovat na bázi soudržnosti (nesezdané páry), je dnešní společností přijímáno velmi různorodě. Odráží se to i na skutečnosti, že se rodí stále více dětí svobodným matkám, na což poukazují statistické údaje již několik let, viz tabulka č. 1 a graf č. 1 (ČSÚ, 2014). Zároveň však z toho nevyplývá, že by všechny děti narozené svobodným matkám žily v neúplných rodinách. Tolerantní společnost vnímá rodinu spíše jako žití ve společné domácnosti než a priori stvrzenou manželstvím. Tato demografická skutečnost však nijak nesnižuje fakt, že právě narození, či osvojení dítěte, vytváří rodinu nukleární, která přirozeně pojímá do společnosti babičky, dědečky, tety, strýce a ostatní příbuzenstvo, což rodinu přirozeně rozšiřuje, a odtud se odvíjí i její název – rodina rozšířená.

rok	rodinný stav matky při narození dítěte				celkem
	svobodná	vdaná	rozvedená	ovdovělá	
2010	39 529	69 989	7 389	246	117 153
2011	38 666	63 252	6 514	241	108 673
2012	40 581	61 488	6 299	208	108 576
2013	41 655	58 751	6 134	211	106 751

Tabulka č. 1: rodinný stav matky při narození dítěte

(ČSÚ, 2014)

Graf č. 1: živě narození podle rodinného stavu matky

(ČSÚ, 2014)

Narozením dítěte se rozpohybuje svět rodinných vztahů a celá rodinná síť se nově utváří. Tuto vztahovou síť lze nazvat „... anatomii rodiny, protože má podobný vliv na organismus rodiny jako anatomie těla na jeho fungování.“ (Chvála a Trapková, 2008, s. 20) Pokud se jakákoliv část této vztahové anatomie křiví nepřirozeným způsobem, dochází k porušení přirozeného řádu a fungování rodiny.

Podle Možného (2011, s. 14), přestože se rodina neustále proměňuje, pořád zůstává stabilizujícím prvkem společnosti, umožňuje vývoj i pokrok společenství a svou nezdolností naopak zabraňuje společenskému systému upadnout v chaos a rozvrácenost.

Z pohledu evoluční psychologie nepřibuzným lidem hrozí větší ohrožení v případě násilné konfliktní situace. Jak se však ukazuje, nezajistí rodinná příslušnost vždy láskyplné zacházení. Skutečnost je taková, že teorie příbuzenského výběru predikuje altruismus zaměřený na příbuzenské členy více než na lidi z jiného společenství. Pokud však konflikty mezi příbuznými vedou k převážení nákladů nad zisky, není příbuzenská záštita dostatečně ochráněna (Barett, Dunbar a Lycett, 2007, s. 100). Z předešlého vyplývá, že nestačí pouze čerpat z rodinného statusu. Je důležité stavět a rozvíjet vztahy na slučujících se postojích a morálních hodnotách, protože určitou zodpovědnost neseme s každým člověkem, kterého k sobě připoutáme.

Dle Matouška a Pazlarové (2014, s. 17) je možné rodinu vnímat jako „...univerzální fenomén všech společenství...“, kde se vzájemně odráží kvalita rodiny a společnosti. Rodinu můžeme pojmut i jako pospolitost lidí, u kterých není hlavní premisou legalizace vztahů a biologická příbuznost, přesto participují v rodině, protože se jako rodina cítí. (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 18)

Vrozené vztahy oproti získaným jsou samozřejmostí, není zde prostor k vyjednávání či dohadování o jejich bytí či o tom, zda je akceptujeme nebo ne. Jsou prostě dané a nelze je ztratit, avšak jejich nenaplnění může být velmi bolestivé. Jak tvrdí Chvála a Trapková (2008, s. 138-139) „... vrozené vztahy trvají, i když nebyly naplněny, protože koření, na rozdíl od vztahů získaných, už v biologickém podloží...“, „...z podstaty nedělitelnosti základního trojúhelníku matka-dítě-otec vzájemně a hlubinně spojuje celé generace rodů do jednoho rodového těla...“ Získané vztahy nejsou samozřejmé, nemusí být recipocitní, je možné je kdykoliv ztratit, a požadují po nás daleko větší úsilí a péči, než vztahy vrozené. Získaný vztah může do hloubky a intenzity propojit jen dva jedince a to ještě v souladu

s volbou a výdrží obou a jejich schopností provázat se s rodem toho druhého. Jsou však nenahraditelnou součástí lidského společenství a osudu. „Jak nás učí systemická teorie rodiny, uzavřený systém spontánně jen degeneruje a získané vztahy otevírají uzavřené systémy, ve kterých by jinak narůstala smrtelná entropie.“ (Prigogine a Stangersová, 1984 cit. podle Chvála a Trapková, 2008, s. 141) Pro větší úplnost rozdílů mezi získanými a vrozenými vztahy uvádíme tabulku č. 2

vrozené vztahy	získané vztahy
vznikají oplozením, těhotenstvím a porodem (zevnitř ven)	vznikají seznámením, přijetím (zvenčí k sobě)
jsou samozřejmé	nejsou samozřejmé
jsme do nich vrženi , nelze je volit	je možné je (ne) zvolit a (ne) získat
nelze je ztratit	lze je kdykoli ztratit
lze je naplnit nebo nenaplnit	lze je vypěstovat z ničeho
jsou trvalé, i když nebyly naplněné	zanikají, pokud se o ně nepečuje
jsou biopsychosociální	mohou být jen psychosociální
hlubinně spojují celé generace rodů	hlubinně mohou spojit jen dva jedince, a to ještě v závislosti na volbě obou
jsou vždy oboustranné	mohou být jednostranné
jsou osudově stabilní	jsou osudově labilní

Tabulka č. 2: vrozené a získané vztahy

(Chvála a Trapková, 2008, s. 141)

Sobotková (2001, s. 22) pohlíží na rodinu jako na celek, který nelze posuzovat podle jednotlivců, ale jako souhrn procesů, jejichž součástí je působení rozdílných vnitřních i vnějších faktorů rodiny, závislých na prostředí, ale i časové chronologii jejich vzniku.

Rodina je prvotním determinantem, který se podílí na utváření a formování socializačních návyků jejích členů a umožňuje jim poznávat a realizovat kroky k uskutečňování jejich životních cílů. Do velké míry určuje, jaké budou naše vztahy mimo ni.

1.1 Vliv rodiny na vývoj dítěte

Rodina skýtá nejvhodnější prostředí v počátečním vývoji dítěte a umožňuje mu primární setkávání s životem i mimo svůj rámec. Žádné socializační zařízení zatím neprokázalo lepší schopnosti vychovávat děti, než kvalitní rodinné zázemí a láskyplná rodinná péče.

Podnětné a bezpečné rodinné klima je klíčové pro zdárný vývoj dítěte. Problémy se však mohou objevit i při nejlepší vůli a snaze rodičů jim zabránit. Scarrová (1970 cit. podle Kassin, 2007, s. 300) se zabývá otázkou, jak dalece jsou schopni rodiče ovlivnit vrozené dispozice svých dětí. Tvrdí, že rodinné prostředí má na vývoj jedince největší vliv od období dětství po období pubescence, „...když je lidem dána příležitost, zazáří navenek genetické rozdíly. Naopak když jedinci příležitost nedáme, nebude mít šanci projevit geneticky kódovanou vlohu v plném rozsahu. Rozdíly jednotlivých lidí jsou proto velmi často dány nedostatkem podpory okolí...“ Přestože dostaneme do vínku zdatnou genetickou výbavu, nemusíme ji mít možnost využít, pokud se nám nedostane patřičného vedení, tedy pokud nebudeme vychováváni v takovém rodinném prostředí, které by nám ji umožnilo rozvíjet. Scarrová poukazuje na to, že v období dospívání a rané adolescence se domácí prostředí už nepodílí takovou měrou jako v předcházejícím vývojovém období. Uvádí, že starší děti a adolescenti si utvářejí vlastní prostředí, ovlivněné vybranými zájmovými aktivitami, svými přáteli a v nemalé míře i osobní angažovaností v tomto prostředí. (Scarrová, 1970 cit. podle Kassin, 2007, s. 300)

Poněkud vyhraněný názor na rodičovské působení má Harrisová (1995, 1998 cit. podle Kassin, 2007, s. 299), která uvádí, že je úplně jedno kdo a kde nás vychovává, to jsou podle ní proměnné, které nemají výrazný vliv na dítě. Říká: „...nejdůležitějším aspektem je vliv vrstevníků, přátel a ostatních osob mimo domov...“ Můžeme se ptát, zda jsou rodiče vůbec důležití a zdali je nasnadě snažit se děti vychovávat, mazlit se s nimi, předávat jim hodnoty a být součástí při utváření jejich postojů. Tuto myšlenku bychom snad mohli rozvíjet a bylo by i jednodušší ji přijmout v případě nekvalitního a neharmonického rodinného zázemí, avšak jak uvádí Cakirpaloglu (2012, s. 47) hodnoty jsou z hlediska vývoje nejranější a nejhlubší dispozice osobnosti a jak dále tvrdí, „Hodnota je to, čeho si člověk váží a co miluje.“ I když se hodnoty v životě člověka neustále utváří a mění, stávají se stavebním kamenem hodnot dítěte hodnoty jeho nejbližších osob (rodičů). Pokud jsou předávány a utvářeny v láskyplném a harmonickém rodinném prostředí, je to ten nejpřirozenější a nejlepší možný způsob, jak si je dítě může osvojit, prověřit a popřípadě přijmout za své.

Přikláníme se k názoru Bowlbyho (2010, s. 232), že u dítěte vzniká řada „...behaviorálních systémů...“, které jsou základem pro citovou vazbu a právě v rodinném prostředí jsou schopny zrát a vyvíjet se. Podle Millerové (1988 cit. podle Chvála a Trapková, 2008, s. 18) je právě nedostatečná stabilita rodiny, postrádající rodičovskou výchovu,

pěči a lásku, ohrožujícím determinantem pro zdravý rozvoj jednatelce i vytváření stabilních svazků. Právě dynamika a vzorce chování, které si osvojíme ve vztahu s rodiči, ale i s ostatními příbuznými, nás utvářejí pro vztahy následné, vytvořené v našem dalším životě. Proto je velmi důležité předat dětem takové základní vzory, na kterých mohou po celý život stavět.

1.2 Výchové styly rodičů a jejich působení

Výchovu lze vnímat jako „...záměrné působení na osobnost s cílem dosáhnout dlouhodobějších a trvalých pozitivních změn v jejím vývoji...“, toto působení může být charakteru přímého jako bezprostřední cílené ovlivňování člověka, ale také nepřímého, a to zejména vytvářením podmínek schopných formovat a rozvíjet každého jedince, dle jeho vlastních možností a předpokladů v souvislosti s daným prostředím. (Pelikán, 2002 cit. podle Kraus, 2008, s. 64) Podle Krause a Poláčkové (2001, s. 57) je cílem výchovy seznámit děti s daným kulturním prostředím, naučit je se v něm pohybovat a vnímat určité znaky a společenská pravidla. Pro Prekopovou a Schweizerovou (2008, s. 125) je výchovné působení proktnuté láskou, úctou a vzájemným respektem nejlepší prevencí vůči psychickým a psychosomatickým onemocněním, vznikajících na základě rozporů v člověku a nesouladem mezi lidmi.

Abychom zachytili výchovné klima v rodině a jeho působení na vývoj dítěte, je vhodné, utříbit specifické metody chování rodičů k dětem v určité schéma neboli styly výchovy. Pokud se zaměříme v odborné literatuře na styly výchovy, z velké části se dočteme o třech základních způsobech, které již ve třicátých letech 20. století na základě svého výzkumu popsal psycholog K. Lewin. Vymezil je na styl autokratický, nedbalé vedení (liberální) a sociálně integrační styl (demokratický).

- Autokratický styl výchovy (také autoritativní, dominantní) se vyznačuje bezpodmínečnou poslušností a podřízením se rodičovské autoritě.
- Nedbalé vedení neboli styl liberální naopak klade důraz na naprostou volnost dítěte bez jakéhokoliv omezování.
- Sociálně integrační (demokratický) je založený na vzájemném respektování a povzbuzování. Je přístupný podávaným návrhům, dává na výběr mezi několika mož-

nostmi řešení vzniklých problémů a pracuje s individualitou dítěte. (Lewin, 1939 cit. podle Čáp a Mareš, 2001, s. 68)

Při výchově dítěte autoritativním, dominantním stylem výchovy můžeme sledovat dvě tendence. Striktním lpěním na poslušnosti, pomocí přísných pravidel, můžeme očekávat, že z dítěte vyroste generál se sklony k agresivitě a manipulaci. Se skrytým pocitem méněcennosti si pravděpodobně bude vynucovat pozornost pomocí povelů a příkazů. V druhém případě vyroste z jedince spíše ustrašený typ s nízkým sebevědomím, navyký poslouchat na slovo, a tak se lehce může stát obětí domácího násilí nebo šikany.

Liberalní způsob výchovy se odvolává na naprostou volnost bez příkazů a zákazů. Nenastavuje pravidla, a tak dítě mnohdy není schopno rozeznat hranice, co je ještě možné učinit a co už nikoliv. Rizikem tohoto výchovného stylu je snížená schopnost přizpůsobovat se a spolupracovat se svým okolím a vrstevníky, pro které se pak stávají hůře akceptovatelnými.

Demokratický styl výchovy je založen na vzájemném respektu a úctě k člověku. V ideálním případě vede dítě k samostatnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti, sebevědomí a sebeúctě. Protože, jak tvrdí autoři Kopřiva et al. (2008, s. 208) „...sebeúcta je pozitivní vztah k sobě samému a pozitivní emoce dodávají důvěru, energii a optimismus ke zvládnutí životních úkolů...“. Sebedůvěra s pocitem vlastní hodnoty a přesvědčením o schopnosti zdolávat životní výzvy a nástrahy, má ochranný účinek na naše sociální, tělesné i duševní zdraví. (Kopřiva et al., 2008, s. 208)

Autoři Čáp, Boschek, Čechová, Rotterová na základě svých dlouhodobých výzkumů přišli s analyticko-syntetickým modelem devíti polí. Tento model stojí na schématu dvojice protikladných komponentů výchovy: kladný - záporný a volnost - požadavek, z nichž sestavili tyto styly či způsoby výchovy:

- „výchova autokratická, tradiční, patriarchální;
- liberální výchova s nezájmem o dítě;
- pesimistická forma výchovy – rozporuplné řízení se záporným vztahem;
- výchova přísná a přitom laskavá;
- optimální výchova se vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením;

- laskavá výchova bez požadavků a hranic;
- rozporuplné řízení relativně vyvážené kladným emočním vztahem;
- kamarádský vztah a dobrovolné dodržování norem;
- výchova emočně rozporuplná – jeden z rodičů zavrhuje a druhý extrémně kladný.“ (Čáp; Boschek; Čechová; Rotterová cit. podle Krajčová a Pasternáková, 2009, s. 70)

Allport (2004, s. 320) popisuje vliv výchovy v rodině na předsudečné vnímání a říká: „Že položí základy pro skupinové předsudky, je velmi pravděpodobné zvláště u domova supresivního, tvrdého nebo kritického – kde slovo rodičů je zákonem.“ Autoritářský způsob výchovy, tedy lpění na poslušnosti, tvrdé disciplíně a nemožnosti projevení vlastního názoru, mimo jiné přináší dětem poznání, že světem vládne autoritativní moc a tolerantnost a důvěra v něm nemá místo. Jak však Allport podotýká, žádná výchova není jednostranná, výchovné styly se navzájem prolínají. Z toho také usuzuje, že pokud tvrdá výchova předsudečné myšlení podporuje, je velká pravděpodobnost, že naopak výchova demokratická vytváří predispozice pro toleranci. (Allport, 2004, s. 321)

Vyžadujeme-li, aby děti byly poslušné, nabádáme je k nepřevzetí zodpovědnosti za své konání. „Žádoucím protipólem poslušnosti není neposlušnost ani „dělat si, co chci“, je to zodpovědnost, která se nepodřizuje druhé osobě (autoritě), ale řídí se správností věcí, zvnitřněnými hodnotami.“ (Kopřiva et al., 2008, s. 275)

Při výchově je téměř neuskutečnitelné čerpat pouze z určitého způsobu výchovy, většinou se výchovné styly, na základě nevyzpytatelných situací, více či méně mísí. Existuje příliš mnoho proměnných, které mohou do snahy rodičů dobře vychovávat, zasáhnout.

1.3 Vliv rodové role na výchovu

„Rodová role je souhrnem představ o tom, jací muži a ženy ve skutečnosti jsou.“ (Peck, 1981 cit. podle Janošová, 2008, s. 41) Je to subjektivní zkušenost a vnímání sebe sama jako osoby ženského nebo mužského rodu, založené na obecném pojetí a názoru dané společnosti. Vychází z předpokladu chápání rodu jako pojmu psychologicko-kulturního, kdežto nahlížení na výraz pohlaví jako biologicky determinujícího pojmenování. Jak tvrdí Oakleyová (2000, s. 121), „...každá společnost vychází z biologického pohlaví jako zá-

kladního kritéria, avšak být mužem nebo ženou, je stejně záležitostí oblečení, gestikulace, povolání, sociální sítě a osobnosti jako záležitostí podoby genitálií.“

Identita rodové role u člověka z velké části závisí na tom, zda je vychováván jako děvče nebo chlapec. Tento jeden z našich nejdůležitějších vzorců chování se utváří sociální nápodobou a interakcí. Kritickou roli ve vývoji genderové identity dítěte hrají očekávání rodičů. Oakleyová (2000, s. 132), s odkazem na Mossovu studii, tvrdí, že malé děti si neosvojují rodovou roli „...verbálně nebo disciplinárně, ale kinesteticky...“, což popisuje, na základě poznatků Hartleyové, na čtyřech procesech, které jsou v průběhu utváření genderové role významné. Prvním je: „proces socializace manipulací“, kdy matka formuje a zároveň manipuluje dítětem, které pojímá matčin pohled na sebe a ztotožňuje se s ním. Druhým procesem je: „proces zaměřování pozornosti na určité objekty“, v dětském věku hračky genderově rozlišené, kdy je při vhodné volbě hračky dítě pochváleno, čímž je posilována jeho genderová role. Třetí „proces verbální pojmenování“ je pohlavně podmíněn a není na první dojem znát („jsi zlobivý kluk; hodná holčička“) a čtvrtým je: „proces vystavení činnosti“. Tento proces pobízí chlapce a dívky aktivně poznávat tradiční mužské a ženské činnosti, například při rozdělení domácích prací. (Mossa, 1970; Hartleyová, 1966 cit. podle Oakleyová, 2000, s. 132-133) Rodiče většinou nevnímají vědomé utváření genderové identity svých dětí, spíše se jedná o přirozené reakce na vrozené rozdíly pohlaví, podmíněné kulturou, ve které žijí.

Jak tvrdí Brierley (2000, s. 64) „...člověk si vyvinul velkou schopnost nápodoby a nejmocnějším výukovým nástrojem je příklad rodičů a učitelů.“ Dítě nejvíce informací přijímá pozorováním blízkých vzorů v prostředí, kde vyrůstá, tedy nejčastěji v rodině, od svých rodičů, ale i starších sourozenců a jsou velmi závislé na jeho věku. Jak uvádí Janošová (2008, s. 128) genderová stereotypie, výrazně projektována rodiči, na své děti v batolecím věku, tedy podporování maskulinity u chlapců a feminity u dívek, v období předškolním poněkud slábne. Zabývají se jí jen v případě, pokud se chlapec nebo dívka odkloní výrazněji od žádoucího chování. Platí však, že u chlapců jsou dívčí záliby vnímány více negativně než chlapecké zájmy u dívek (Beal, 1994 cit. podle Janošová, 2008, s. 128). Na druhou stranu jsou pro děti určité stereotypy chování důležité, pro jejich orientaci v sociálním prostředí a utváření vlastních představ o životě. Jsou jakýmsi předurčením pro většinu jejich budoucích životních zkušeností.

Jak uvádí Janošová (2008, s. 129) „...pro život v naší společnosti se jeví jako výhodnější varianta co nejvšestrannější, tedy androgynně orientované výchovy.“ Cílem není odstranit všechny stereotypie myšlení a chování, ale umožnit dětem svobodu projevu svých pocitů a chování bez ohledu na svou genderovou příslušnost. Dovolit jim utvářet své získané vzorce chování podle vlastních představ a pomáhat jim orientovat se ve společnosti a případně pozměňovat předsudky a negativní výchovné zásahy.

V další kapitole se budeme zabývat rodiči, zvláště pak jejich způsobem výchovy v návaznosti na genderovou roli, kterou v rodině zastávají a jejich konkrétním vlivem na výchovu synů a dcer.

2 RODIČE

Na světě není dítěte, které by nemělo otce a matku. Každý je má, otázkou však zůstává jaké a kde. Ne každému dítěti se poštěstí, že vyrůstá v láskyplném, úctou protkaném a bezpečném prostředí, obklopené svými blízkými, kteří vyvinou maximální úsilí, aby mu pomohli při složité a náročné cestě životem.

Jednou z důležitých věcí, kterou je potřeba, aby rodiče pomáhali budovat u svých dětí, je sebeúcta a sebedůvěra. Aby mohli rodiče utvářet sebeúctu a rozvíjet sebedůvěru svých dětí, musí ji nejdříve sami mít. Dítě se vyvíjí podle toho, co kolem sebe vidí a vnímá, nasává zkušenosti a napodobuje. Jak tvrdí Bacusová (2007, s. 123), pokud chceme, aby dítě oplývalo vysokou sebeúctou, je potřeba jej vychovávat v takovém prostředí, kde hlavním aspektem je radost ze života, vzájemný respekt, ohleduplnost, otevřenost a tvořivé myšlení.

Bacusová (2008, s. 123-134) pojednává o čtyřech typech rodičů. Rozděluje rodiče na „pochybující“, kteří jsou velmi nejistí ve výchově. Důvodem může být nedůvěra ve společnost, která svou stále klesající morálkou a krizí hodnot, způsobuje nejistotu a úpadek víry ve vlastní hodnoty a myšlení. Dále je rozčleňuje na rodiče „s rozdílným přístupem“. Jedni jsou přehnaně ochrannější, čímž u dítěte zvyšují jeho závislost na sobě a druzí naopak ochranu podceňují a podněcují u svých dětí strach. Třetím typem rodičů jsou rodiče „úzkostní“. Ti na své děti přenáší neklid a hrozbu nebezpečí takovým způsobem, že jejich potomci nemají možnost svobodně se rozvíjet podle svých potřeb a přání. Pak jsou tady rodiče, kteří jsou „dokonalí“ a nedělají chyby, ale takoví, dle jejího názoru, neexistují.

Orvin (2001, s. 24-25) dospěl k závěru, že jednou z chyb rodičů, která způsobuje disharmonii téměř ve všech rodinách je to, že rodiče věnují velmi málo času k tomu, aby pečovali jeden o druhého. Říká: „Rodiče si musí na sebe udělat čas...“; „...musí mít zájem jeden o druhého...“; „...musí přehodnotit svůj osobnostní růst...“; „...silný vztah mezi rodiči podporuje pocit samostatnosti v dětech...“; „...silný vztah mezi rodiči vytváří flexibilní atmosféru, v níž lze snáze řešit rodinné problémy...“ Každému rodiči občas docházejí síly, proto je důležitá vzájemná komunikace a sdílení pocitů mezi partnery, aby, když přijde k řešení problémů, se rodiče měli, o koho opřít.

Rodiče slouží dětem jako příklad, proto jsou velmi důležité kvalitní a vyrovnané vztahy mezi nimi. Pokud například matka přebírá dominantní roli v rodině a z otce se stává neprůbojný člověk, závislý na jejím chování, může převzít syn jeho chování za své a bude se

také chovat velmi submisivně a podřízeně. Bude v budoucnu vyhledávat partnerky matčina naturelu, neboť to bude považovat za přirozené a správné. Je pak velmi těžké převychovat tyto stereotypy, obzvláště pokud takový jedinec nemá ve svém okolí jiný mužský a ženský vzor. Uplatnit se v době, která je velmi orientována na výkon a vůli prosadit se, se stává pro takového muže obtížné. Naopak pohled na dominantního otce s tendencemi potlačovat potřeby ostatních členů rodiny a submisivní matku, může dětem takový přístup ukazovat obraz společenské normy.

Rodiče kdysi byli také děti, proto je přirozené, že do svých dětí projikují postoje a představy, které je formovali a ovlivňovali v dětství. Jakou atmosféru rodiče v rodině vytvoří je do značné míry ovlivněno postoji a dovednostmi, které si přináší ze své původní rodiny. Rodiče, kteří vyrůstali v rodinách, kde nebylo žádoucí dávat najevo své city, mohou mít problémy s vyjadřováním svých citů i ve svých rodinách, jak tvrdí Orvin (2001, s. 36 – 37), „...ne, že by byli bezcitní, jen nejsou zvyklí dávat své city najevo...“ a rodiče, kteří se nenaučili vážit si sami sebe, mohou velmi komplikovat a znevažovat nalezení sebeúcty a nezávislosti u svých dětí.

Existují také rodiče, kteří nemusí dítě vítat s otevřenou náručí. Dítě se přihlásí na svět v pro ně nevhodnou chvíli, a přestože v původním záměru byla snaha se o dítě postarat, pod vlivem různých okolností změní názor a z dítěte se stává tvor nechtěný až nenáviděný. Podle Johnsona bývá nejběžnější situace taková, v níž si rodiče myslí, že dítě chtějí, ale ve skutečnosti touží po kopii dokonalosti sebe sama (Johnson, 2007, s. 59). Pokud se dítě jejich ideálu nepřiblíží, může skutečný a bezděčný život dítěte vyvolat u rodičů odmítání a nenávisť. Pokud je tento stav trvalý a dítě je opakovaně vystaveno nepřátelství, bývá jen krůček ke vzniku narušené osobnosti. (Johnson, 2007, s. 60)

Forwardová (1988 cit. podle Giddens, 2012, s. 111) hovoří o tzv. „toxických rodičích“, dle jejího vyjádření se jedná o rodiče, kteří jsou „citově zakrnělí“, dítě je vnímá jako nepřítomné rodiče, u kterých se pořád musí snažit o lásku anebo za ně přebírat zodpovědnost. Dalším typem toxických rodičů jsou podle autorky rodiče „kontrolaři“. Ti nereagují na potřeby a pocity dětí, zajímají je jen potřeby vlastní, kterým se dítě musí přizpůsobit.

Pro děti je důležité, aby si vytvořili k pečujícím osobám (tedy nejlépe k rodičům) bezpečnou vazbu, která pro ně bude zárukou zdroje a umožní psychické soustavě dítěte využívat vyspělejší psychiky rodičů. Malé dítě je bezbranný tvor naprosto závislý na blízké oso-

bě. Jak píše Novák (2013, s. 60) „nejistá, vyhýbavá vazba neurotizuje dítě“. Rodič, který se chová jinak než ochranně a láskyplně, znejišťuje dítě. Autor dále tvrdí, že dítěti to přináší tzv. „...studený odchov...“, kde se odnaučí sdělovat své negativní emoce; „úzkostnou vazbu“, matka nebo otec nemají sílu dítě chránit; „úzkostně ambivalentní vazbu“ a „deorganizovanost“, kdy pečující osoby jsou zároveň zdrojem bezpečí i nebezpečí, což u dětí vyvolává nejistotu a z ní plynoucí úzkostné stavy. (Novák, 2013, s. 61)

V současném stavu společnosti, v níž se rozpadá zhruba 45 - 50 % manželství, přinášejí bezesporu nejvyšší daň děti. (ČSÚ, 2014) Při rozvodu rodičů nastává pro děti situace, jak se vyrovnat s odchodem jednoho z rodičů. Novák uvádí, že odejít z manželství, kde je dítě „... znamená vtisknout mu „zkušenost ztráty“. Celý život pak může čekat, kdy zase bude opuštěno.“ (Novák, 2008, s. 18)

Prvním nádechem svého potomka, se rodiče stávají živiteli a ochránci. Výchova dítěte je pro ně životní výzvou, která není jednoduchá. Skončilo pro ně období já a ty a nastalo my. Většinou se snaží dělat všechno správně, ale přijdou období, kdy i přes veškerou snahu se nedaří tak, jak si představují. Rodiče jsou pro děti primárními socializačními činiteli, na které je kladena velká odpovědnost a povinnost. Musejí napnout všechny síly, aby z dětí vyrostly zdraví, soběstační, platní a úspěšní členové společnosti. Rodiče nemohou zabránit všem příkořím a neštěstím, které mohou jejich děti potkat, ale mají jedinečnou možnost naučit je, jak se jim co nejlépe vyvarovat, popřípadě pomoci jim se s nimi vyrovnat.

2.1 Matka a její výchovné působení

Matka je člověk, který dětem zprostředkovává prvotní setkání se světem. Už v prenatálním období prožívá nenarozené dítě v symbióze s matkou její duševní i fyzické rozpoložení. Pro zdravý vývoj plodu je důležité, aby nastávající matka byla chráněna před škodlivým stresujícím prostředím. Velmi rizikovým bodem, je trauma způsobené oddělením dítěte od matky hned po narození. Výzkumy dokazují, že oční kontakt mezi matkou a dítětem v brzké chvíli po porodu a následná výživa dítěte kojením jsou velmi důležité premisy pro vytvoření vazby mezi nimi. (Janov, 2012, s. 66-67) Vytvoření pouta posíleného matčinými doteky a blízkostí, je jednou z cest jak zvládnout separační úzkost u dítěte. Její přirozené vývojové zvládnutí má velký vliv na utváření pozdějšího vazebného chování.

Panují však také názory, že kojení dítěte matkou nezaručí vnímavost matky k dítěti a ani nezajistí intimní blízký vztah (Brody, 1956 cit. podle Bowlby, 2012, s. 299). Schaffer a Emersonová (1964 cit. podle Bowlby, 2010, s. 180) zjistili, že citová vazba dítěte k matce se zvyšuje, pokud je vazebné chování dítěte zaměřeno i k jiným osobám ve svém okolí, což umožňuje dítěti poznávat i jiné vzorce chování bez toho, aniž by byla ohrožena či narušena sounáležitost s matkou. Kvalita přimknutí s matkou provází dítě po celý život. Pokud dítě pocítuje jistotu ve vztahu s matkou, nedělá mu potíže navazovat jiné kvalitní, důvěrné a bezproblémové vztahy. Brisch (2011, s. 16) však zdůrazňuje, že teorie vztahové vazby nám objasní jen určitou část lidské osobnosti, nelze ale popřít, že jde o tu část, která má právě význam pro mezilidské vztahy. Také podle Parkese, neovlivňuje vztahová vazba pouze rané dětství, ale představuje „...emocionální základnu po celý život až do stáří...“ (Parkes, 1991 cit. podle Brisch, 2011, s. 32)

Vztah s matkou ovlivňuje intimní vztahy, které během života navazujeme, učí nás jak přistupovat k lidem, jak je respektovat a vycházet s nimi. Učí nás také jak zacházet s neúspěchem, jak čelit komplikovaným emocím, vyrovnávat se se smutkem a ztrátou, provází nás emocionálním vývojem, jež se podílí na skutečnosti, jak budeme úspěšní nejen profesně, ale i v lásce. Cloud a Townsend (2007, s. 15) tvrdí, že to, jací jsme lidé, určují dva faktory – prvním faktorem je to, jaké mateřské péče se nám dostalo a druhým faktorem je to, jak na tuto péči reagujeme.

Cloud a Townsend rozdělují negativní výchovné působení matek, dle určitého typu jejich chování. Nazývají je:

- matka „fantom“ - je jí žena, ke které děti hledají cestu jen velmi těžko. Vyznačuje se perfekcionismem, který vyvolává v dětech pocit osamělosti a nedokonalosti. Může děti týrat (psychicky i fyzicky), projevovat nadvládu, což může bránit dětem v navázání opravdového vztahu. Opouští děti, pro které je pak těžké někomu bezpečně důvěřovat. Je matkou nevyzpytatelnou a reaktivní, před kterou se děti bojí svobodně vyjadřovat, aby ji nerozzlobily. Dětem pak chybí základní pocit bezpečí, to v nich vyvolává strach a neochotu podstoupit jakékoliv riziko. Postrádají mateřskou péči, pocit, že někam patří a důvěru v někoho, koho by mohly milovat. Prožívají mělkost ve vztazích, jsou příliš rezervovaní a uzavření. Nedůvěřují blízkým lidem, jsou příliš hostilní a agresivní, vstupují do negativních vztahů, které jsou důsledkem jejich nejistých začátků v životě nebo naopak vztah k někomu příliš přeceňují. Mají příliš velká očekávání, nehledají rovno-

cenného partnera, ale chybějící mateřskou lásku. Mívají pocit prázdnoty, který jen těžko zaplnují. Jsou náchylnější k závislostem (na jídle, drogách alkoholu, vztazích atd.) a upadají do pocitů beznaděje a nesmyslnosti života. (Cloud a Townsend, 2007, s. 19 – 27)

- Matka „z porcelánu“, která je na rozdíl od předešlé chladné matky fantoma, příliš křehká a přecitlivělá. Těžko se vyrovnává s nepříjemnými a náročnými životními situacemi. Nezvládá sama sebe a ani své okolí. Neumí se vypořádat se silnými emocemi u sebe ani svých dětí. Často ji přepadává smutek, strach, střídající se se vztekem a panikou. Má snahu vše zveličovat, nepřiměřeně reagovat na nastalé situace, vše vnímá jako ohrožení života. Uzavírá se do sebe, odmítá reagovat na dětské potřeby a projevy, nedokáže dítě utěšit. Neumí ovládat své vlastní obavy a přenáší je na dítě. Role se často obrací a dítě utěšuje svou matku. Nebo naopak dítě dusí přílišnou ochranou, zasahuje příliš do jeho vnitřního světa a dítěti nezbyvá, než se matky stranit a uzavírá se do sebe. Dítě zahanbuje, vyčítá mu jeho negativní projevy, často používá věty: „Jestli mě máš rád, přestaň, zlobit, plakat!“; „Přestaň brečet nebo dostaneš na zadek, abys měl proč!“ Dítě takové matky často propadá panice i při sebemenším problému. Nechce být osamělé, proto se snaží k někomu až nezdravě přilnout. Případná ztráta takové osoby v něm pak vyvolává zuřivost nebo hlubokou depresi. Nezvládá své emoce a ty se často vymykají jeho kontrole. Později mohou nastávat problémy například v zaměstnání, kde člověk propadá stresu a rozhoduje se velmi impulzivně nebo se naopak neumí rozhodnout vůbec. Propadá depresím a úzkostným stavům. Opačnou variantou může být dítě, které si nepřipouští žádné emoce a chová se velmi strnule, vše řeší pouze na bázi rozumu a svým pocitům nedůvěřuje. (Cloud a Townsend, 2007, s. 51 – 62)
- Matka „manipulátor“ - ta je rodičem, který se snaží dítě ovládat a usměřňovat podle vlastních představ a velmi těžce nese touhu dětí po nezávislosti. Snaží se v dětech vyvolávat pocity viny při každém pokusu o osamostatnění. Často vyhrožuje dětem odnětím lásky a opuštěním, pokud nepřijmou její rady a nevyhoví jejím příkazům. Útočí na děti prostřednictvím hněvu nebo s dětmi odmítá komunikovat. Za neposlušnost a neplnění jejích přání vyhrožuje odnětím finanční podpory, pozornosti a lásky. Nepodporuje u svých dětí individualitu a potřebu svobody, vědomí vlastního života, zodpovědnosti a identity. Dítě, které je vychováváno matkou typu manipulátora se těžko učí říkat „ne“. Pokud někomu nevyhoví, něco nebo někoho odmítnou, zažívají strach spojený

s výčitkami a pocity viny. Člověk poznamenaný takovou výchovou lidmi manipuluje a používá proti nim moc a sílu nebo se naopak bojí jakékoliv dlouhodobé blízkosti a závazku ve vztazích. Snaží se u svých blízkých posilovat závislost na sobě, nedovoluje lidem, které miluje nést zodpovědnost za vlastní problémy. Tak jak to dělala matka, která u dětí nevybudovala smysl pro sebeurčení, vědomí, co by chtěly v životě dělat a jaké jsou jejich schopnosti. Takoví lidé pak mají deprese a propadají bezmoci, jsou destruktivní a plní zranění od lidí, na které svalují vinu za své neúspěchy nebo se nechávají zneužívat. (Cloud a Townsend, 2007, s. 89 - 96)

- Matku „sběratelka trofejí“ je ženou, která je na své děti hrdá. Dělá vše proto, aby její děti byly výjimečné, úspěšné, oblíbené a dokonalé. Je pro ni prioritou, aby její děti dělaly nejlepší dojem. Jakých prostředků k tomu využijí, na tom jí už tolik nezáleží. Nepřipouští neúspěch. Je ochotna pro své děti udělat cokoli, ale musí předvést nejlepší výkon. Prohra je pro ni důvod, obvinít všechny kolem z podvodu nebo alespoň z upřednostňování někoho jiného. Tím dítě učí věřit ve svou neomylnost a výjimečnost. Nenaučí je pokoře a přijímání vlastních slabostí. Takto vychovávané děti potřebují neustálé potvrzování své výjimečnosti, mohou mít až narcistické sklony. Mají strach projevit své nedostatky. Při nastoupení do pracovního procesu zažívají často zklamání z nedostatku obdivu, na který byly od své matky zvyklé. Při jakékoliv chybě, která je jim vyčítána, propadají přílišnému vzteku, nedokáží se poučit z chyb, přiznat si je, smířit se s nimi a pokračovat v pracovní oblasti dopředu. Kvůli svým selháním mohou propadat depresi a beznaději. Bývají úzkostné z obavy z neúspěchu a přílišného očekávání druhých. (Cloud a Townsend, 2007, s. 121 -130)
- Matka „stálý šéf“ je popisována jako velmi starostlivá. Má velkou potřebu všechno řídit a podrobovat danému řádu. Narušuje schopnost dítěte stát se samostatným a fungujícím dospělým člověkem. Nesnese zpochybňování své autority. Učí dítě podřízenosti, stanovuje pravidla a očekává bez námitek jejich dodržování. Z dětí pak mohou vyrůst lidé, pro které je těžké jednat s ostatními lidmi jako se sobě rovnými. Zažívají pocity méněcennosti, neschopnosti a raději svá rozhodnutí přenechávají na ostatních. Také se mohou stát jednoduchým a manipulovatelným nástrojem, např. pro různé náboženské vůdce atd. Přestože děti mohou být soutěživé, často tyto pocity potlačí a raději se podvolí. Místo podřízenosti však mohou zastávat postoj nadřízenosti. Usilují o vedoucí postavení a nadvládu nad ostatními. (Cloud a Townsend, 2007, s. 149 -159)

- Matka „věčný průvodce“ je matkou, která se od svého dítěte těžko odpoutává. Posiluje u dětí závislost na sobě a snaží se jim řídit život. Dospělý člověk vychovávaný takovým způsobem mívá problém osamostatnit se a převzít zodpovědnost za svůj život. Brání se chopit povinností vyplývajících ze vztahů a nechává své povinnosti na bedrech svých partnerů nebo rodičů, což mu brání v růstu ke zralosti. Často propadají pocitu bezmocnosti a beznaděje. Utíkají pod ochranná křídla rodičů a svalují na ně vinu za své neúspěchy. Jsou úzkostní, osamocení, trpí záchvaty strachu. Tito lidé mohou ustrnout ve vývoji a působit nedospěle a nevyzrále. (Cloud a Townsend, 2007, s. 180 -188) Výše popsané negativní výchovná působení matek jsou jen částí možných problémů, které se mohou vyskytnout na vývojové dráze dětí.

Vlivu matky na dítě a utváření jeho postojů se věnuje Kastová (2004, s. 30). Ta hovoří o tzv. „rodičovských komplexech“ naše. Dítě, které prožívalo uspokojení s matkou, užívalo si její náklonnosti a citlivé mateřské péče je ovlivněno tzv. „pozitivním mateřským komplexem“ a naopak dítě matky, pro kterou bylo velmi těžké sladit své potřeby s potřebami dítěte a nezažilo mateřskou blízkost, bude velmi pravděpodobně ovlivněno tzv. „negativním mateřským komplexem“. Podle těchto komplexů bude určován a prožíván jeho vztah se světem a s druhými lidmi.

Můžeme říci, že kolik je matek, tolik je výchovných působení. Ne každá matka je ve výchově jednostranná, většinou je její výchovné působení velmi různorodé. Jsou poznamenané svými matkami a jejich výchovou, která se utváří napříč generacemi. Můžeme se od nich mnohé naučit, ale nemohou nám předat zkušenosti, které samy nezažily. Je důležité a žádoucí vyvarovat se výchovným chybám, které vznikly generačním působením matek v rodinné linii a nepřenašet je na své děti. Abychom toho byli schopni, je důležité se poučit, pohlédnout na ně s vědomím chyb minulých a s určitým nadhledem se je pokusit pochopit.

2.1.1 Matka versus dcera

Vztah mezi dcerou a matkou se dá popsat velmi různorodě. Pro to, aby vztah od počátku fungoval a harmonicky se rozvíjel, je důležité, zda je dcera v rodině vítána, nebo zda je jen náhradou za nenarozeného syna. Avšak i pokud jsou splněny všechny předpoklady pro zdárný vývoj vztahu mezi matkou a dcerou, bývá často vztah mezi nimi velmi ambivalentní. Dcera vnímá svou matku jako první zdroj všeho poznání, učí se jak být dívkou, později

ženou a matkou. Matka představuje pro dceru studnici znalostí a poznatků o tom, jaká role je od ženy ve společnosti očekávána. K pochopení tohoto vztahu je důležité znát mezigenerační projekce žen v rodové linii, tedy to, jak naše matky vychovávaly jejich matky, naše babičky, se chtě nechtě odráží v jejich výchově, i v tom jak ony samy sebe vnímají jako ženy. To, jestli je matka s rolí ženy spokojena, se neodmyslitelně odráží ve vnímání role ženy u dcery.

Matka vnímá svou dceru jako pokračovatelku sebe sama, jak tvrdí Poněšický, „obsazuje ji narcisticky“, touží potom, aby jí dcera svěchovala svá tajemství, problémy nebo přání, která by s ní mohla sdílet. Usiluje o její podporu a emocionální blízkost. Mnohdy však některé matky překročí generační hranici a snaží se být dcerám rovny, nabízejí kamarádství sobě rovných žen se všemi výhodami, ale i nevýhodami. To může dcery zatěžovat v jejich vlastním rozvoji, kdy potřeby matky převyšují potřeby dcery. (Poněšický, 2004, s. 42) Podle Chodorovové je jednou z hlavních příčin frustrace a odporu dcer vůči matkám nepotvrzení nebo nepřijmutí jejich jinakosti. (Chodorovová, 1984 cit. podle Poněšický, 2004, s. 42) Jestliže matka odmítá přijmout dceřinu vlastní identitu a jinakost, velmi tím narušuje její sebevědomí a intimitu a schopnost přijmout samu sebe takovou jaká je.

Horneyová (2004, s. 174-175) popisuje určitou míru soupeřivosti mezi matkou a dcerou za přirozenou věc. Pokud však matčin oidipovský problém způsobí silnou rivalitu, může taková rivalita, projevená matkou vůči dceři (ponižováním, vysmíváním, popřípadě bráněním dceři, aby vypadala přitažlivě, stýkala se s přáteli opačného pohlaví atd.), být skrytým cílem jak zabránit jejímu ženskému vývoji. Za zřejmě složitější problém je považována fixace dcery na matku, která odmítá a znevažuje cokoliv spojené s opačným pohlavím. Na základě matčiných neblahých zkušeností s muži, může dcera přebírat její negativní zkušenosti a popírat svoji přirozenou sexualitu a ženskou identitu. Rozvíjí u sebe maskulinní sklony, což většinou vede nejenom k soupeřivému postoji k mužům, ale také způsobuje obtíže navázat s muži kvalitní a rovnocenné vztahy.

Ne každý vztah matky a dcery musí procházet problémovými situacemi. Janošová (2008, s. 106) tvrdí, že „...identifikace dcery s matkou je vesměs kontinuální a často ústí do koaliční vazby...“ Taková nepřetržitá soudržnost může vést ke kvalitnímu vzájemně respektujícímu vztahu nebo mezi matkou a dcerou může vyústit k vytvoření závislosti. Zmíněný jev můžeme také chápat jako zneužití autoritativního postoje matky k dceři, za účelem vzbuzení méněcennosti, neprůbojnosti dítěte a tím dosažení jeho přizpůsobivosti.

Podle Kastové (2004, s. 21-23) záleží na tom, jak silný tzv. „mateřský komplex“ se ve vztahu matka – dcera vytvoří. Pokud je mateřský komplex veskrze pozitivní, čili chování a jednání matky je slučitelné s představami dcery a dcera se ztotožňuje a identifikuje s matkou, přebírá tento ženský obraz za svůj, nedochází tak často mezi nimi ke krizím a sporům. V opačném případě, je-li mateřský komplex vesměs negativní, kdy jsou pro dceru mateřské ženy zdrojem největších zklamání a proher, jsou vztahy mezi nimi plné sporů a překážek.

Jsou ženy, které jsou skvělými matkami od prvopočátku, přestože se drobným úskalím nevyhnou. Milující matky berou svou dceru takovou, jaká je, jsou jí nablízku, pokud je potřebuje, ale nejsou ani daleko, jestliže je dcera zrovna nevyhledává. Nepěstují na sobě vzájemnou závislost, žijí si každá svůj život a stačí jim mnohdy vědomí, že pokud budou v úzkých, mají se o koho opřít. Vědí, kde najdou pochopení i případnou pomoc.

2.1.2 Matka versus syn

Jakou matkou bude žena pro svého syna, záleží na tom, jaké jsou její dosavadní zkušenosti s muži. Na výchově syna se projeví její vztah s otcem, popřípadě s bratrem, dědečkem, bratranci, ale svou stopu zanechají bezesporu také spolužáci, přátelé, učitelé, šéfové, tedy všichni muži, se kterými se ve svém dosavadním životě potkala. Vše, co ji na mužích fascinuje, ale i odrazuje, ovlivní to, jak se ke svému synovi bude chovat. Nejvýznamnějším vlivem, který se na vztahu mezi matkou a synem podepíše, bude vztah mezi ní a otcem dítěte. Pokud spolu žijí v harmonickém svazku, který je protkán láskou a vzájemnou úctou, bude snazší vštěpovat dítěti společné zásady a rozvíjet jej podle rodinného modelu. Komplikovanější situace mohou nastat, pokud matka s otcem nevychází nebo v případě, že otec se v rodině nevyskytuje. Jak tvrdí Biddulph (2006, s. 79) žena se může chovat naprosto spontánně anebo naopak si být těchto vzorů velmi dobře vědoma.

Většina matek chce své syny a dcery vychovávat stejně, zejména v dnešní době, kdy se zbrojí proti jakékoliv diskriminaci a společnost volá po rovných právech mezi muži a ženami. Svět chlapců a dívek je přesto odlišný, a aby mohly matky porozumět světu chlapců, musí jej poznat. Jsou pro syny prvním kontaktem s opačným pohlavím. Učí ho poznávat ženský svět a pomáhají mu se v něm orientovat. Ne vždy jsou však vztahy mezi matkou a synem bezproblémové. Zejména v období, kdy se matka nachází v neuspokojivém vztahu se svým partnerem, může se synem manipulovat a obracet ho proti otci, z čehož může

vzniknout tzv. oidipovský komplex. Nevyřešení tohoto problému může napáchat v psychice syna nenapravitelné škody.

Poněšický (2005 cit. podle Janošová, 2008, s. 104) podotýká, že chlapci jsou často rozčarováni z toho, že nemohou být jako matka, toto zjištění se stává pro ně zdrojem citového traumatu a dochází k určitému odstupu od matky. Může dojít k „deidentifikaci“ chlapce od matky, kdy chlapci mají tendenci potlačovat některé prvky chování a postojů, což však může způsobovat „... pocit ztráty a nevědomé agrese vůči matce, která jakožto identifikační vzor z hlediska orientace ve vlastní budoucnosti chlapce „selhala“.“ (Janošová, 2008, s. 105) Pro chlapce je pak důležitá identifikace s nějakým mužským vzorem, nejčastěji otcem.

Jak tvrdí Poněšický (2004, s. 69) matka je pro syna jeho první velká láska a často i synonymem lásek pozdějších. Matka mívá k synovi těsnější vztah než ke své dceři. U něj prožívá určité doplnění své celistvosti. Malý chlapec ji neohrožuje, ba naopak ji mnohdy až nekriticky zbožňuje. To má v pozdějším věku za následek nezdravé přilnutí k matce, z čehož pak vyplývá neochota synů odpoutat se od matčiny péče a lásky. Synové odkládají své osamostatnění a zůstávají i do rané dospělosti bydlet se svými rodiči. Mnohdy se nechávají i živit a obstarávat veškerý servis spojený s vedením domácnosti. (v dnešní společnosti známé tzv. mama-hotely)

Pokud matka dává synovi pocit bezpečí, lásky, dostatek péče, pochopení a zájmu, což Kastová (2004, s. 11-12) nazývá „pozitivním mateřským komplexem“, může se dítě s důvěrou pouštět do vztahů s druhými. Když přijde období puberty a adolescence, kdy dochází ke zrušení idealizace rodičů a tedy k integraci mateřského komplexu, napomáhá tento v odloučení od rodičů. Polack (1995 cit. podle Janošová, 2008, s. 182) však tvrdí, že v době, kdy synové ještě dostatečně citově nevyzráli, vede časně citové odpoutání od matky „...ke vniku tzv. pseudonezávislosti...“, která vážně narušuje jejich citový vývoj.

Matka většinou miluje své děti, k synům však mnohdy mívá vřelejší vztah s tendencí více je chránit.

2.2 Otec a jeho výchovné působení

V porovnání s tradiční rolí otců v minulém století, kdy byl otec vnímán spíše jako živitel rodiny, který trávil většinu času v zaměstnání a na výchově dětí se tolik nepodílel, v dnešní moderní době má otec ve výchově své nezastupitelné místo. Otcové se dnes, sice ne ve všech rodinách, ale přesto znatelně podílejí i na péči o kojence a pomáhají a spolupracují s matkou při výchově dětí, což generace matek předešlých neznaly. V kontextu tohoto sociálního vývoje je nepřítomnost otce v rodině vnímána daleko problémověji než dříve.

Přestože je v dnešní době i otcům umožněna tzv. „rodičovská dovolená“, je jen malé procento mužů, kteří se k takovému kroku odhodlají. Valouchová (2014, s. 30) uvádí, že v naší populaci se jedná pouze o 2 % otců. Situaci srovnává se skandinávskými zeměmi, kde rodičovskou dovolenou (její poměrnou část určenou pro otce), čerpá 90 % otců. Avšak Jára (2014 cit. podle Valouchová, 2014, s. 5-6) říká: „Dnešní otcové si na rodičovskou věří.“, zároveň dodává, že podle výzkumu má o rodičovskou dovolenou opravdový zájem každý desátý český otec. Příčinu neuskutečnění tohoto zájmu vidí v nedostatku podpory zejména matek, kdy až 2/3 žen nechtějí předat svá mateřská práva a povinnosti svým mužům a muži se zároveň nechtějí vzdát finanční soběstačnosti; situaci mužům neulehčuje ani nedostatečná podpora sociální politiky státu a vnímání situace společností zatížené předsudky a nedostatkem zkušeností. Přesto podle autora existují významné důvody, proč by měli muži aspoň částečně rodičovskou dovolenou využít. Otec naváže hlubší vztah s dítětem, lépe dokáže pochopit a ocenit partnerku, což se projeví ve stabilitě rodiny, pomůže mu to v osobním rozvoji, mj. si vyzkouší stoprocentní odpovědnost za druhou bytost.

Podle Weitzmana (1979 cit. podle Janošová, 2008, s. 102) otcové u dětí častěji zdůrazňují genderovou roli. Chlapce podporují v soutěživosti, mužnosti a sebevědomí, u dívek vyzdvihují jejich ženskost, citlivost, krásu a oblíbenost v sociálním prostředí.

Role otce jako nositele určitého vzoru chování i jako zdroje autority je patrná už v předškolním věku a vzrůstá s přicházejícím věkem dítěte. Jak tvrdí Langmeier a Matějček (2011, s. 144), dítě postrádající otce hůře nachází mužský vzor a příkladnou autoritu, které jsou obzvláště pro starší chlapce nepostradatelné. Podle Michauxe (1958 cit. podle Langmeier a Matějček, 2011, s. 144) dítě, kterému chybí otcovská autorita, projevuje častěji agresivitu, nesociálnost a neukázněnost. K tomuto názoru se přiklání i Novák (2013, s. 68), který tvrdí, že „...špatný vztah mezi otcem a synem je tradičním predikátorem

delikvence jak u mládeže, tak i dospělých.“, dále říká: „kombinace odmítání a nepřátelství s...tresty nevede ke kázní, ale k agresivitě.“ Lze dodat toliko, že nejenom chlapci, ale i dívky citelně strádají nepřítomností otců a prožívají ztatečnější nesnáze v adaptaci s mužským prostředím, zejména tehdy, nemají-li možnost poznat blízký, byť náhradní mužský vzor.

Podle Nováka (2008, s. 17), přispívá otec k bezpečí rodinného života a přispívá k pocitům radosti. Poznává, že otec má dceři „...zprostředkovat kladný, imponující, „drsně něžný“ obraz muže.“ a pro syna by měl být „...vzorem imponující totožnosti.“ Ne vždy však charakter a osobnost muže zaštiťuje kvalitní vztahy mezi otcem a dětmi. V potenciálu muže-otce se snoubí a odvíjejí generační projekce jeho rodiny a utvářejí jeho přístup k rodičovské roli. Proto je důležité, jaký měl on sám vztah se svým otcem, jelikož nemůže předávat něco, co sám nepoznal. Šípová (cit. podle Novák, 2013, s. 97) na základě rozsáhlého výzkumu podala toto vyhodnocení: „Bez ohledu na to, co si o chování rodiče stejného pohlaví myslíme, v zátěžové situaci je přejímáme v zásadě ve formě, v jaké jsme je poznali.“ Novák k tomu dodává, že určité změny chování jsou v rámci společenského vývoje uskutečnitelné, ale nejsou významné.

Nabízející se rozdělení otců podle modelů přináší Novák (2013, s. 35-38). Typy otců popisuje jako „rovnoprávní model“; „tradiční model“; „pomáhající model“ a „dominantní model“ a hovoří o nich takto:

- „Rovnoprávní model“ otce se věnuje dětem od narození, možná dokonce nastoupí rodičovskou dovolenou. Jedná po zralé úvaze o tom, co je pro rodinu výhodnější. Poskytuje dětem potřebnou volnost, podporuje je v jejich rozvoji, pomáhá jim s učením, těší se z jejich úspěchů a ukazuje nové nebo lepší pohledy propojení mužské a ženské role v rodině. Ne vždy se mu však podaří ustát tradiční genderovou ustálenost, jako je potřeba moci a kontroly u muže a často přebírá submisivnější postavení v rodině, což může vést k partnerským neshodám, které se bezesporu odráží na dětech. Najít rovnováhu mezi mužským a ženským světem často stojí mnohé úsilí;
- Otec - „Tradiční model“, se zapojuje do rodiny především po materiální stránce. Od dětí vyžaduje poslušnost a určité respektování kultu „otec hlava rodiny“. Na děti nemá mnoho času, protože je převážně v práci, někdy i o víkendech. Vyžaduje po dětech striktní respektování jeho názorů;

- „Pomáhající model“ otce většinou děti bere na krátké výlety a vybírá si ty atraktivnější a zábavnější způsoby při trávení volného času s dětmi (aby děti věděly, že táta je prima a je s ním legrace). Většina domácích i školních povinností dětí „visí“ na matce. Zásluhou otce jsou většinou úspěchy dětí, neúspěchy často připisuje na vrub matce. Vytváří si k dětem pevnou vazbu, stává se pro ně tzv. „partákem“;
- „Dominantní model“ otce se vyznačuje tendencí radit ve všem a všem. Zejména u dospívajících dětí se často tento přístup neseťká s úspěchem. Nepřipouští diskuzi a neposlouchá názory ostatních, jakoukoliv revoltu tvrdě trestá zákazy a příkazy. Děti pak mají pocit, že nikoho nezajímá, jak se cítí a co prožívají, mají pocit, že mají jen povinnosti a žádná práva.

Podle Janošové (2008, s. 181) však dochází v posledních desetiletích k výrazné změně otcovské identity. Otce nazývá „noví otcové“ a zdůrazňuje jejich přeměnu z „tyranizujících a kastrujících otců“ na otce milující, empatické a podporující. Uvádí, že „...podstatou změn identity těchto mužů je, že se již tolik neobávají vlastních femininních vlastností a tendencí...“

Otcové jsou pro děti stejně důležití jako matky. Podle vývojové psychologie je funkce otce důležitá pro umožnění dítěti vstupu do světa, tedy vystoupení z mateřské symbiózy. Mívají mnohdy přednost více podněcovat aktivity, bývají přirozenou autoritou, rádcem a určitým předobrazem toho jak žít. V tom nejlepším světle nás ochraňují, učí nás hrdosti a důvěře ve vlastní potenciál a stávají i skálou, o kterou se můžeme opřít. Jak tvrdí Novák (2008, s. 31), „Otcovství je více vztahové, mateřství má zřejmě intenzivnější biologickou dimenzi.“ Autor tím vyjadřuje myšlenku o tom, že přestože matka je nositelkou života a zastává svou předurčenou roli, má otec ve výchově a rozvoji dětí nepopíratelné místo.

2.2.1 Otec versus syn

Většina mužů vnímá narození syna jako splnění přání. Toto přání je často umocněno v případech, pokud se jedná o prvorozené dítě. (Matějček a Topičová, 1976 cit. podle Janošová, 2008, s. 92) Větší touha otců po synovi je podmíněna především snahou mít nositele svého jména a tím i pokračovatele rodu.

Podle Janošové (2008, s. 102-103), se syn pro některé otce stává vykonavatelem jeho nesplněných snů a ambicí. Nenastává tím jenom identifikace synů s otcí, ale i naopak otců

vé se identifikují se svými syny, což má mnohdy za následek, přenášení vlastních zkušeností z dětství do výchovného působení na dítě, se všemi pozitivními i negativními prožitky.

Otcové jsou pro své syny nejbližší vzorů maskulinního chování. Tak jak se otec chová k matce a k ostatním ženám, ovlivní do budoucna jeho syna v chování k ženskému pohlaví. Janošová (2008, s. 182) uvádí, že „...vysoká konformita se stereotypními představami o mužské roli může interferovat s rolí otce...“. Odvolává se na výzkum DeFrance a Mahalika, kteří poukázali na to, že k otcům, kteří příliš nerozlišovali mezi maskulinním a femininním chováním, měli jejich děti, především tedy synové, výrazně bližší citový vztah, než k otcům, kteří upřednostňovali více maskulinní chování. (DeFrance a Mahalik, 2002 cit. podle Janošová, 2008, s. 182)

Z pohledu působení otcovské role na syna hovoří Corneau (2012, s. 21) o pojmu „chybějící otec“, který podle něj vyjadřuje nejen psychologickou a fyzickou absenci otce, ale i absenci duševní nebo citovou. Říká také, že otcové, přestože jsou přítomní, nemusejí se chovat vhodným způsobem. Mohou své syny utlačovat, nepodporovat je, bránit jim v sebeprosazení, odmítat se jimi jakkoliv zabývat, upírat jim pozornost a vlastní emocionální nevyrovnaností, udržovat své syny v nejistotě. Následkem tohoto komplexu negativních působení vzniká nedostatečná jistota a nechť synů identifikovat se s otcem, tedy i s mužským světem, který otec v jejich očích představuje.

Zajímavé zjištění přináší Biddulph (2006, s. 125-126), vymezuje-li čtyři hlavní projevy chlapců, kterým chybí otcovská péče těmito formulacemi:

- „agresivní styl komunikace“;
- „přehnaně mužské chování a zájmy“;
- „velmi úzká škála chování“;
- „opovržlivý postoj k ženám, homosexuálům a jiným menšinám.“

Chlapci takovým chováním zakrývají nejistotu, která vyplývá z nedostatku pochval, uznání a respektu ze strany otců. Pokud má syn špatný vztah s otcem, popřípadě s jinými mužskými vzory, neví, jak se má jako muž chovat. „Nerozumí sám sobě a neumí zacházet se svými pocity...řešit konflikty s chladnou hlavou... mluvit s ženami uvolněně a bez pohrdání...vyslovit uznání, projevit smutek, omluvit se...“ (Biddulph, 2006, s. 126). Bezpečí

paradoxně hledají v agresivitě a bezcitnosti, čímž chrání svoji mužnost a brání se nařknutí z pocitu strachu.

Jak tvrdí Blos (1987, cit. podle Kastová, 2004, s. 14) „...otec umožňuje dítěti v raném dětství vzdorovat totální závislosti na matce...“. Z pohledu hlubinné psychologie musí dojít k odpoutání od matky a také „...mateřského komplexu...“, který je vnímán hlubinnými psychology jako archetyp „pohlcující matky“. Aby se tento komplex nepřenesl na následující ženy a partnerky, které se v jeho životě objeví.

Podle Nováka (2008, s. 7, 18-19) patří vztah otec a syn mezi nejsložitější psychologické vztahy vůbec. Dále tvrdí, že dospívající syn „...bývá přímo ze zákona (vývoje) k otci kritický, vnímá jeho chyby, nedostatky a možné rozpory slov a činů...“; „...může ho parodovat, rozčilovat, kritizovat...“; avšak syn přesto „... touží po jeho lásce a uznání.“ Otec se může být k synovi kritický, zklamaný z jeho nedostatků, to však nepopírá otcovo přání být na syna hrdý.

2.2.2 Otec versus dcera

Vztah mezi otcem a dcerou se dá popsat jako velmi křehký, v souvislosti z jeho ambivalencí založenou na tom, že je otec pro dceru prvním mužem v životě, se kterým se setkává a který je převážně v dětství a dospívání předobrazem muže jako takového. Jak uvádí Janošová (2008, s. 182) ženy se identifikují převážně se svými matkami, ale na tom, jak budou spokojeny se svou ženskou rolí, včetně sexuální oblasti, se významně podílí kvalita otcovské role vůči dcerám.

Určité způsoby chování a vlivu otce na dceru vyčlenil Novák (2009, s. 15-20), charakterizuje několik modelů otců, kteří se mohou v rodině vyskytnout takto:

- otec „v roli hodně zaměstnaného muže“ je popisován jako otec vzácný, příliš zaneprázdňovaný prací. Dcera si jej pamatuje především z chvil společného volna, kdy jej vnímala jako hrdinu a tátu, se kterým byla legrace a zábava. Novák upozorňuje na určitou genderovou nespravedlnost ve spojení s matkou, kterou dcera vnímá jako ženu s přemírou nejen domácích povinností, ale také přetíženou starostmi o děti, které ji zabraňovali být uvolněným a veselým člověkem jako táta. Pokud přece jenom nějaké vzpomínky na volné chvíle s matkou vyvstanou, tátova osobnost spojená s jeho vzácností je zastíní;

- otec „v roli velkého kritika“ - jedná se o otce, který je velmi autoritativní, v jednání se svou dcerou přespříliš direktivní. Pro dceru je velmi těžké se otci zavděčit, protože v jeho očích je jen slabou ženou, pro kterou je hlavní životní náplní péče o rodinu;
- otec „v roli malého velkého kritika“ je otec, který se nejvíce podobá „velkému dítěti“. Pokud má náladu a čas může být pro dceru velmi zábavným společníkem, ale také náladovým a nespolehlivým, přenechávajícím veškerou rutinní péči na matce. Často bývá unavený, kárající s depresivními náladami. Těžko vyjadřuje chválu, popřípadě současně kritizuje, jeho slova vyvolávají u dcery hořkou pachut' a pocit nemožnosti se zavděčit;
- otec „v roli pasivní“ ztratil chuť a odvalu do života. Bývá partnerem dominantní ženy - matky, která mu přináší pocit marnosti se jakkoliv v rodině zapojovat. Vlastní pohodlnost, zastírají pasivitou a na svou mužskou roli v rodině rezignují. Než by se s matkou dohadovali, raději se přizpůsobí. Svůj čas tráví uzavřením ve svém světě zálib a koníčků, popřípadě přátel a o pocity, přání, ale i trápení svých dětí se příliš nezajímají;
- otec „v roli cizince“ je takový otec, který je svým dětem vzdálený. Zastává názor, že malé děti patří matce a on se jimi začne zabývat, až odrostou. Se synem se mohou k sobě přiblížit třeba pomocí záliby ve sportu, k dceři o jejíž dívčí svět se nikdy nezajímal, hledá cestu jen velmi těžko, což u ní může vyvolávat pocit nedostatečnosti a méněcennosti. Věnuje se jen sobě a na rodinu mu nezbývá čas. Tato situace nastává většinou u rozvedených rodin nebo u rodin, kde je otec často dlouhodobě mimo domov;
- otec „v roli ideálu“ - v odborné literatuře existuje ekvivalent k tomuto typu otce, který se nazývá „bezpečný a podporující otec“. Nabízí dceři jistotu, bezpečí, náklonnost, oceňuje ji a má ji rád. Dodává dceři sebejistotu a připravuje ji na kontakt s mužským světem. Připraví dceru pro život tak, že si dcera váží sama sebe a nepotřebuje v životě hledat sebepotvrzení a být vděčná za každý projev lásky a vlídnosti. I tento příkladný přístup může přinášet problémy, a to při hledání vhodného partnera, na kterého jsou dcerou kladeny vysoké nároky;
- otec „v roli osudového muže“ je dcerou vnímán jako naprostý ideál mužského modelu, který si dcera zidealizuje takovým způsobem, že pak těžko nachází v životě partnera, který by se mu vyrovnal. Takové dcery své otce těžko opouští, snaží se jít v otcových šlépějích, co se týče jeho odborného zaměření, a svůj život zaměří na péči o otce.

Podle výzkumu Scheffera a Nause (1999 cit. podle Janošová, 2008, s. 182-183) mají ženy, které byly v dětství bezvýhradně přijímány otcem významně vyšší sebevědomí a uspokojivější partnerské vztahy než ženy, kterým bezvýhradné přijetí otcem nebylo dopřáno. Častěji se u nich objevují problémy a obavy při navazování intimních kontaktů s muži a také nedůvěra ve stálost vztahů k nim.

Dalším významným důsledkem kvalitního otcovského přijetí u žen je jejich samostatnost a nezávislost. Podle Kastové (2004, s. 17-18) je určitou predikcí úspěšnosti ženy v náročných povoláních její vnímání otcovské role jako „atraktivní“. Pokud otec byl úspěšný ve svém povolání, toužily v něm uspět i tyto ženy, ještě více se snažily učit a zvyšovat svou výkonnost, aby se otcům zavděčily. Většinou však tyto ženy odmítají ženskou roli, která je pro ně omezující a příliš pasivní. Tento jev je jednou z forem ženské socializace v dnešním světě.

Pro ženu (dceru) je velmi důležité, aby ji otec především miloval a přijímal ji takovou jaká je, bezpodmínečnou láskou, a tím jí umožnil, aby měla ráda ona sebe. To je nejlepší způsob, jak jí umožnit kvalitní start do života i mít rovnocenné partnerské vztahy založené na vzájemné úctě a lásce.

V následující kapitole se budeme zabírat sourozeneckými konstelacemi a jejich působením na člověka. Úžeji rozebereme pozice narození, od nejstarších, prostředních až po nejmladší sourozence, zohledníme také vliv pohlaví na pozici mezi sourozenci.

3 SOUROZENCKÉ KONSTELACE

Sourozenecká konstelace je termín, který vyjadřuje pořadí narození dětí v rodině. Pozice narození, tedy to, zda jsme se narodili jako první, druhé či poslední dítě, nám pomáhá chápat určitou hierarchickou posloupnost rodinné linie. Předurčuje nás k určitým právům a povinnostem, které z pořadí narození vyplývají. Hartl a Hartlová (2000, s. 271) jej definují jako „adlerovský výklad o pořadí, v jakém se dítě narodí, jakou v ní hraje roli a co z toho vyplývá pro utváření jeho povahy...“ Pořadí narození vymezuje sourozeneckou roli, která je důležitá pro získávání sociálních zkušeností, jež nás učí spolupracovat, vcit'ovat se, učí nás altruismu, ale i poznávat soutěživé prostředí. Podílí se rovněž na výběru našich přátel, partnerů, zaměstnání, ale svůj vliv má i při výchově našich dětí. Pro vytvoření profilu dané konstelace je důležité nejenom pořadí narození, ale i pohlaví a věkový rozdíl mezi sourozenci.

Pohledy odborníků na sourozenecké konstelace se rozvíjejí na základě dvou rozdílných paradigmat. První předpoklad vychází z Adlerova psychodynamického přístupu, druhý odkazuje na Darwinovu evoluční teorii, z jehož pojetí vycházel například Sullovay.

Adler, významný představitel teorie sourozeneckých konstelací, již na počátku 20. století mezi prvními definoval sourozenecké postavení z pohledu individuální psychologie jako integrální součást navzájem působících rodinných vazeb. Vycházel především ze sourozeneckých vazeb, které jsou zatíženy prvními zkušenostmi s rovnocenností, spoluprací, podporou, ale také pocity méněcennosti a vzájemnými konflikty. Pořadí narození dětí v rodině považoval za důležitou, avšak ne jako neměnnou hodnotu, spíše jako pravděpodobnost jistého specifického druhu chování a zkušenosti. (Dreikurová-Fergusonová, 2005, s. 23)

Svou teorii o sourozeneckých konstelacích postavil na čtyřech typech sourozenců z hlediska pořadí narození. Vyčlenil je na jedináčka, prvorozeného, druhorozeného, a nejmladšího (Adler, 1999, s. 13). Jedináček je první narozené dítě, které si užívá pozornosti a velkého zájmu rodičů do té doby, než se narodí druhé. Tehdy se z jedináčka stává prvorozený a Adler jej popisuje jako konzervativní typ s obdivem k autoritě. Druhorozeného popisuje jako dítě velmi společenské, které tolik nevzhlíží k autoritě, ale spíše se snaží prvnímu vyrovnat. Poslední narozené dítě, tedy nejmladší, nemá pocit, že by se mělo někomu rovnat, přestože nedostižné modely před sebou vnímá. Proto si vybírá odlišné cíle než jeho sourozenci. (Adler, 1999, s. 96-98)

Leman (2006, s. 13), přestože vychází z adlerovského konceptu pořadí narození, zužuje pozice narození na tři typy: prvorozeného, kde řadí i jedináčky, druhorozené, kde mají místo všichni uprostřed narození a benjamínky, včetně nejmladších dětí. (viz tabulka č. 3)

Typy pořadí narození podle Lemana		
Typ pořadí narození	Základní znaky	Předpokládané projevy chování
Prvorození (také jedináčci)	perfekcionista, spolehlivý, svědomitý, systematický, kritický, vážný, studijní typ, člověk zaměřený na cíl, snažící se prosadit, obětavý vstřícný, konzervativní, formalista, loajální, spoléhá sám na sebe, věří v autoritu, řád a rituály	dva typy prvorozených: vstřícní (snaží se druhým vyhovět, udělat radost, rádi pečují o někoho, neradi si stěžují, přejímají zodpovědnost) a agresivní (prosazují tvrdě svou vůli, jsou asertivní, velmi tvrdohlaví, potřeba pořádku něco dokazovat, vyhrávat), prvorození nebo jedináčci (velcí perfekcionista) se chovají ke svému okolí jako malí dospělí, mohou být netolerantní a netrpěliví k lidem, kteří neodpovídají jejich normám
Druhorození (popřípadě prostřední děti)	Individualisti, vyjednaváči, rozporuplní (soupeřiví vs. tolerantní; rebel vs. usmířovatel; agresivní bojovník vs. vyhýbá se konfliktům; netrpěliví; snadno propadají depresím vs. nedělají si starosti; samotáři, tiší, ostýchaví vs. společenšší, přátelští, otevření), nejrychleji opouští rodinu a hledají uznání jinde, volnomyšlenkáři, dobří vyjednaváči, mohou být houževnatí a nezávislí, vynikají v kolektivních sportech, umí se přizpůsobovat a mají silné vazby k vrstevníkům	prostřední dítě je samé "kdyby"; když vycítí u staršího sourozence, že s ním může soupeřit, udělá to, naopak pokud ne, vyrazí jiným směrem, vše odvíjí od sourozenců před nimi a utváří k nim protiklady, lépe se vyrovnávají s problémy, umějí dávat i brát, v dospělosti se stávají spolehlivými, také mnohem více vyhledávají různé party (převážně v pubertě)

Benjamínci (nejmladší děti)	extroverti, srdeční, veselí „šišci“, nekomplikovaní, bezstarostní, společenšší, ale také mohou být vzpurní, kritičtí, temperamentní, rozmazlení, netrpěliví, prudcí, mívají pocit, že je nebere nikdo vážně, touha po chvále a povzbuzení, rádi pracují s lidmi	mají touhu ukázat, že taky něco dovedou a něco znamenají, mají potřebu si získávat jakoukoliv pozornost, potřebu se předvádět a intrikovat
--	---	--

Tabulka č. 3: typy pořadí narození (Leman, 2006 cit. podle Navrátilová, 2013, s. 21-22)

Adlerovsky orientovaný psycholog Nicoll vyzdvihuje vliv rodinného prostředí a zohledňuje další specifika, která vztahy mezi sourozenci ovlivňují:

- existuje přímá úměra mezi soutěživostí v rodině a účinky pořadí narození;
- prvorozený a druhorozený sourozenec, zejména stejného pohlaví, jdou v životě každý jinou cestou;
- pokud je v rodině dítě s nějakým postižením, zaujímá pozici nejmladšího, sourozence to může obohatit, ale také odradit;
- sourozenci se nesnaží vyniknout tam, kde jeden z nich už má své místo, naopak volí takové, kde bratr nebo sestra neuspěli;
- úspěch sourozenců může být velmi motivační, ale také stresující;
- životní cíle dítěte ovlivňuje jeho genderová role;
- mezera více jak pěti let mezi narozením dalších sourozenců vytváří nové sourozenecké konstelace. (Nicoll cit. podle Novák, 2007, s. 24)

K tomuto názoru se přiklání i Leman (2006, s. 20), který upozorňuje, že s příchodem každého nově narozeného dítěte se rodina promění. Předpokladem této proměny jsou vztahy mezi rodiči a dětmi, které charakterizuje jako „proměnlivé, dynamické a určující.“

Plaňava (2000, s. 32-33) uvádí, že podle neoadleriánů nejsou lidé vymezeni pouze rodinným prostředím, ani sourozeneckým pořadím, přestože tyto faktory mají v rodinné anamnéze určitý vliv. Člověk (dítě) se může svobodně rozhodnout a volit mezi různými životními cíli podle svých představ. Taková myšlenka by byla jistě více akceptovatelná v případě plné rovnoprávnosti a demokratického přístupu v rodině, postaveném na porozumění a rozvíjení individuálního potenciálu dětí.

Na základě Lemanových poznatků (2006, s. 28-30) jsou sourozenci ovlivněni nejenom věkovým rozdílem mezi nimi, ale také pohlavím a osobnostními charakteristikami rodičů. Patrnou a zásadní proměnnou v rodinné konstelaci vidí ve věkovém odstupu mezi sourozenci. Tvrdí, že ideálním věkovým rozestupem mezi dětmi jsou tři léta, zároveň však říká, že ne vždy se jej podaří naplnit. Zejména tehdy, pokud rodiče začínají mít pocit, že děti vylétají z hnízda a oni se ho snaží zaplnit pořízením si tzv. benjamínka. Chronologicky jde o nejmladší dítě, avšak vyrůstat a cítit se může nejen jako jedináček, ale i prvorozený, zvláště v případě, že je mezi sourozenci více jak sedm let rozdíl.

Zajímavé zjištění přinesli Matějček s Dytrychem, kteří na základě výzkumného projektu zaměřeného na životní okolnosti, které mohou přispět ke zvrácení nepříznivých životních předpokladů, vyzkoumali následující: u dnes již dospělých osob, které vyrůstaly v raném dětství v ne příliš příznivém rodinném klimatu, vybrali ty, které byly umístěny do SOS vesniček. Tam vyrůstaly v utvořené rodině se svými sourozenci (do té chvíle žily v různých dětských domovech), popřípadě i s cizími dětmi a jejich životy se navzdory všem překážkám příznivě vyvíjely. Výzkumníci zjistili, že sourozenecké vztahy se projeví jako „... mimořádně významný resilientní činitel...“ Podle autorů, osoby, jež prošly SOS dětskými vesničkami a v životě se dokázaly uspokojivě zařadit, potvrdily, že právě sourozenecká soudržnost a vzájemné vytvoření pocitu domova, jim pomohlo nesnáze překonat a jejich i nově vzniklé sourozenecké vazby přetrvávají dodnes. (Matějček a Dytrych, 2002, s. 69-71) Výsledky výzkumu ukazují, že nejenom pokrevní, ale i nově vytvořené sourozenecké vztahy mohou do našeho života přinést mnoho dobrého a vytvořit rodinu, která plní svou funkci, v podobě záchranné sítě.

Dle Prekopové (2001, s. 41) „...není lepší jeviště sociálních poměrů a lepší hřiště pro trénování sociálního chování než ve skupině sourozenců...“ Dítě se zde naučí vzájemně přizpůsobovat, bránit svá práva a ctít práva ostatních, snášet se a vyrovnávat se s různými ústrky, prohrávat, ale i bojovat proti společným nepřátelům. Sourozenecké vztahy jsou nevyčerpatelnou studnicí zkušeností, které si dítě může v rodině vyzkoušet a posléze z nich čerpat po celý život.

Helus (2007, s. 173) uvádí, „...i když napodobování sourozenců může znamenat i problémy, je v zásadě značnou potenciální výchovnou hodnotou.“ Napodobování starších sourozenců mladšími může ve výchově přinášet určitá pozitiva, vesměs i v situacích, kdy je starší sourozenec úspěšný, například ve škole, a mladší jej vnímá jako vzor. Kde nepomáhá

rodičovský apel, může pomoci touha mladšího sourozence být stejně úspěšný jako starší sourozenec.

Zajímavý poznatek spojený s vlivem sourozeneckého pořadí narození přináší Sulloway. Při porovnávání mladších a prvorozených sourozenců zjistil, že „...pořadí narození má pětkrát až desetkrát větší vliv na osobnostní kvality než na akademické výkony a inteligenční kvocient...“. Tvrdí, že prvorození jsou chytřejší a úspěšnější ne proto, že by měli větší inteligenční kvocient, ale proto, že se více snaží než mladší sourozenci. Dále uvádí, že vliv pořadí má nejenom vliv na genderovou roli, ale je i výrazně silnější než samotný vliv jednoho nebo druhého pohlaví. (Sulloway, 1996 cit. podle Prekopová, 2009, s. 20)

Sourozenecké konstelace jsou nejenom ukazatelem pořadí narození, ale vytváří sourozencům možnosti pro formování budoucích vztahů, učí je, jak tyto zkušenosti využívat při poznávání lidí. Pro dítě je důležité, aby mělo alespoň jednoho sourozence, zejména pokud uvážíme, že sourozenecké vazby patří k nejdělsím vazbám v rodinném systému. Je velmi pravděpodobné, že vývoj dítěte není zcela determinován pořadím narození, mimo genetické faktory jsou zajisté ve hře i další rodinné proměnné, jako například pohlaví a věkový odstup, které mohou zásadním způsobem ovlivnit účinek pořadí narození.

3.1 Prvorozený sourozenec

Už z názvu prvorozený vyplývá, že do rodinného systému přišel jako první. Pokud je vítaný, připadá mu výjimečná a důležitá role. Jak uvádí Leman (2006, s. 45), prvorození „...jsou obklopeni leskem a slávou, ale také napětím...“. Svoji pouť začínají jako jedináčci, kteří jsou mnohdy dlouhodobě očekáváni, těší se z nastalé skutečnosti a užívají si zájem rodičů a širokého příbuzenstva. Prvorození jsou symbolem pokračování života rodiny a vítanou novou generací. Na nich se rodiče učí vychovávat, do nich jsou vnášeny naděje a na ně jsou kladeny cíle. Jsou určitým předvojem dětí příštích.

Dle Nováka (2007, s. 26) pro prvorozené bývá rodinnou nikou identifikace s rodiči, jejich hodnotami a ztotožnění se s jejich vnímáním konvenčního společenského úspěchu. Snaží se zajistit rodičovskou náklonnost dokonalostí, poslušností a plněním předložených cílů a požadavků. Posilují při tom své typické rysy jako je houževnatost, zodpovědnost, snaživost, cílevědomost a vážnost. Mají velkou potřebu uspět, což je většinou žene

k získání vysokých poct ve svém pracovním oboru. Snaží se uspokojit a splnit přání rodičů, proto se také často stávají pokračovateli tradičních rodinných norem (a někdy i firem).

Leman (2006, s. 50-53) vyzpozoval dva typy prvorozených. Jedny nazval „vstřícnými“ a druhé „agresivními“. Vstřícné prvorozené popisuje jako vzorné děti, které se snaží všem vyhovět a udělat radost. Snaží se být svědomité a spolehlivé. Bývají většinou skvělými studenty a výbornými pracovníky. Mají velkou potřebu chvály. Druhý typ prvorozených, nazvaný jako agresivní, popisuje jako osoby velmi asertivní, tvrdě prosazující svou vůli, s vysokými cíli a potřebou být ve všem nejlepší.

Jak udává Leman (2006, s. 48-50) rodiče se často ke svým prvorozeným dětem chovají velmi paradoxně. Říká: „Na jedné straně jsou přehnaně opatrní, úzkostliví, nejistí a nedůslední. Na druhé straně však zase často přísní a nároční, pohánějí a povzbuzují své dítě k stále vyšším a lepším výkonům.“ Prvorození se tak stávají velmi perfekcionističtí, rozvášní a snaží se nedělat chyby. Pokud dítě cítí, že selhává a nedaří se mu dostat vytčeným cílům a ambicím rodičů, cítí se nedostatečné. Může to u něj vyvolávat velký stres a pocity viny. Podle Lemana (2006, s. 55) jsou počátky stresu u prvorozených v nadměrné disciplíně a strachu z trestu. Autor také dodává, že s příchodem každého nového dítěte do rodiny se požadavek kázně v rodině zmírňuje.

Prvně narozené děti zažívají nadprůměrnou rodičovskou péči, jak tvrdí Čapek a Čapková (2010, s. 38); jsou „...vychováni nejpřísněji...“. Dále uvádí, že mají velkou potřebu pečovat o druhé. Tato potřeba v nich může vyvolávat pocit jakési „...náhradní jistoty...“ ve smyslu: „...rodiče mě mají rádi, když jsem rozumný, ochotný pomoci, nezlobím atd.“, proto je důležité projevat rodičovskou lásku bezpodmínečně.

Ne všechny děti jsou však na světě vítány s „otevřenou náručí“. Pokud je dítě přijato s láskou, odrazí se to na jeho vnímání světa velmi pozitivně. Těší ho dělat rodičům radost a vnímá svoje prvenství jako výsadu. Opačnou stranou mince jsou však pocity dítěte, které přichází na svět nevhod a kříží svým rodičům životní plány. Pokud se takový postoj rodičů projeví, cítí se dítě nemilované a na obtíž a své prvenství vnímá jako úděl. Pokud je velmi citlivé a zranitelné, je jen krůček ke vzniku depresí.

Velký obrat ve vnímání výsadního postavení prvorozeného nastává při narození sourozence. Tento bolestný prožitek nazývaný Adlerem (1999, s. 13) „sesazení z trůnu“, přináší prvorozenému velký otřes v jeho dosavadním životě. Podle Nováka (2007, s. 42) může

prvorozený vnímat ztrátu pozice zejména, pokud jsou v ohrožení jeho „identifikační mechanismy“, tj. ztotožnění se alespoň s jedním z rodičů, a vnímat tuto ztrátu jako trest a odepření výhradního zájmu. Prekopová (2009, s. 74) popisuje situaci s příchodem sourozence jako první velkou zkušenost prvorozeného dítěte. Končí doba, kdy byl jediným středobodem zájmu svých rodičů, a nastává změna, se kterou se musí dítě vyrovnat. Následky nemusí být tak bolestivé, když rodiče budou vnímaví a empatičtí a dokáží svému dítěti tento stav adekvátně vynahradit.

Každý prvorozený nejspíše zažil pocit nespravedlnosti, kdy jeho mladším sourozencům bylo odpuštěno nebo dovoleno něco, co v jeho případě nepřípadalo v úvahu. Zejména různé povinnosti v domácnosti a dodržování některých pravidel se po jeho sourozencích nevyžadují tak striktně a důsledně, jak to zažíval on. To je úděl prvorozených. Povinnosti zůstaly a práv ubylo.

Prekopová (2009, s. 119) výstižně shrnuje určité znaky či vlastnosti, které byli prvorození nuceni si osvojit z důvodu příchodu sourozence a z důvodu ztráty své pozice jediného dítěte.

- Museli se naučit rozdělit a uskromnit se.
- Jsou odolní, naučili se snášet frustraci, jsou odolní a vyrovnat se se ztrátou.
- Jsou dokonalí a schopni vysokého výkonu.
- Nebojí se převzít zodpovědnost a pomáhat druhým.
- Zaměřují se na dospělé, napodobují je a zachovávají rodinné tradice a předávají je dál.

3.2 Druhorozený sourozenec

Dítě narozené jako druhé, z našeho pohledu také prostřední, přichází do již zaběhnutého rodinného systému. Tím, že je v rodinné hierarchii na druhém místě, mu přináší určité výhody, ale i nevýhody. Rodiče mají již osvojené výchovné postupy a většinou již tuší, co je pro dítě reálné a dosažitelné. Na rozdíl od prvorozeného sourozence nebývají ve výchově tak důslední a nevyvíjí na dítě přílišný tlak, přehnaně nelpí jeho úspěšnosti a dosažení předurčeného cíle.

Druhorozený může být nepříznivě ovlivněn vnímáním prvorozeného jako někoho, koho nemůže překonat. Posuzuje ho jako nedostižný vzor, který je u všeho první a všechno umí lépe a pro něj zůstává stále pozice druhého. Být druhým narozeným má ale i svou pozitivní stránku. Druhorozený má navíc jednoho zkušenějšího člena rodiny, ke kterému může přijít pro pomoc a radu, což druhorozenému sourozenci skýtá ochranu před rizikem špatného rozhodnutí. Tento druh socializace se nazývá „závislé připodobňování“. Podle Heluse (2007, s. 177) „Tento navozený postoj snižuje potřebu tvořivého projevu a iniciativnosti, omezuje odvalu a chuť umět si sám poradit.“ Také odkazuje na riziko propadnutí rezignaci, kdy dítě může sebe vnímat jako nedokonalého, horšího, dokonce hloupějšího, než je jeho sourozenec. Může cítit chuť se bouřit a rebelovat, či trpět pocitem marnosti.

Jak tvrdí Janošová (2008, s. 184) „Zatímco pro prvorozené děti jsou v nukleární rodině nejbližším identifikačním vzorem rodiče, mladším dětem jsou bližším a dosažitelnějším modelem starší sourozenci.“ Podle Třískové, však nejsou starší sourozenci vzorem pro své sourozence neustále, počínaje školní docházkou, nepřebírají již způsoby chování, postoje a zájmy svých sourozenců tak jednoznačně jako v raném dětství a sourozenecký vliv se více diferencuje. (Třísková, 2004 cit. podle Janošová, 2008, s. 184)

Prostřední děti často trpí pocitem nedostatku zájmu svých rodičů. Nemají status prvorozeného ani výsady nejmladšího. Často mívají pocit, že si jich nikdo neváží. Aby získaly aspoň trochu rodičovské pozornosti, stávají se úspěšnými vyjednavací, mistry kompromisů a diplomacie. Podle Nováka (2007, s. 43-44) pokud starší sourozenec převezme rodinné tradice, včetně profese, nezbyvá druhému, než se zaměřit na něco jiného. Proto v sobě rozvíjí přednosti jako je kooperace, tvořivost, přívětivost, ale také radikálnost. Nedělá mu problém rázně něco ukončit a rozhlédnout se jinde. Může více experimentovat a také více objevit.

Dle Lemana (2006, s. 88, 91) výzkumy ukazují, že druhorozený se u většiny případů stává protikladem prvorozeného. Aby se vyhnul pocitům zklamání, že je v rodině outsiderem, často ji brzy opouští a vyhledává jiné společenství, kde by mohl dosáhnout jisté výjimečnosti a uznání.

Jiná situace ale může nastat, pokud starší sourozenec nějakým způsobem nerealizuje a nesplňuje očekávání rodičů, nebo v případě sourozenců stejného pohlaví, kdy druhoroze-

ný fyzicky i psychicky převyšuje staršího. Dochází k tzv. výměně rolí, druhorozený se dostává na místo prvorozeného se všemi privilegii, které k tomu náleží. (Leman, 2006, s. 184)

Leman (2006, s. 93-95) tvrdí, že podle výzkumů patří prostřední děti k nejuzavřenějším. Vysvětluje, že tento fakt vypovídá o zkušenosti prostředního s nedostatkem pozornosti okolního světa. Uzavírá se do sebe, nikomu se nesvěřuje a nedůvěřuje. Pod tíhou této zkušenosti často převážně v pubertálním věku vyhledávají prostřední děti různé vrstevnické party, kde se snaží potvrdit svou existenci. Váží si svých přátelství mimo rodinu a také jsou jako přátelé upřednostňováni, zejména pro svou spolehlivost, nerozmazlenost a schopnost se o sebe postarat. Jsou navyklé, že se s nimi život nemazlí a dokáží přijímat ostatní takové, jací jsou.

3.3 Nejmladší sourozenec

Nejmladší děti přichází do rodiny jako poslední, jsou většinou milovány a přijímány s láskou a potěšením. Jak tvrdí Novák (2007, s. 44) „...malé děti jsou přírodním výběrem uzpůsobeny k tomu, aby byly vnímány staršími osobami jako roztomilé, neohrožující a příjemné.“ Tento sociobiologický fakt je zajímavý zejména proto, že poslední narozené děti malými zůstanou po celý život, obzvláště v očích rodičů a starších sourozenců, kteří se je budou snažit neustále vychovávat a dávat jim životní rady.

Nejmladší děti si své místo v rodině a hlavně mezi ostatními sourozenci budují velmi těžko. Starší sourozenci se často šírají pocitem, že mají více povinností než nejmladší a dávají jim to patřičně najevo v podobě žárlivých výpadů, zesměšňování a podceňování. „Poslední narození jsou na houpačce emocí a zkušeností, které si těžko vysvětlují a těžko chápou.“ (Leman, 2006, s. 112) Nejmladší děti jsou často roztomilé a okouzlující, ale také se rychle mění na vzdorovité a nepříjemné. V této souvislosti hovoří Leman (2006, s. 113) o určité rozpolcenosti nejmladších dětí.

Nejmladší děti přicházejí do rodiny v době, kdy už rodiče mají své výchovné cíle za sebou. Na své dítě si buď udělají čas, nebo ho nechají napospas jeho sourozencům. Jak tvrdí Leman (2006, s. 102) „...nejmladší děti instinktivně cítí a chápou, že jejich znalosti a dovednosti už nemají pro rodiče takový význam, jako tomu bylo u jejich starších sourozenců.“ Rodiče často zaujímají k úspěchům nejmladších méně spontánní nadšení, ba dokonce se i s určitou netrpělivostí diví například tomu, proč mu jde něco tak pomalu nebo

nedostatečně dobře. U čeho se u starších dětí „rozplývali“, u nejmladšího mohou chápat jako nešikovnost. Jak tvrdí Čapek a Čapkova (2010, s. 46), rodiče často nejsou na nejmladší dítě tolik „...nároční a přísní...“, jako na jeho starší sourozence, „...ale bohužel ani důslední a trpěliví...“

Jak říká Adler „žádnému dítěti není příjemná situace, že je považováno za nejmenší, za takové, kterému nelze důvěřovat, jemuž se nesmí nic svěřit. To dráždí tak silně, že se snaží dokázat, co dovede...“ (Adler, 1935 cit. podle Novák, 2007, s. 45) Touha prosadit se mezi staršími sourozenci a dokázat jim, že něco umí, je pro nejmladšího hnacím motorem v jeho životě.

Podle Klimeše (2012) spojuje nejmladší sourozence s prvorozenými určitá míra rodičovské pozornosti a také konzervativní hodnotový systém rodičů; u druhorozených nacházejí společného jmenovatele v pocitu méněcennosti a nedostižitelnosti starších sourozenců.

V další kapitole se budeme zabývat rivalitou, její příčinou a důsledkem z pohledu sourozeneckých konstelací. Popíšeme také rodičovský vliv na vznik rivality u sourozenců.

4 RIVALITA

Rivalita a soupeření jsou lidskému pokolení vlastní od nepaměti. Již v dávných dobách se objevovali rivalové, soupeři, kteří mezi sebou bojovali o přidělovaná práva, o moc nebo nějaké teritorium. Zápasili mezi sebou o přednostní postavení.

Rivalem se stává člověk, který s námi soupeří nebo nám v něčem konkuruje. Předpokladem pro soupeření je skutečnost, že rivalové soutěžení, ať vědomě či nevědomě, vnímají, myšlenkově determinují a emocionálně na ně reagují. Podle Oehlera (2007, s. 14) „Soupeření nezná hranice a není závislé na moci a velikosti soupeřů.“

V psychologickém slovníku je rivalita definována jako „...vztah soupeření mezi dvěma n. více jedinci, skupinami či institucemi se snahou získat tytéž n. větší výhody, hodnoty aj. než druhá strana.“ (Hartl a Hartlová, 2000, s. 511) Rivalita se vyznačuje vztahem, spojitostí mezi dvěma lidmi a jejich pocity, které tento vztah provázejí. Můžeme pociťovat závist, žárlivost, ale také nenávisť, zlobu, nepřátelství, posílené sobectvím, zoufalstvím a zklamáním. Jak říká Oehler (2007, s. 15) žárlíme například ze strachu o partnera, kterého bychom mohli ztratit, závidíme tehdy, pokud někdo má něco, čeho se nám nedostává nebo to máme jenom v malé míře a chtěli bychom více, například v podobě materiálních nebo duševních statků.

S rivalitou, závistí a žárlivostí se můžeme setkat ve všech lidských společenstvích, tedy kdekoliv, kde jsou si lidé nablízku. Může nás potkat v rodině, v zaměstnání, na úradech, ve školách, mezi přáteli, objevuje se na politické scéně, při sportovních utkáních atd. Jsou to úspěchy nebo jiné zvláštnosti lidí, které nás nutí se neustále porovnávat a nutí nás zabývat se různými mnohdy vykonstruovanými představami. Jak tvrdí Oehler (2007, s. 16) jsou to „...procesy, které se odehrávají ve vědomí každého člověka, aniž by byla zcela známa jejich funkce nebo účinky.“

Zajímavým poznatkem je zjištění, že rivalita se více projevuje mezi lidmi, kteří jsou ve svých výkonech nebo sociálním statusu navzájem podobní a odlišnosti mezi nimi mají jen tenkou hranici. Pokud jsou ale jedinci na vyšší, těžko překonatelné pozici, málokdy mají takoví lidé soupeřící konkurenty. Oehler (2007, s. 59) upozorňuje, že rivalita je závislá na lidské psychice. Říká, že „...lidé zpravidla soupeří, tím silněji, čím nižší je jejich sebehodnocení, čím menší jejich sebejistota a čím větší životní nejistota.“ Přikláníme se k tomuto

názoru, neboť si myslíme, že pokud člověk nezažíval v dětství bezpodmínečné přijetí a lásku, stává se pro něj soupeření existenciálním bojem o přežití.

4.1 Sourozenská rivalita

Sourozenská rivalita se objevuje od počátků světa. Již biblický příběh O Josefovi a jeho bratrech vypovídá o tom, co sourozenská závist a žárlivost může způsobit.

Sourozenská rivalita je většinou založena na pocitu podcenění nebo nedocenění určitých kvalit, schopností nebo hodnot jednoho dítěte a upřednostnění druhého. V psychologickém slovníku je definována jako „...souborný termín pro agresivní, závistivé a hašteřivé vztahy mezi sourozenci...“ a „...nedořešené sourozenské konflikty, rivality v dětství mohou vést v dospělosti k touze po moci jako psychopatologického mechanismu neobyčejné síly s mimořádným emocionálním doprovodem.“ (Hartl a Hartlová, 2000, s. 511)

Klimeš (2012) podotýká, že sourozenská rivalita se v odborné a populární literatuře prezentuje ve dvou základních významech, což je podle jeho názoru nutné odlišovat. Rozděluje sourozenskou rivalitu na „sensu lato“, pro označení každé vzniklé rozepře, sporu, hádky mezi sourozenci, a „sensu stricto“, pro nevysvětlitelné nepřátelství nově přichozícího dítěte, kterého vnímá jako nebezpečného, přestože jej vůbec nezná. Říká: „Nepřátelství se odvozuje od nějakého implicitního, snad biologického vzorce.“

Sourozenci mohou poskytnout nepřehledné množství situací, ve kterých má dítě možnost se naučit asertivně prosazovat svá přání a potřeby, protože jak tvrdí Oehler (2007, s. 183) pokud se dítě nenaučí v prostředí sourozenců prosazovat a bránit, „...stává se outsiderem a později mezi dospělými hrozí, že propadne...“

Soutěživost a soupeření se projevuje zejména u sourozenců stejného pohlaví, kteří jsou si věkově blízko. Čím menší je věkový rozdíl mezi dětmi, tím je riziko rivality pravděpodobnější. Leman (2006, s. 184) tvrdí, že pokud je mezi dětmi věkový rozdíl větší než tři léta, jejich vzájemná rivalita bude méně intenzivní a mladší sourozenec bude toho staršího brát spíše jako vzor a vzhlížet k němu.

Sourozenci, usilující o své místo v rodinné hierarchii, se navzájem opatrně sledují, aby si osvojili způsoby a prostředky, díky nimž bratr nebo sestra mají úspěch nebo naopak selhávají. Tam, kde se jednomu nedaří, vstupuje druhý, aby potvrdil svoji konkurenceschop-

nost. Na soupeření mezi sourozenci se vždy projeví charakter, temperament, zájmy i schopnosti. Ne vždy se projevuje rivalita otevřeně, navenek to může vypadat, že sourozenci spolu nesoupeří, nýbrž kooperují. Avšak jejich „skryté“ soutěžení se projeví v jejich osobnostních rozdílech. (Dreikurs, 1950 cit. podle Dreikurová – Fergusonová, 2005, s. 24)

4.2 Vlivy rodičovské výchovy na sourozeneckou rivalitu

Rodiče mohou na děti působit zejména svým chováním a druhem komunikace. Jak se sami v určitých situacích chovají, je pro děti velmi důležité a inspirativní, zejména z důvodu jejich schopnosti nápodoby.

Oehler (2007, s. 139) říká: „Sourozenecká rivalita je zpravidla tím menší, čím lépe si rodiče rozumějí, čím srdečněji a živěji je vystavěn jejich vztah a čím více projevují svým dětem skutečnou účast.“ Právě zkušenost z jednotného a milujícího prostředí je pro děti odrazovým můstkem ke kvalitním vztahům. Zároveň však, i přes hašteřivé sourozenecké prostředí, se děti mohou konstruktivně naučit, jak zvládat své negativní pocity.

Jak říká Čapek a Čapková (2010, s. 72) naučit děti, aby se ozvaly, když se jim něco nelíbí, je pravidlo výhodné pro všechny vztahové strany. Mít možnost popsat chování nebo činy, které je znejišťují, vyvolávají v nich pocity křivdy nebo hněvu a zlosti, bez účasti negativních emocí, je účinnou metodou asertivního řešení problémů.

Společnost orientovaná na úspěch je významným zdrojem a půdou pro soupeření. Vyzdvihuje úspěšné a znevýhodňuje méně průbojně. Je velmi důležité pomáhat nacházet dítěti jeho schopnosti a podporovat jej v jejich rozvíjení, aby každé dítě v rodině mělo pocit, že je něčím výjimečné, něco umí, tak jak jeho sourozenci. V psychice dětí dělá povzbuzení i u malého úspěchu divy a může napomoci jeho sebedůvěře.

Podle Dreikurové Fergusonové (2005, s. 26) rodičovská úloha spočívá především v porozumění logice svého dítěte a v umožnění mu získat ve spolupráci s rodinou zkušenosti, které „...facilitují rozvoj citu „patřit“ a cíle „přispívat“.

Když se rodiče i děti naučí rozpoznat rodinné vzorce, mohou spolupracovat, fungovat jako rodina, ale i jako samostatní jedinci.

4.3 Pozitivní a negativní účinky sourozenecké rivality

K pozitivním účinkům rivality mezi sourozenci lze bezesporu připsat možnost naučit se soutěžit a být schopni přiznat a zpracovat porážku. Jak říká Oehler (2007, s. 184) „...člověk se musí bezpodmínečně naučit v rámci socializace, s ohledem na rivalitu, vyvíjet různé strategie a vytvářet taktiky přizpůsobené situaci.“ Dále uvádí, že „... bez těchto strategií zůstanou důležité vývojové úkoly nevyřešeny a další oblasti vlastního já nestrukturovány.“ To, co prožíváme v souvislosti s našimi sourozenci, nás připravuje na život a predikuje naše budoucí chování.

Kladem, který nám rivalita mezi sourozenci může přinést, je především formování a upevňování osobnosti dítěte, rozšiřování jejich schopností verbální a neverbální komunikace. Naučí děti hájit své pozice a objeví-li se závist na úspěchy druhých, vede je k zdokonalení a touze usilovněji pracovat na rozvíjení sebe samých. (Faber a Mazlish, 2009, 8-9)

Podporováním rozvoje individuality dítěte s ohledem na jeho věk, je pro jeho rozvoj nenahraditelné. Vymezit mu hranice, ale nechat dostatek prostoru k vyjádření, je také dobrým základem pro sourozenecké vztahy. Dítě se může sžít s myšlenkou, že není ani lepší, ale ani horší než sourozenec, což mu dává možnost cítit se jako individualita, a respektovat druhého. Nemá pak v životě potřebu obviňovat svého bratra nebo sestru jako příčinu svých neúspěchů.

Jak tvrdí Novák (2007, s. 56-57) jistá míra sourozenecké rivality je přirozená a dá se výchovně zvládnout. Jiná situace podle něj nastává v případě emoční poruchy. O patologické rovině sourozenecké rivality hovoříme v souvislosti s jejími projevy, které jsou tzv. „...neodklonitelné vysvětlení...“; může docházet k otevřenému nepřátelství a fyzickému napadání a přidávají se i „...negativní projevy v rámci širšího spektra vztahů.“ K těm patří různé podoby „...neposlušnosti, negativismu, difcility, zhoršení školního prospěchu...“, od nichž si dítě slibuje přilákání pozornosti. Mohou mezi ně patřit tzv. neurotické krádeže, které dítě neprovádí za účelem obohatit se, ale spíše s touhou někomu se zalíbit, získat přijetí a ocenění někde jinde než v rodinném prostředí, anebo také zkouší, jak dalece ho mají rodiče rádi a co jsou „v rámci lásky“ ještě ochotni překousnout.

K dalším možným problematickým příznakům rivality mezi sourozenci může patřit tzv. regrese, tedy návrat na nižší vývojové stádium dítěte, např. zhoršení řeči, problémy se se-

beobsluhou a zvládáním čistoty (Novák, 2007, s. 57). Starší dítě, které se těžce vyrovnává s příchodem novým sourozencem, se může začít projevovat, ve snaze upoutat na sebe pozornost, teatrálním až hysterickým způsobem.

Pokud děti budeme milovat bezpodmínečnou láskou, takové jaké jsou, naučíme je vážit si sami sebe, rozpoznat své schopnosti, poznat svou cenu.

4.4 Aspekty rivality mezi dvěma sourozenci stejného pohlaví

Jelikož v diplomové práci navazujeme na výzkum uskutečněný v rámci naší bakalářské práce na téma, Aspekty rivality mezi dvěma sourozenci stejného pohlaví, přijde nám důležité připomenout získané poznatky.

Cílem naší bakalářské práce bylo zjistit, v jakých oblastech života sourozenců stejného pohlaví se objevuje rivalita. Z našeho výzkumu vyplynulo, mimo jiné, že právě výchova rodičů se nejvíce podílí na vzniku rivality mezi sourozenci stejného pohlaví.

Rivalita se objevila zejména v případech, kdy rodiče „nerespektovali u svých dětí jejich temperament a potřebu individuality, nenaplnili touhu dítěte po jedinečnosti a pozornosti, upřednostnili jedno dítě vůči druhému, srovnávali schopnosti a dovednosti dítěte s jeho sourozencem, nepřijímali své děti se všemi jejich klady a zápory a nevěnovali dostatek času jejich rozvoji tak, aby se děti zdárně rozvíjely a byly schopny využít maximum svých schopností a dovedností a byly si vědomy své ojedinečnosti, což by jim v životě poskytlo pocit, že mají co nabídnout. Tady se nejvíce rivalita projevila u mladších sourozenců ženského pohlaví.“ (Navrátilová, 2013, s. 100)

Proto se v naší diplomové práci věnujeme právě rodičovské výchově a jejímu vlivu na aspekty rivality, tentokrát však mezi třemi sourozenci různého pohlaví. Získané závěry tohoto výzkumu jsou podrobně popsány v praktické části diplomové práce.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 PŘÍPRAVNÁ FÁZE VÝZKUMU

Téma diplomové práce jsme zvolili z důvodu zájmu o rodinné vztahy, zejména pak sourozenecké konstelace a jejich vliv na utváření rodinných vazeb. V návaznosti na naši bakalářskou práci se v diplomové práci více zaměříme na oblast rodičovské výchovy, na její působení a utváření vztahů mezi sourozenci.

5.1 Výzkumný problém

Výzkum je zaměřen na sourozeneckou rivalitu v rodinách s více sourozenci různého pohlaví z pohledu rodičovské výchovy.

V souladu s výše uvedeným výzkumným problémem byla vymezena jedna hlavní a několik dílčích výzkumných otázek, tento metodologický postup se tradičně nabízí v relevantní literatuře, zejména v nejcitovanější publikaci o kvalitativním výzkumu na našem trhu Michala Miovskeho.

5.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je rozpoznat, pomocí rozhovorů s polostrukturovanými otázkami s vybranými probandy, jakým způsobem se rodičovská výchova podílí na vzniku rivality u sourozenců různého pohlaví. Zaměříme se na ty rodičovské postoje, u kterých předpokládáme, že ovlivňují vztahy mezi sourozenci nejvíce, tj. vztah ke stejnému a opačnému pohlaví, postoje rodičů k sourozeneckým pozicím narození, působení výchovných stylů a přístupů rodičů na děti a jejich vliv na utváření vztahů mezi sourozenci.

5.3 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Jakým způsobem se podílí rodičovská výchova na vzniku rivality u sourozenců různého pohlaví?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Je důvodem vzniku rivality u sourozenců jejich sourozenecké postavení?
2. Je důvodem vzniku rivality u sourozenců jejich pohlaví?

5.4 Metoda výzkumu

Vzhledem ke zvolenému tématu naší diplomové práce, v níž se podrobně zabýváme působením rodičovské výchovy na vznik rivality mezi sourozenci různého pohlaví, jsme zvolili kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum je empirická metoda, která nám umožňuje detailně prozkoumat osobní poznatky a vnímání probandů, které následně můžeme provázat s cíli našeho výzkumu. Jak uvádí Miovský (2006, s. 18) „Kvalitativní přístup je v psychologických vědách přístupem využívajícím principů jedinečnosti a neopakovatelnosti, kontextuálnosti, procesuálnosti a dynamiky a v jeho rámci cíleně pracujeme s reflexivní povahou jakéhokoli psychologického zkoumání.“ Podle Miovského právě pro výklad zkoumaných „nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných“ atributů lze využít kvalitativních metod. (Miovský, 2006, s. 18)

5.5 Metoda sběru dat

Pro uskutečnění výzkumu jsme zvolili metodu rozhovoru s polostrukturovanými otázkami. Vytvořili jsme si okruhy otázek, zabývajících se tématem naší diplomové práce, na jejichž základě jsme uskutečnili rozhovory s našimi respondenty. (viz příloha PI) Pro naši práci bylo důležité vést rozhovor s každým respondentem zvlášť, proto jsme volili místo a čas setkání k realizaci rozhovorů až po vzájemné dohodě s respondenty podle jejich možností.

5.6 Popis výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek byl vybrán prostým záměrným výběrem a je tvořen vždy třemi sourozenci různého pohlaví. Jedná se tedy o 4 sourozenecké trojice tedy celkem o 12 respondentů různého pohlaví. S těmito respondenty byly uskutečněny rozhovory s polostrukturovanými otázkami.

Dalším kritériem pro náš výzkum byl dospělý věk respondentů (30 – 50 let), kdy rozestup mezi narozením sourozenců nebyl nijak limitován. Důležitým měřítkem bylo, aby respondenti, kteří se našeho výzkumu zúčastnili, vyrůstali v úplné rodině, tedy s nerozvedenými rodiči. Pro větší přehlednost kombinací sourozeneckých trojic, uvádíme tabulku č. 4

KOMBINACE SOUROZENECKÝCH TROJIC	
1. Sourozenci XYZ	Nejstarší sestra, prostřední bratr, nejmladší bratr
2. Sourozenci ABC	Nejstarší sestra, prostřední sestra, nejmladší bratr
3. Sourozenci KLM	Nejstarší sestra, prostřední bratr, nejmladší sestra
4. Sourozenci EFG	Nejstarší sestra, prostřední bratr, nejmladší sestra

Tabulka č. 4: kombinace sourozeneckých trojic

6 REALIZACE VÝZKUMU

Realizace výzkumu byla provedena v měsících lednu a únoru 2015. Každého respondenta jsme seznámili s tématem naší diplomové práce, s průběhem výzkumu a požádali ho o souhlas s nahráváním na diktafon a následné zpracování poskytnutých informací ve výzkumu.

Rozhovory s respondenty byly uskutečněny v rodinném prostředí každého respondenta, což mělo velmi pozitivní vliv na jejich pohodové rozpoložení a uvolnění. Po úvodním nezávazném rozhovoru jsme přistoupili ke kladení otázek k tématu výzkumu. Rozhovory trvaly zhruba hodinu a půl až dvě hodiny. Délka jednotlivých rozhovorů byla závislá na sdílnosti jednotlivých respondentů a nutnosti případných doplňujících otázek. Jelikož některé otázky byly velmi osobní, docházelo u některých respondentů k vyvolání citlivých vzpomínek, které způsobily rozjitření emocí. Po krátkých přestávkách, se nám však podařilo rozhovory nenásilně dokončit a přivést respondenty k pozitivnějšímu naladění.

6.1 Metoda analýzy dat

Nejdříve jsme poskytnuté rozhovory převedli transkripcí do podoby psaného. Následně jsme rozhovory opatřili kódy a z kódů vytvořili kategorie, které jsme popsali, uvedli do souvislostí a vyvodili závěry.

6.2 Představení respondentů

Při realizaci výzkumu jsme měli možnost respondenty také pozorovat a považujeme za zajímavé a důležité, některé jejich verbální a neverbální projevy komunikace popsat, abychom přiblížili rozpoložení a emocionální vnímavost respondentů, kteří se našeho výzkumu zúčastnili. Pro zachování anonymity jsme jednotlivé respondenty označili písmeny jako sourozence XYZ, ABC, KLM a EFG. Zachován zůstal věk a pohlaví respondentů.

1. Trojice sourozenců XYZ

- **Nejstarší sestra X, 44 let**

Respondentka X se podle svých slov na naše setkání těšila a její spontánní odpovědi tomu odpovídali. Byla velmi uvolněná a tvrdila, že si má konečně komu postěžovat. Odpovídala detailně a bylo znát, že ji rodinná historie citově zasahuje. Byla velmi sdílná a vstřícná.

- **Prostřední bratr Y, 42 let**

Respondent Y působil nervózně a často poukazoval na to, že si z dětství na nic nepamatuje a tvrdil, že je pro něj velmi těžké říkat některé osobní věci cizímu člověku. V průběhu rozhovoru z něj ale nervozita spadla a podle jeho slov, bylo zajímavé zamyslet se nad průběhem některých událostí v životě. Snažil se dozvědět reakce na otázky u svých sourozenců a uklidnilo jej, když jsme odmítli mu je sdělit. Ujistili jsme ho tak, že ani jeho slova se sourozenci nedozví.

- **Nejmladší bratr Z, 39 let**

Respondent Z byl velmi razantní a snažil se odpovídat rychle, aby měl rozvor brzy za sebou. Na otázky odpovídal stručně a radikálně. Často smíchem zakrýval svou nervozitu a nejistotu. Jelikož respondent pro nás nebyl cizí člověk, zavedli jsme na krátkou chvíli rozhovor na jiné téma, aby se respondent trochu uklidnil. Poté jsme rozhovor nenásilně dokončili. Jeho následné odpovědi na otázky byly obsahově více nasycené a promyšlené.

2. Trojice sourozenců ABC

- **Nejstarší sestra A, 45 let**

Respondentka A si podle svých slov rozhovor užívala a byla ráda, že si může s někým popovídat. Odpovídala spontánně a byla velmi sdílná. Pořád se usmívala a tvrdila, že je ráda, že si může zavzpomínat a ujasnit si některé události ze svého života.

- **Prostřední sestra B, 42 let**

Respondentka B nás hned v úvodu informovala, že určitě bude brečet, protože, jak tvrdila, je pro ni téma našeho rozhovoru velmi citlivé. Snažila se usmívat, ale byla velmi nervózní a často odpovědi dlouze promýšlela. V závěru rozhovoru nám sdělila, že cítí úlevu a určité zadostiučinění, že konečně někomu mohla říct své, podle jejích slov, nevyřešené smutky.

- **Nejmladší bratr C, 41 let**

Respondent C byl nervózní od samého počátku. Tvrdil, že není zvyklý s někým debatovat o svých soukromých pocitech, které, jak tvrdil, neřeší. Posléze se však uvolnil, byl sdílný a často odbočoval od daného tématu. V závěru rozhovoru nám přiznal, že je nakonec rád,

že se našeho výzkumu účastnil, protože podle něj bylo zajímavé se zamyslet nad některými událostmi ze života své rodiny.

3. Trojice sourozenců KLM

- **Nejstarší sestra K, 42 let**

Respondentka K na nás působila jako tichá a mírná žena. Odpovědi dlouze promýšlela, protože, jak říkala, bála se, aby neřekla něco, co není pravda. Rozhovor brala velmi zodpovědně a často řešila, co by asi na otázku odpověděli její sourozenci. V závěru rozhovoru nám sdělila, že byla ráda, že jsme ji s výzkumem oslovili, protože jí přišlo velmi zajímavé se tématem výzkumu zabývat.

- **Prostřední bratr L, 41 let**

Respondent L byl „jak velká voda“, hlučný, energický a velmi rychlý. Na otázky odpovídal rychle a rázně. Podle jeho slov nemá moc nad čím přemýšlet, protože jeho život je čitelný a bezproblémový. Jak byl na začátku rozhovoru radikální, v jeho průběhu začal nad odpověďmi více přemýšlet a v závěru tvrdil, že netušil, že by pro něj mohlo být dané téma tak zajímavé. Říkal, že by jej samotného nenapadlo nad tématem uvažovat, ale že je nakonec rád, že se výzkumu zúčastnil, protože uviděl ve svém vztahu k sourozencům jisté trhliny.

- **Nejmladší sestra M, 37 let**

Respondentka M se jevila energická, příjemná a sdílná. Tvrdila, že se na rozhovor těšila, protože ji výzkumné téma velmi zajímá. Odpovídala detailně a přesvědčivě. Nad otázkami příliš dlouze nepřemýšlela, protože jak říkala, téma výzkumu je pro ni pořád žhavé a některé události v životě pořád otevřené. Často se usmívala, i když některé její odpovědi provázela určitá hořkost.

4. Trojice sourozenců EFG

- **Nejstarší sestra E, 42 let**

Respondentka E byla velmi hovorná, protože, jak tvrdila, nemá v životě co tajit. Snažila se odpovídat souvisle bez dlouhého váhání. Rozhovor s ní byl příjemný a pružný. Tvářila se vyrovnaně a jistě, přestože chvílemi bylo cítit určité napětí.

- **Prostřední bratr F, 40 let**

Respondent F byl velmi suverénní a hovorný. Snažil se podat dojem, že má v životě jasný cíl a minulostí se příliš nezabývá. Často hovor přerušoval kuřáckými pauzami. Odpovídal sebevědomě s cílem udělat dojem svými životními úspěchy. Často odbočoval od daného tématu a odpovědi doprovázel výraznou gestikulací. Byl přátelský a usměvavý.

- **Nejmladší sestra G, 35 let**

Respondentka E byla velmi stručná a věcná. Nezabíhala do detailů a snažila se mluvit srozumitelně. Z počátku byla mírně nervózní, ale brzy se uklidnila a odevzdaně odpovídala na otázky. V závěru se zamýšlela nad svými odpověďmi a snažila se ještě více upřesnit.

7 INTERPRETACE VÝZKUMU

Na základě přepsaných rozhovorů od respondentů, jsme pomocí otevřeného kódování vytvořili kódy, které jsme rozsortovali do následujících kategorií:

1. Kategorie: vztahy k rodičům
2. Kategorie: výchovné metody
3. Kategorie: vztahy se sourozenci
4. Kategorie: pohlaví
5. Kategorie: pozice narození

Písmeno na začátku každého kódu je znakem pro pojmenování jednotlivého respondenta a číslo uvádí řádek, na kterém byla zdrojová informace pro daný kód zaznamenána. Některé kódy mají více čísel, což značí, že smysl tohoto kódu je utvořen z více vět nebo odstavců.

Nejdříve jsme porovnávali každou sourozeneckou trojici zvlášť. U každé kategorie jsme shrnuli získané poznatky a popsali, zda se v této kategorii objevila či neobjevila rivalita, dále mezi kterými sourozenci jsme rivalitu zachytili a čím byla zapříčiněna. V závěrečném shrnutí jsme komplexně rozebrali a popsali příčiny vzniku rivality a zároveň odpověděli na hlavní a dílčí výzkumné otázky.

7.1 Sourozenci XYZ (nejstarší sestra X, prostřední bratr Y, nejmladší bratr Z)

7.1.1 Kategorie č. 1: Vztahy k rodičům

Podle kódů – (X47-49; 51-52): větší náklonnost k synovi; (X57-58; 61): respekt k synovi; (X74-75): špatný vztah; (X62-63): alkoholové dědictví; (X80-81): touha po pozornosti; (X85-86): ukřivděnost; (X89-90): vina rodičů; (X138-139): neadekvátnost trestů; (X181-185): nedostatek chvály; (Y1-2): lepší vztah k matce; (Y10-12; 69-70; 79-80): rozmazlování bratra; (Y32-34): přehlížení sestry; (Y71): výhrady proti dceři; (Y72; 113): respekt otce; (Y106-107): láska matky; (Y111): menší nároky na bratra; (Y112): bratr mazánek; (Z14): protěžování bratra; (Z25): lepší vztah bratra s otcem; (Z29-30): upřednostnění bra-

tra; (Z19-20): závist vztahu mezi otcem a bratrem; (Z23-24): žárlivost na sestru; (Z52-54): upřednostňování bratra; (Z60-62): bratr miláček; (Z63-64): pýcha otce na bratra.

Respondentka X (nejstarší sestra)

Respondentka X vnímala své vztahy k rodičům velmi strastiplně, zejména vztah k otci považuje, na rozdíl od svých bratrů, za více než problémový. Říká (X138-139): „*já si nepamatuji, že by kluky někdy bil, ale mě pořád a za všechno, nic nebylo dost dobré pro něho... Já jsem dostávala řemenem... ale kluky si nepamatuji, že by někdy dostali...*“ Respondentka tvrdí, že rodiče tíhli zejména k jejímu bratrovi, který je narozený jako prostřední dítě, zvláště pak matka, která má podle ní k synovi velmi blízký vztah. Uvádí to takto (X47-49): „*mamka dodneška na něho drží...*“, dále říká, že ona měla pocit, že jí si rodiče nevěnují a nemají k ní takový vztah jako k bratrovi (X51-52) „*...on byl takové jiné děcko... kolikrát mi to vadí, jak ona mluví jenom o něm, kolikrát si říkám a co já, kde su já...*“ To samé říká o svém otci, o kterém si myslí, že měl k bratrovi nejlepší vztah a měl k němu jako jedinému také respekt (X57-58;61) „*...taťka ten si myslím, že bráchu jakože bral, myslím, že k němu měl nejlepší vztah...*“, „*...myslím si, že ho taťka bral, řekla bych, až respektoval...*“ O svém nejmladším bratrovi hovoří jako o dítěti, které se svým otcem nemělo hezký vztah. Mluví o něm jako o alkoholikovi, který je stejný jako otec, což však vyvolávalo mezi nimi konflikty, popisuje to tímto způsobem (X62-63) „*...brácha byl fláma a je dotedka...je celý do tatova rodu, aj povahu, aj tím chlastem...*“, (X74-75) „*...no velice špatný vztah, oni spolu nevycházelí vůbec...*“ Tvrdí, že na tom, že pije, má velkou zásluhu jeho touha po pozornosti a snaha být jiný než starší bratr (X80-81) „*...já si myslím, že sa chtěl tatovi vyrovnat nebo tím na sebe nějak upozornit, nevím. Možná, že brácha Y nepije vůbec, tak možná proto, aby byl jiný...*“ Sestra o nejmladším bratrovi říká, že se lituje a cítí křivdu, neustále si stěžuje, že ho nemá nikdo rád, ale podle ní, to není pravda, protože byl pro rodiče, hlavně matku, mazal a měl všechno. Popisuje to takto (X85-86): „*...s ním když budeš mluvit, tak on si bude stěžovat, jak to má těžké a jaký je chudák, že mu každý ubližuje, že ho nemá nikdo rád...*“, (X89-90) „*...on má tendence všechno svádět na naše, za všechno můžou naši a on nemůže za nic, on je ten chudáček ukřivděný, kterému všichni ubližovali a tak...přitom to není pravda, byl mazlík, všechno měl...*“ O své vztahu k matce hovoří jako o chladném vztahu bez větší vřelosti a blízkosti, říká (X181-185) „*...já mám asi vůbec takový tvrdý odchov, protože si nepamatuji, že by mě mamka za něco pochválila, že by řekla, že su šikovná nebo tak, ne, nebo že by se se mnů někdy pomazlila, tož to vůbec...*“

Respondent Y (prostřední bratr)

Respondent Y popisuje svůj vztah k matce jako lepší než k otci, kterého vnímal jako přísnějšího, popisuje to takto (Y1-2): „...každý měl rád matku...no určitě vřelejší vztah než k otcovi, protože otec byl přísný jako takový, takže dalo by se říct, že matku jsem měl stokrát radši...“ O své sestře říká, že to sestra měla u rodičů, tedy převážně u otce, daleko těžší. Otec ji podle jeho slov nerespektoval a přehlížel. Říká (32-34) „... ale ségra to měla u toho otce trochu horší proto, že otec, jak to říct byl takový ten „macho“, nevím asi si přál prvního syna nebo něco takového, nevím, myslím, že ji trošku přehlížel, si myslím...“ (Y71) „...ségra jak jsem říkal, si s tatů taky nerozuměla, on proti ní pořád něco měl...“ O svém bratru hovoří jako o rozmazlovaném synovi, který se o rodiče nezajímá a to je vše výsledkem nekritického obdivu matky, popisuje to takto (Y69-70) „...on je takový nezodpovědný, on myslí jenom na seba, jeho nezajímá, že ta mamka potřebuje aj pomoct. Ona ho rozmazlovala a to je výsledek...“ (Y79-80) „... jako brácha on byl, jak jsem říkal takový ten mazlík, otec na něho nebyl tak přísný, matka ho měla ráda, rozmazlovala ho...“ (Y106-107) „...Ona ho má ráda, jemu všechno odpustí, jak to bylo vždycky, ani přede mnů si nepostěžuje...“ Bratr si podle jeho slov vztahu s rodiči nevážil. Vnímal ho jako mazlíka rodiny, který nemusel nic dělat, a všechno mu procházelo. Přesto, jak popisuje, měl s otcem lepší vztah než mladší bratr, říká (Y111); (Y112): „... Občas jsem si stěžoval, že brácha nic nemusí, ale otec sa určitě viděl víc ve mně. On byl brácha ten mazánek, ségra pro něj nebyla skoro nic, takže jsem u toho otce měl určité výhody...“ Tvrdí, že jej otec i víc respektoval a vycházel s ním ze všech sourozenců nejlépe (Y72;113) „...ale já jsem s ním pak v dospělosti vycházel dobře...On si ke mně nic nedovolil...“

Respondent Z (nejmladší bratr)

Respondent Z popisuje vztahy s rodiči následovně. S otcem podle svých slov neměl dobrý vztah ani on, ani sestra, jenom bratr. Říká (Z14): „...bratr byl vždycky protěžovaný, hlavně u taty...“ (Z25) „...s ním jsme neměli nikdo dobrý vztah, kromě bráchy...“ (Z29-30) „...tata na něho vždycky držel, brácha si dělal všechno po svém a měl klid...“ Svoje postavení v rodině vnímá spíše z pohledu sourozenců, kteří podle jeho slov si mysleli, že je rozmazlovaný a má výhody, které oni nemají, ale on spíše záviděl bratrovi jeho vztah s otcem, převážně prožívanou pýchu otce na syna v době, kdy starší bratr žil v cizině. K tomu říká (Z19-20) „...oni si furt mysleli, že jsem rozmazlenec, ale brácha to měl u taty lepší, řekl bych, že ho měl aj rád...“ (Z63-64) „... byl na něho tata velice pyšný.... To byl

velice hrdý na něho.... To víš, to sem nebyl nic, já jsem byl furt doma, a když zavolal „bráška“, tak to všichni byli bez sebe blahem.... Světe, zboř se...“ O vztahu s matkou hovoří jako o málo intenzivním. Podle něj matka více tíhne k bratrovi a popisuje to tímto způsobem (Z52-54) „...mamka za mnů nedojde...ona musí běhat kolem bráchy...“; (Z61-62) „...ona na něho nenechá dopustit, to je její miláček...“ O své sestře říká, že s otcem neměla dobrý vztah, že na ni otec podle jeho mínění bezdůvodně žárlil (Z23-24) „...s tatů určitě neměla moc dobrý vztah... On na ni asi žárlil, teda nevím na co, ale myslím si to...“

Shrnutí 1. kategorie

V první kategorii se projevila rivalita u nejstarší sestry vůči prostřednímu bratrovi, a to zejména kvůli upřednostňování prostředního bratra rodiči a jejich lepšího vztahu k němu. Na nejmladšího bratra žárlila převážně proto, že pro ni byly nepochopitelné jeho postoje vůči matce. Myslí si, že matka jej rozmazlovala a dle jejího názoru měl všechno a nevážil si toho, kdežto ona necítila lásku ani jednoho z rodičů. Prostřední bratr cítil rivalitu k nejmladšímu sourozenci převážně ve smyslu jeho lepšího vztahu s matkou. Nejmladší bratr necítil k nejstarší sestře rivalitu, kvůli jejím obtížným vztahům s oběma rodiči. Rivalitu ale pociťoval ke staršímu bratrovi, protože jej vnímal jako více milovaného a respektovaného rodiči.

7.1.2 Kategorie č. 2: Výchovné metody

Podle kódů – (X93-95): přísnost; (X107-110;113): tyranie; (X111-112): žádné zastání; (X129-131): víc povinností; (X132-136): větší nároky; (Y73-74): tresty; (Y75-78): nároky na sestru; (Y89-90): snaha pomoci; (Y119-121): touha zavděčit se; (Y27-28): vzbuzování soupeřivosti; (Z71-72): nezájem rodičů; (Z77-78): nerespektování osobitosti; (Z80-82): bez respektu názoru a individuality.

Respondentka X (nejstarší sestra)

Respondentka X vnímala výchovu rodičů jako velmi přísnou, hlavně ze strany otce, který ji, podle jejích slov, až tyranizoval. Říká (X93-95): „...já jsem nemohla nikam, naši mě hlídali, já jsem nesměla ani do toho blbého tanečního kroužku, nikam... taťka, když zavelel, nepomohlo nic, prostě jsem nesměla...“, (X107-110; 113) „...já si pamatuju, jak jsem stála v obyvaku a prosila jsem ho, jestli můžu jít s kamarádkou ven a on seděl, hleděl na televizu, ani sa na mňa nepodíval a jenom řekl ne a já tati, prosím, a on už jenom mlčel, nepo-

díval se na mě, jako bych byla vzduch, až mamka na něho zakřičela, aby mi aspoň odpovídal a on nic. Jen triumf v jeho očích, jak jsem poslušná. Ale já už jsem potom neprosila, já jsem raději nikam nešla. To je moje trauma z dětství, to bych nepřála nikomu. Ono to nikdy neskončilo, to se stupňovalo a bylo to horší a horší...“ O matce tvrdí, že se jí nezastala z důvodu strachu z otce, uvádí (X111-112): *„...mamka se za mě taky nepostavila, ona se ho bála, ona by to pak slízla...“* Respondentka tvrdí, že veškeré domácí práce zastávala ona, protože byla poslušná a nedovolila si nerespektovat příkazy rodičů tak, jako její bratři, a proto vznikali mezi ní a sourozenci časté konflikty. Říká (X129-131): *„...pamatuji si lísteček, který byl v kuchyni napsaný, umýt nádobí, poklidit, převrátit seno, vykydat, tady ty klasické vesnické práce a vždycky u toho bylo moje jméno a pamatuji se, že jsme se kvůli tomu strašně bili, oni nedělali nic a nic se jim nestalo, já kdybych to neudělala, tak bych strašně dostala...“* Vzpomíná, že rodiče úkoly nerozdělovali a všechno bylo na ní, přestože bratři byli jen o málo mladší než ona a že byla vychovávána spíše jako služka, než jako dcera. Popisuje to takto (X132-136): *„...oni mě brali jako služku, aj tata se ke mně tak choval a oni (bratři, pozn. autorů) to brali jako, že to tak je a vůbec se nesnažili mi nějak pomoci. Já jsem měla vždycky lejstro a kluci nic, vždycky byli ochraňovaní. Byla jsem nejstarší, já vím, ale ne o tolik, aby některé práce nemohli udělat oni. Protože, když tam bylo jenom moje jméno, tak oni nedělali nic, běž si to udělat, ty to máš dělat, tobě to napsali...“*

Respondent Y (prostřední bratr)

Respondent Y popisuje výchovu rodičů jako přísnou hlavně pro sestru. Jak tvrdí, ona musela doma pomáhat a na něj takové nároky kladeny nebyly, přestože od otce i tak zažíval převážně nadávky a bití. O bratrovi tvrdí, že nemusel dělat nic, protože byl benjamínkem. Matku popisuje jako hodnou ženu, která se jim snažila pomáhat. Vyjadřuje to takto (Y89-90): *„...no mamka se asi snažila hodně nám pomáhat a tak všechno řešila, ta byla docela hodná, taky to vesměs bylo i na ní...“*, (Y73-74): *„... a tata, to sem říkal, to byli jen křik a nadávky a bití, (Y75-78): „...vím, že hodně toho bylo na ségře a vím, že já jsem tolik nedostával jako ona. Na ni byli hodně přísní, hlavně tata. My jsme už tolik nemuseli pomáhat jako ona. Ona musela pomáhat matce, tata nebyval doma, tak my jsme nedělali nic. Teda já jsem něco málo musel, ale brácha ten už vůbec nic. Jsem říkal, on byl opečovávaný a rozmazlovaný...“* Rodičovské výchovné metody vnímal jako snahu otce vytvářet chválením jednoho, soupeřivé prostředí. Uvádí to tímto způsobem (Y27-28): *„...jeho styl výchovy... asi si myslel, že když jednoho vyzdvihne, tak ti druzí se budou víc snažit.“*, také si

myslí, že otcovo chování mělo vliv i na jeho sestru, o které říká, že trpěla jeho přehlížením (Y119-121): „... asi měla ten pocit, že ten otec dá víc na ty kluky.... Asi si myslela, že nemá šanci se mu nějak zavděčit, ona to asi neměla jednoduché...“

Respondent Z (nejmladší bratr)

Respondent Z tvrdí, že rodiče se o jeho výchovu nijak moc nezajímali. Že zvláště matka se zajímala jenom o bratra, vyjadřuje to takto (Z71-75): „...oni se o mě moc nezajímali, spíš jen aby sa neřeklo. Mamku tu zajímal akorát brácha. Vždycky ho upřednostňovala a starala se jenom o něho, co ten den jedl, chudáček, a o ségru. Já jsem byl pozdějc a na mňa už asi neměla sílu a tata ten už vůbec ne. My jsme tak rostli na ulici. Oni řešili hlavně sebe a na nás nezbývalo už tolik času. Ale mamka sa o nás starala, to jo. Věřím matce, že mě má ráda nebo teda aspoň v to doufám...“ Respondent Z tvrdí, že rodiče nerespektovali jeho názory a musel dodržovat, co rodiče přikázali. Popisuje to takto (Z77-78): „...u nás měli prostě slovo oni, co řekli, to muselo být, na nějaké smlouvání nebo vyjednávání sa nehrálo. Co řekli, tos musela udělat, jinak bylo zle, nějaký náš názor nikoho moc nezajímal...“ Říká, že mu dost vadilo, že jeho snažení bylo k ničemu, že se žádná individualita dítěte nerespektovala a každá snaha o cokoliv byla potlačena (Z80-82) „... mi dost vadilo jako, že se snažíš a nic, že mě vždycky odpálkovali, že jsou to blbosti... člověk pak mávl rukou a kašlal na to, že to nemá cenu...“

Shrnutí 2. Kategorie

Respondentka X popisuje výchovné působení rodičů jako metodu zákazů a příkazů bez většího zájmu o ni. Bylo pro ni nemožné se, převážně otci, jakkoliv zavděčit. Tvrdí, že ona musela dbát příkazů rodičů, protože při jejich neuposlechnutí přišel trest, kterému se poslušností snažila vyhnout. Záviděla mladším bratrům, kteří podle jejích slov nemuseli doma pomáhat a ani to rodiče po nich nevyžadovali. Netrestali je takovým způsobem jako ji. Prostřední bratr spíše žárlil na mladšího bratra, který měl podle něj pohodovou výchovu, kdy rodiče jej rozmazlovali, ale zároveň uvádí, že zejména otec napomáhal svým chováním k soupeřivé atmosféře v rodině. U nejmladšího bratra se projevila rivalita k prostřednímu bratrovi i k sestře. Vnímá je jako ty, o které rodiče mají aspoň nějaký zájem, byť založený na příkazech a trestech. Rodiče, hlavně matka, podle jeho vyjádření upřednostňovali zejména bratra, ale i sestru.

7.1.3 Kategorie č. 3: Vztahy se sourozenci

Podle kódů – (X170-174): neochota komunikovat; (X186-189): odtažitost bratra; (X198-200): vřelost; (Y23-26): pocit výjimečnosti; (Y39-41): roztomilost bratra; (Y68-69): nezodpovědnost bratra; (Y124-128): chybějící blízkost; (Y133-134): nedostatečná náklonnost; (Z68-71): nezáměr o sourozence; (Z98-103): upřednostňování bratra.

Respondentka X (nejstarší sestra)

Respondentka X tvrdí, že s prostředním bratrem neměla zrovna vřelý vztah, podle jejích slov o ně bratr neměl zájem a dával to najevo svým samotářským chováním, byl neochotný s nimi komunikovat a jakkoliv se angažovat. Společnost většinou vyhledával mimo domov, popisuje to takto (X170-174): „...ale brácha Y, ten nevím, on je strašně zvláštní povaha...on nekomunikuje, on je nejradši sám, on udělá práci jakoukoliv, on je pracovitý, ale všechno sám...k nám moc netáhne a vždycky nás tak jako ignoroval, nevím proč, ale on byl vždycky sám za sebe. Mám pocit, že sa nám vyhýbá, ale nevím. On se chová jinak mezi kamarády a jinak mezi nama...“ Říká o něm, že je jiný, že s nimi nikdy neměl vřelé sourozenecké vztahy. Vyjádřila to tímto způsobem (X186-189): „...on s námi moc nekomunikuje a vůbec ani nikdy sa nějak nebavil, on je takový jiný, možná je to i kvůli našim, že z domu šel radši pryč...“, „...on se nerad svěřuje, že by třeba přišel za mnů si povykládat, to se nikdy nestalo...“ O svém nejmladším bratrovi hovoří jako o člověku, s kterým si může více povykládat a vnímá jejich vztah jako vřelejší a lepší než s bratrem prostředním (X198-200): „...asi k tomu nejmladšímu, i přesto, že je takový ochmelka nebo ochlasta, tak bych řekla, že k němu. S ním si tak víc povykládám, on se za mnou i staví na pokec. Ten starší brácha je takový uzavřenější a takový není tak vřelý, nevím on je takový odtažitý...“

Respondent Y (prostřední bratr)

Prostřední bratr vnímal vztahy mezi sourozenci jako chladné s chybějící blízkostí a vinu za to dává svým způsobem rodičům, říká (Y124-128): „...nevím, ale myslím si, že nijak vřelé to moc není ty naše vztahy, takže já vlastně nevím, co ti říct. Já s nima moc nejsu, nemám potřebu je vyhledávat, toto sa našim „podařilo“, že nikdy nic neudělali proto, abysme sa měli aspoň trochu nějak rádi, že moc blízko k sobě nějak nemáme...“ O své sestře říká, že ji vlastně pořádně nezná. Vyjádřil to takto: „...na sestře, co mám rád? Já nevím, já vlastně ani nevím, jaká je...“ Dále konstatuje, že měl radost ze svých školních výsledků. Dávaly mu pocit, že je lepší než jeho sourozenci. Uvádí (Y23-26): „...jsem byl rád, že třeba děcka

se tak dobře neučili, měl jsem pocit, že jsem lepší než oni. To mě někdy dával za vzor a já jsem se snažil a oni byli kolikrát naštvaní a myslím, že mi to i záviděli, že možná si mysleli, že mě má radši...“ Zároveň tvrdí, že jeho mladší bratr byl oblíbenější, protože byl na rozdíl od něj veselé dítě, což mu záviděl (Y39-41): „...On byl jako děcko takový roztomilý a já jsem byl takový furt hubený a zamračený. On byl takový mazlíček, vysmátý, tak asi aj proto... všichni ho měli rádi, on byl oblíbený...“ O bratru také tvrdí, že byl nezodpovědný a neohlížel se na ostatní sourozence (Y68-69): „...on je takový nezodpovědný, on myslí jenom na seba...“ Jak říká, často přemýšlí, proč jako rodina moc nefungují (Y132-133): „...to jsem nad tím často i přemýšlel, že na to jak jsme blízká rodina sa stýkáme opravdu málo...“

Respondent Z (nejmladší bratr)

Nejmladší bratr vyjádřil vztah k sourozencům jako nezájem jeho strany jakkoliv se s nimi stýkat. Na bratra žárlil z důvodu jeho upřednostňování matkou a pro otcovy snahy dávat bratra za vzor. Tvrdí, že bratr byl málo zodpovědný k ostatním a sestru naopak popsal jako zodpovědnou osobu, která měla aspoň nějakou snahu a zájem o sourozence. Vyjádřil to tímto způsobem (Z98-103): „...já nevím, co ti říct... u ségry asi mám rád, že je taková zodpovědná a snaží sa, aj mě občas zavolá. U bráchy nevím, tam ta zodpovědnost taková není. Jeho jsem moc nemusel, my jsme nikdy neměli nějak ty vztahy extra dobré, spíš naopak. On byl mamčin mazek a to mě dost točilo, jak ona ho furt upřednostňovala, aj tata my ho furt dával jako vzor. Já ho doted' moc nevyhledávám, to sa nezměnilo, my sme spíš jak cizí...“ Říká, že měl lepší vztah ke kamarádům než k sourozencům „...já jsem měl vždycky lepší vztahy s kamarády než se sourozenci...“, (Z68-71): „...ségra s bráchou ti mě nikdy moc nezajímali. Tak to bylo vždycky, já jsem byl radši s jinýma, než s něma. Kamarádi pro mě byli vždycky víc než sourozenci. I když oni se o mě taky moc nezajímali, spíš jen aby sa neřeklo. Mamku tu zajímal akorát brácha. Vždycky ho upřednostňovala...“

Shrnutí 3. kategorie

Ve třetí kategorii se projevila vzájemná rivalita nejvíce u bratrů. Jejich vztahy jsou více než chladné, což z velké míry zapříčinili rodiče tím, že upřednostňovali jednoho bratra před druhým. Prostřední bratr se snažil být lepší v učení, aby získal otcovu pozornost, jelikož věděl, že jeho sourozenci nemají takovou možnost. Nejmladší bratr toužil po pozornosti a přijetí, které však od sourozenců necítil, proto vyhledával potvrzení své osoby u svých

přátel, kde se mu jej dostalo. U sestry se rivalita neprojevila, spíše lítost nad nedokonalými vztahy mezi všemi sourozenci.

7.1.4 Kategorie č. 4: Pohlaví

Podle kódů – (X23-24): chlap je něco víc; (X77-80): žena jako onuce; (X137-139): tělesné tresty; (X101-103): bratři mohli všechno; (Y32-37): nezájem o dceru; (Y115-117): přehlížení; (Z22-24): neuznání ženy; (Z21): vztah matky k dceři.

Respondentka X (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra X popisuje, že ji otec neuznával zejména proto, že byla žena, ke které neměl její otec kladný vztah. Vyjádřila to takto (X23-24): „...ale kluci to u něj měli lepší, protože byli kluci, protože chlapi byli podle něho něco víc...“ Říká, že otec neměl hezký vztah ani k matce ani k ní, že pro něj měli nějakou cenu pouze bratři (X77-78): „...já jsem to viděla doma, jak sa taťka choval třeba k mamce nebo ke mně... pro něj byla ženská taková onuca...která já dobrá tak akorát na tu práci, ale že by si té ženské práce nebo jako člověka vážil, tak to vůbec...“ Konstatuje, že otec trestal jenom ji, že bratry trestat neviděla. Říká (X137-139): „Ale já si nepamatuji, že by kluky někdy bil, ale mě... pořád a za všechno. Nic nebylo dost dobré pro něho. Já jsem dostávala řemenem, kdysi jsem měla aj ucho rozražené, ale kluky si nepamatuju, že by někdy dostali...“ Podle jejích slov jí neustále vše zakazoval, hlídal ji a žárlil na ni, což v ní zanechalo nesmazatelnou stopu (X101-104): „Já nevím, on mě jako ženskou vůbec nebral, kluci ti mohli všechno a daleko dřív a mně bylo sedmnáct nebo šestnáct, už nevím, ale já jsem nemohla nic dělat ani nikam jít. Já nevím, jestli na mě tak žárlil, já nevím, vidíš i po tolika letech mě to rozbrečí...“

Respondent Y (prostřední bratr)

Prostřední bratr potvrzuje slova své sestry, hovoří o nezájmu otce o dceru. Říká (Y32-37): „...ségra to měla u toho otca trochu horší proto, že otec, jak to říct, byl takový ten „mácho“ ... myslím, že ji trošku přehlížel... tím asi, že byla holka ...že sa o ňu moc nezajímal...mně spíš přišlo, že on ty baby moc nebral...“ Podotýká také, že sestra tím docela trpěla (X115-117): „...Přestože byla holka, tak si myslím, že tím trochu trpěla, že byla od toho otce tak trochu přehlížená.... To si myslím, že jí vadilo...“

Respondent Z (nejmladší bratr)

Nejmladší bratr vypráví, že sestra na ně žárlila kvůli otcovu přehlížení. Tvrdí také, že ženy otec neuznával a podle jeho slov se to projevovalo na vztazích mezi nimi, říká (Z22-24): „*S tatů to měla horší, protože je to baba a tata ty baby neuznával. Pro něj byla vždycky něco míň. Myslím, že nám to pak dávala sežrat a furt na nás něco viděla. S tatů určitě neměla moc dobrý vztah... On na ňu asi žárlil...*“ Na druhou stranu tvrdí, že tím, že je žena, musí mít lepší vztah s matkou (Z21): „*Tak byla to holka, takže asi s mamkú dobře...*“

Shrnutí 4. kategorie

V této kategorii zabývající se vlivem pohlaví na rivalitu, můžeme říct, že se rivalita projevila u nejstarší sestry, z důvodu nezájmu otce o ni jako o dceru a větší náklonnosti k bratrům. Bratři neměli důvod pociťovat rivalitu vůči sestře, protože jako potomci mužského pohlaví měli zájem rodičů, převážně otce, zajištěný.

7.1.5 Kategorie č. 5: Pozice narození

Podle kódů – (X90-93): výhody nejmladších; (X177-179): povinnosti nejstarších; (X194-195): privilegia; (X196-199): rozmazlenost; (Y12-14): přisnost; (Y37-39): bratr mazánek; (Y109-113): bez respektu rodičů; (Z43-45): nejmladší není výhoda; (Z90): nejstarší není výhoda; (Z92-93): dědění věci.

Respondentka X (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra popisuje nejmladšího bratra jako rozmazlované a zvýhodňované dítě, které nemělo žádné povinnosti, říká (X90-93): „*...já si pamatuju, že fakt on nic dělat nemusel, tím, že byl nejmladší, on když přišel ráno, tak naši ho nechali vyspat. Já jsem musela vstávat, vařit a uklízet a on nic nemusel dělat...nikdo ho nenutil, byl rozmazlenec, jako já bych si to nedovolila, tak jak on...*“ Tvrdí, že pokud by si měla vybrat, vyměnila by si pozici s nejmladším sourozencem, protože, dle jejích slov, to měl jednodušší než ona (X177-179): „*Já jen vím, že bych měnila s nejmladším bratrem. Já si myslím, že tím, že jsem první, jsem musela být zodpovědnější, že mě vedli k té práci a tak. Všechno jsem musela dělat já, protože oni byli mladší, oni nic dělat nemuseli...*“ O svém prvním bratrovi říká, že byl jiný a že své postavení v rodině nijak nevnímal, protože ani nemusel. Byl první kluk v rodině a to samo o sobě byla velká výhoda, popisuje ti takto (X194-195): „*Brácha Y byl takový jiný, on nijak asi to, že byl druhý, nevnímal on, byl první kluk, tak to měl všechny privile-*

gia, to sa u nás cenilo... “ O nejmladším bratrovi říká, že svou pozici narození tolik neřešil, spíše mu vadilo, že je vnímán jako rozmazlované a upřednostňované dítě, což on vůbec tak necítil a spíše záviděl staršímu bratrovi jeho pozici v rodině (X196-199): „A ten mladší brácha, tak já nevím, já si myslím, že to úplně neřešil, kolikátý je v pořadí, spíš si myslím, že až pozdějc mu pak vadilo, že jsme mu vyčítali asi, že byl mamináč rozmazlený, který nemusel nic dělat. Myslím, že oni měli pak spíš s bráchů třenice, že ten nejmladší měl pocit, že sa bráchovi nadržuje, protože je starší a o něho už není takový zájem... “

Respondent Y (prostřední bratr)

Prostřední bratr vnímal své sourozenecké postavení spíše jako nevýhodu vůči mladšímu bratrovi. Tvrdí, že za něj dostával jen proto, že byl starší. Říká k tomu (Y12-14): *„...vždycky jsem dostal já, on byl takový rozmazlenec, jemu to prošlo, protože byl menší a matka moc neřešila, kdo to začal, ale byl jsem starší, tak automaticky jsem to schytl já... “* Dále uvádí, že bratr to měl v rodině nejjednodušší, protože rodiče na jeho výchovu neměli už tolik sil, popisuje to takto (Y37-39): *„...on brácha byl nejmladší, to byl takový mazánek, to měl nejlehčí podle mě...on byl nejmladší, tak měl všechno takové snadnější, už na něho nebyli ani tak přísní ohledně toho učení. Nevím, jestli už po nás byli tou výchovou unavení a neřešili to tak... “* O sestře říká, že jako první a holka to měla v rodině složitě, vyjádřil to takto (Y109-113): *„...ségra byla jako první, autorita, jak sem říkal, byl otec a on tu ségru moc neřešil nebo nebral, tak jsem byl já první kluk, tak jsem byl braný spíš jako prvorozený já... “*, *„...brácha ten mazánek, ségra pro něj nebyla skoro nic, takže jsem u toho otce měl určité výhody... “*

Respondent Z (nejmladší bratr)

Nejmladší bratr svou pozici narození příliš neřešil, tvrdí, že to mělo určité výhody i nevýhody. Výhoda pro něj byla ta, že neměl tolik povinností, na druhou stranu mu vadilo, že sourozenci mu dávali najevo nevoli vůči jeho výchově (Z44-48): *„...No tak samozřejmě ségra a brácha měli pocit, že když jsem nejmladší, že jsem to měl jednodušší... já si myslím, že ne. Mně to teda nepřišlo, oni si mysleli, že si můžu dovolit všechno...i když možná trochu jo, no...protože nejvíc byli přísní asi na ségru, protože ta byla první a ta odskákala všechno. Na mě byli asi opravdu nejmíň přísní... jo to určitě.... Ale sourozenci mi to dávali sežrat... “* U své sestry vidí nevýhodu v tom, že byla první. Jako nejmladší si myslí, že pořád dědit a nosit obnošené věci, nemít nic nového a svého, je také nepříjemné. Říká (Z90-

91): „...ségra asi to, že byla nejstarší, brala jako nevýhodu, ale já si myslím, že to tak mají všichni ti první, protože se o ty nejmladší musí starat...“, (Z92-93): „...mi vadilo, všechno jsem měl po někom a nic svého nebo nového...“

Shrnutí 5. kategorie

V páté kategorii se rivalita projevila u nejstarší sestry díky nepřiznání prvorozené pozice a převzetí její role prostředním bratrem. Prostřední bratr zase žárlil na nejmladšího, protože měl pocit, že jsou na něj kladeny od rodičů menší nebo žádné nároky. Nejmladší bratr záviděl svým sourozencům nové oblečení a věci, které vždy dostávali jako první a mnohdy také jako jediní. Nejmladší bratr měl pocit, že tím, že rodiče více investují do starších sourozenců, jemu upírají možnost projevit svou individualitu a výjimečnost.

7.2 Sourozenci ABC (nejstarší sestra A, prostřední sestra B, nejmladší bratr C)

7.2.1 Kategorie č. 1: Vztahy k rodičům

Podle kódů – (A54-57): nevděk rodičů; (A160-161): nezájem rodičů; (A162-165): ukřivdřenost; (A166-168): nedostatek citů; (A177-182): zlost; (B3-4): nespravedlnost; (B9-10): samostatnost; (B11-13): nedostatek důvěry; (B15): pocit neschopnosti; (B49-50): vztahy; (B63-67): bez chvály; (B82-85): nedodržení slibů; (C68-69): nedostatek ocenění.

Respondentka A (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra vnímala vztah s rodiči jako nevděčný z jejich strany. Vypráví o tom, že měla zodpovědnost za své sourozence, která byla mnohdy přijata velmi negativně. Tvrdí, že rodiče, převážně její otec, jí dával za vinu i prohřešky jejího bratra, který byl jeho chloubou. Velmi líto jí přišlo, že na ni svaloval vinu. Popisuje to takto (A54-57): „...pamatuji, že když se brácha poprvé opil, tak jsem ho dotáhla dom, přece ho tam nenechám, a strašně jsem za to doma dostala, takže taťka místo toho, aby nadával bráchovi, tak jsem dostala já, protože jsem ho neuhlídala ...to mě mrzelo, já jsem jenom měla tu zodpovědnost...“ O své sestře říká, že se svými rodiči nemá uspokojivý vztah, protože velmi těžce nese, že rodiče ji nezvou k nim domů, z čehož ona usuzuje, že oni tolik nestojí. Říká (A160-161): „ Ona je taková háklivější, takže ona sa ani nepozve, ona když jí nezavolají, tak ona tam nejede...ona je citlivá na ten jejich nezájem...“ Také říká, že v rozhovorech se svou sestrou,

často naráží z její strany na kritiku rodičů. Sestra se cítí ukřivděná nezájmem rodičů a vyvolává tím spory mezi sourozenci, vyjádřila to takto (A162-165): „*Je fakt, když já jsem se bavila někdy se ségrů na nějaké to rodinné téma, tak máme jiné názory na něco, hádáme sa, ale ona má jiný názor na mamku, já se jí asi víc zastávám, ona ne, já to tak uhlazuju, ona to cítí asi jako křivdu, ona je v těch názorech taková radikálnější.*“ Tvrdí, že si nerozumí s otcem, vůči kterému má velké výhrady a často se mu staví na odpor, což vztahy mezi nimi ještě více problematizuje (A166-168): „*Ona si ale určitě neseďí moc s tatšků... oni jsou takoví kohůti, ona je proti němu tak vyhraněná, on aj kdyby ju šlehal, tak ona bude stát, klidně si šlehej, ale já neustoupím...*“ Vztahy mezi nimi se nezlepšili ani po osamostatnění se od rodičů a vyostřili se ještě konfliktem, kdy rodiče neprojevíli dostatečnou radost z narození vnuků. Negativně tak zapůsobili i na vztah mezi sestrami, protože upřednostnili rodinu nejstarší dcery. Popisuje to takto (A177-182): „*... když oznámila, že čekajů třetí a já jsem sa v té době snažila otěhotnět a nešlo to, tak náš tata prohlásil na to její oznámení, něco v tom smyslu jakože nech, no a co má být. A vím, že jí se to moc dotklo a brala tak, že z toho ani nemajů radost a když jsem já pak otěhotněla, tak naši téměř slavili a to ona mi nemůžē odpustit, že její děti berou jako samozřejmost a tím pádem i ji, vím, že i obrečela a vyčítala mi to...*“

Respondentka B (prostřední sestra)

Prostřední sestra hovoří o otci jako o nespravedlivém, přísném muži, který vždy jednal tak, jak bylo výhodné pro něj. Vyjádřila to takto (B3-4): „*Tatka byl takový.... Co já vím, takový.... Přišel mně přísnější.... Mně přišel, jako že chtěl všechno dělat spravedlivo, ale spravedlivý nebyl...*“ O své starší sestře říká, že měla vztah s rodiči lepší, že se k ní rodiče lépe chovali a přistupovali (B9-10): „*... asi A. s nimi byla na pohodu, no A. za nima, když něco bylo, tak šla, já ne, já jsem si snažila udělat všechno sama, ale A. když měla problém tak jako prostě šla to řešit s nima, ona s nima vycházela dobře...*“ Tvrdí, že sestra se jich nebála a neměla pocit nedostatečnosti jako ona. (B11-13): „*Ona se nebála, já jo, já bych nešla, ona třeba, když sa stěhovala a chyběli jí peníze tak ona šla za nima si pučit, já bych nešla nikdy za nima si pučit peníze ani nic jiného nebo tak... já nevím, proč jsem za nima nikdy nešla... asi mně to bylo blbé, jako že nejsem si to schopná sama zařídit...*“, (B15): „*... asi bych sa cítila neschopná, hlavně asi před tatů, to bych sa neponížila...*“ Od rodičů necítila dostatek lásky, říká (B49-50): „*... pro ně ostatní byli vždycky víc než já a moje rodina a tak to bylo se vším...*“ Převážně od otce, ale i od matky nezaznamenala dostatečnou podporu

a pochválení. Pokud jí třeba něco slíbili, nebrali tyto sliby vážně a nedělalo jim problém je nesplnit, popisuje to takto (B63-67): „... šla jsem na diskotéku, namalovaná a myslela jsem si, jak mi to sluší, šla jsem se ukázat tatkově a čekala jsem pochvalu a on jenom zařval: „švihaj sa umyt, vypadáš strašně“ a už jsem byla pochválená, to jsem vždycky obrečela, myslela jsem si, že mě nemá rád a asi to tak i je, on prostě měl potřebu mě vždycky ranit a nějak zesměšnit a to asi ve mně zůstalo, ta křivda, že nejsem dost dobrá...“, (B82-85): „...no mě jenom slibovali, třeba to si tak pamatuju, že mě slíbil tatka učitele na němčinu, jak budu jezdit do města a u toho taky zůstalo, nic nezařídil, tím slibem to skončilo.... Ale já bych za ním nešla, tati slíbil jsi mi to a to ... to ne já bych se nepřipomněla, já bych prosit nešla, když to slíbil, já jsem to brala jako hotovú věc a nebylo to.“

Respondent C (nejmladší bratr)

Nejmladší bratr tvrdí, že s rodiči v dospělém věku vychází lépe než v dětství, kdy měl pocit, že nic neudělal dobře a rodiče jej jenom za vše kárali. Popisuje to takto (C68-69): „S tatů si ale rozumím víc teď, až jsem dospělý, jako děcko moc ne, on mě furt jenom káral, on moc nechválil nikdy a furt sem dělal věci ne po jeho, tak to sa mu nelíbilo, ale teďka až vidí, že sa třeba postarám o rodinu, tak je to lepší a mamka, ta byla jak tatka, taky moc nechválila...“

Shrnutí 1. kategorie

V první kategorii sourozenců ABC se rivalita projevila zejména u prostřední sestry, která neměla hezké a láskyplné vztahy s rodiči. Cítila se přehlížená, z čehož pramenil i její strach projevit nějakou slabost. Záviděla nejstarší sestře její harmonický vztah s rodiči, jejich lásku a možnost mít se o koho opřít.

7.2.2 Kategorie č. 2: Výchovné metody

Podle kódů – (A12-15; 38-39): nespravedlnost rodičů; (A33-36): sourozenci jako zátěž; (A42-49): držení zkrátka; (A90): nedostatek ocenění; (B55-58): měření dvojím metrem; (B69-71): přísnost; (B86-91): nedostatek chvály; (C51-52): přísnost; (C63-64): dvojí metr.

Respondentka A (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra A vzpomíná na výchovné metody svých rodičů takto (A12-15): „...byl přísný a takový no jakože zásadový... prostě jemu jsem neodmlouvala, jemu ne.... Asi jsem

měla strach, že dostanu a taky kolikrát jo.... Naši nás brali tak jako jedním vrzem, oni neřešili, kdo co udělal, tak nás postavili a dostali jsme všichni, žádná spravedlnost.“ Tvrdí, že rodiče byli nespravedliví a nerozlišovali, co kdo provedl. Potrestáni byli všichni, což mezi sourozenci způsobovalo hádky. Také říká, že musela často své sourozence hlídat, což ji mnohdy velmi zatěžovalo a ona neměla čas na své zájmy (A33-36): „...musela jsem někdy nad něma mít takový ten dozor třeba, bylo to na mně, tak jsem je hlídala a tak... Jsem jim musela pomáhat, ale to bylo až tak v tom vyšším věku, kolem čtrnácti roků, jsem jim třeba musela nachystat jídlo, hlavně jsem třeba nemohla někam jít, protože jsem se musela starat o ně...“ Tvrdí, že to měla ve srovnání se sourozenci těžší, byla velmi omezována rodiči a jejich strachem o ni a vnímala jejich benevolenci k sourozencům jako nespravedlnost vůči sobě (A38-39): „...tak jsem to měla podle děcek takové těžší, měla jsem všechno omezené, že mě víc hlídali než ostatní, měli asi i víc strach než třeba u ségry a bráchy, ti už mohli všechno dřív, to mě hrozně štvalo, cítila jsem to jako nespravedlnost...“ Také ji rodiče drželi velmi zkrátka a měřili dvojím metrem. Popisuje to takto (A42-49): „...chtěla jsem si půjčit auto, tak tata mi počítal aj amortizaci auta a kilometry, nikdy mě třeba nedal na benzín, a když jsem někoho třeba vezla na zábavu, tak mi to museli zaplatit...No on byl takový kruťas... mně to pak bylo trapné a tak jsem pak už nejezdila. To když pak jezdili sourozenci, tak to jim aj natankoval, hlavně bráchovi, nevím proč to tak dělal, já si myslím, že on to tak má, že auto je chlapská záležitost, proto aj bráchu tak víc podporoval...“ Rodiče vnímá jako skoupé na pochvaly nebo slova ocenění, říká (A90) „...že by mě někdy do očí chválil, na to si moc nevzpomínám...“

Respondentka B (prostřední sestra)

Prostřední sestra vnímala rodičovskou výchovu jako velmi nespravedlivou. Rodiče dělali rozdíly mezi sourozenci, říká (B55-58) : „...mně to vždycky přišlo, že měří dvojím metrem... Já bych je, ale nešla prosit... Víš, ale ségra aj brácha řeknu, když něco potřebuji, já ne... já si to zvládnou sama, já je nepotřebuji, když nepotřebují oni mě... mám v sobě asi nějaký blok...“ Tvrdí, že to často způsobovalo spory nejen mezi ní a rodiči, ale i sourozenci, se kterými mívala často velmi ostré konflikty (B69-71): „...tak já sem pak začala být taková držkatá a umíněná a taky jsem jim vždycky i všechno strelila do tváře.... Někdy mě to aj mrzí, ale asi to jinak neumím.... Brácha to má asi jinak, já mu to vyčítám, on může za tatů jít s čímkoliv a on mu pomože aj mamka, on je takový mazel... já nevím proč na mě byli takový přísní... No naši měli velice rozdílné způsoby vychovávání...“, dále popisuje, že

u ní brali rodiče všechno jako samozřejmost a nikdy na ni nebyli pyšní tak, jako na bratra (B86-91): „...já sem třeba chodila do výtvarky a když jsem vyhrála jakousi cenu, tak naši mě ani nějak nechválili, když jsem si pro cenu jela do domu dětí, tak jsem jela sama, ukázala jsem diplom a výhru, tak řekli jenom, hm si šikovná a to bylo všechno.... U nás se vůbec moc nechválilo.... Ale je fakt, že já jsem se z těch sourozenců nejlíp učila, takže naši všechno brali jako samozřejmost.... Když jsem třeba měla na vysvědčení jenom čtyři dvojky, tak jenom řekli, jo šikovná a tím to haslo, ale když sa bráchovi něco podařilo, to bylo slávy...“

Respondent C (nejmladší bratr)

Nejmladší bratr nevnímal ve výchově rodičů žádné velké rozdíly. Říká, že sestry se s rodiči často hádali kvůli povinnostem a jejich přísnosti vůči nim. Odpovídá (C51-52): „...vím, že sa trochu hádali, ale to spíš bylo, že si myslely, že já nic dělat nemusím, tak asi tak... já nevím, já sem nějaký rozdíl nepocítoval, mě to přišlo stejné...“ zároveň však tvrdí, že na něj rodiče byli mírnější a že sestrám otec více zakazoval a uznává, že měly asi i víc povinností (C63-64): „...no já si myslím, že asi jo, ale já sem míval asi trestů víc... No asi proto, že sem byl kluk a asi jsem aj víc dělal lumpárny než holky, ale mě to aj tak asi víc prošlo... ony sa hlavně hádaly s tatů, protože jim zakazoval třeba diskotéky... na ně byl v tomto asi přísnější... taky musely vařit a já sem si třeba mohl pospat... to ony ne...“

Shrnutí 2. kategorie

U sourozenců ABC se projevilo soupeření u nejstarší sestry vůči mladším sourozencům a to převážně z důvodu jejich větší volnosti, kterou jim rodiče z jejího pohledu dopřávali. Dále se objevila rivalita u prostřední sestry vůči bratrovi, kterého považovala za protěžovaného zejména u otce a také z důvodu pocitu vlastní nedostatečnosti a nedostatku lásky a podpory od rodičů.

7.2.3 Kategorie č. 3: Vztahy se sourozenci

Podle kódů – (A90-93): hašteřivost; (A171-173): žárlivost; (A204-205): nedostatek vřelosti; (A206-208): závist; (B105-106): nedostatek porozumění; (B108-110): nadřazenost; (B132-135): povyšování; (B140-142): nevraživost; (C36-37): povýšenost; (C72-74): nadvláda; (C75-77): závist; (C88-90): přítěž; (C97-99): prosazování.

Respondentka A (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra popisuje vztah se svou sestrou jako konfliktní, tvrdí, že ona má klidnou povahu a věci si příliš nezabírá, kdežto sestra se cítí nedocenená a opomíjená, což často vyjadřuje výtkami a hašteřivostí (A90-93): „...*já mám docela klidnou povahu a vždycky jsem měla, tak já jsem to moc neřešila, ale třeba ségra, té sa všechno dotýkalo, ona byla taková vzpurná, aj hašteřivá, ona sa vždycky za všechno byla a nic si nenechala líbit a všechno nám furt vyčítala a tak je to doted'*...“ Říká, že sestra jí neměla ráda a záviděla jí oblíbenost u rodičů i to, že se s ní mazlili (A171-173): „...*je fakt, že já jsem byla asi mazlík a našich oblíbenec a ségra mi to dávala dost sežrat, že všichni jenom o mně mluví, a že ona je vosk, ale tak to nebylo, já jsem měla víc povinností než oni, ale furt sa mi to vyčítá*...“ Popisuje, že na své sourozence nikdy nežalovala rodičům, aby neměli problémy, a přesto jí bylo všechno vyčítáno, i tak od sestry nepocitovala více vřelosti (A204-205): „...*je fakt, že jsem nikdy na ně nežalovala... Ale je fakt, že jsem sa třeba se ségrů moc nemusela, hlavně v dospívání, víš, já jsem měla pocit, že já jsem dědila, ségre sa víc kupovalo, ale i tak, že by mezi nama byla nějaká sesterská láska, tak to ne*...“ Jediné, co sestře záviděla, byla její vizáž, říká (A206-208): „...*já jsem řešila to oblečení, ona po mě nedělala, protože já jsem byla tlustější a ona hubená, a měla jsem pocit, že je hezčí a že všechno má lepší... Dostala jsem vždycky to, co jsem moc nechtěla*...“

Respondentka B (prostřední sestra)

Prostřední sestra vypráví, že nejstarší sestru neměla ráda. Říká (B105-106): „...*třeba ze ségrů jsme sa moc v dětství nemusely... my jsme si moc nerozuměly, já jsem ji dost nesnášela*.“ Cítila z ní určitou nadřazenost a pocit moci, kterou jí dodávali rodiče svým přístupem. Popisuje to takto (B108-110): „...*ale já jsem ju moc nemusela, nevím, jak to měla ona, ale já jsem k ní zrovna netíhla... ona nám furt jenom poručala a dělala sa, že je něco víc a naši to ještě podporovali, furt říkali je nejstarší, musíte ju poslouchat a mně to hodně vadilo, já jsem ju fakt nemusela*...“ Tvrdí, že sestra jim dávala hodně pocítit, že má nad nimi patronát a vyčítala jim, že kvůli nim nemohla dělat spoustu věcí. Starší sestře to hodně vadilo a vnímala takovou zátěž jako křivdu, i když jí mladší sestra často připomínala, že oni za to nemohou, že to způsobili rodiče svým rozhodnutím (B132-135): „...*jako křivdu, určitě, na ňu sa to všeccko nabalilo a ona to nesnášela, že podle ní měla samé povinnosti a tak. To ona pořád říká, že jí hrozně vadilo, že nás musí hlídat, že to, že nikam nemohla, bylo vždycky kvůli nám. Už jsem jí aj kolikrát řekla, že to nebylo kvůli nám, ale že to naši jí*

dali tu povinnost, né my... “ O svém bratrovi říká, že dostávali společné dárky na Vánoce. Rodiče neakceptovali jejich rozdílná přání a to jí bývalo líto. Nejen že nedostávala vlastní dárky, ale ještě se musela dělit o ty klučíky, vyjadřuje to takto (B140-142): „...je fakt, že sem dostávala dárky společné s bráchů, že naši mu koupili takový ten stolní fotbálek a na krabici napsali aj moje jméno. To mě bylo vždycky líto, že nemám dárek jenom pro sebe. Víš, to člověk asi v sobě potlačí, ale vždycky, když si na to vzpomenu, je mi to líto... “

Respondent C (nejmladší bratr)

Nejmladší bratr popisuje nejstarší sestru jako tu, která se o ně starala, jediné co mu na ní vadilo bylo to, že když je hlídala, rozkazovala jim, chovala se povýšeně a to neměl rád, říká (C36-37): „...no, nejstarší sestra, tak ta to měla asi horší, musela sa o nás starat... furt nás sekýrovala, to jsem nesnášel...“, (C72-74): „...ona mě sice furt nadávala, že dělám bordel a tak, ale jinak byla docela hodná, jenom nás nesměla hlídat, to byla jak matka, furt jenom rozkazovala a myslela si, že nám vládne.“ Také si myslí, že starost o sourozence brala často jako přítěž a neoblíbenou povinnost, vyjadřuje to takto (C88-90): „... si myslela, že je ukřivděná nebo omezená tím, že se o nás musela starat nebo jako hlídat nás... jako děcko si myslím, že nás brala jako přítěž, protože ona už mala ty kamarádky a chtěla být s něma a chtěla někam jít, no, a nemohla, že... no, měla nás na starost...“ O své prostřední sestře říká, že byla velmi konfliktní a závistivá, což vadilo jemu, ale i nejstarší sestře, a proto jejich vztahy se sestrou nebyly dobré (C75-77): „... ona byla taková hádavá a furt něco měla... jí sa furt něco nelíbilo, že třeba já nemusím to a to a ona musí a proti starší ségře furt zbrojila, dělala doma takové docela peklo...“ Tvrdí, že on a nejstarší sestra neměli potřebu se tak prosazovat jako sestra prostřední (C97-99): „...my totiž tak neprosazujeme svoje názory a nemusíme mět vždycky pravdu jak prostřední ségra...“

Shrnutí 3. kategorie

V této kategorii se rivalita projevila u prostřední sestry vůči oběma sourozencům. Měla pocit, že její sourozenci mají lepší vztahy s rodiči, kteří je víc akceptují a milují. Záviděla jim zájem rodičů. S nezájmem se vyrovnávala tak, že dělala rozmíšky mezi sourozenci, snažila se je rozeštvávat proti sobě, čímž si jejich lásku nezískala, ale naopak je proti sobě ještě více popudila.

7.2.4 Kategorie č. 4: Pohlaví

Podle kódů – (A16-18): kluk je něco víc; (A59-60): nespravedlnost; (A76-79; 80-82): nedostatek podpory; (B5-7): upřednostnění bratra; (B31-34): jiný metr; (B36-37): náklonnost k bratrovi; (B39-43): chybějící blízkost; (B44-46): upřednostnění sestry; (B81): podpora; (C66-67): přísnost; (C85-87): narození syna jako splnění snu.

Respondentka A (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra hovoří o upřednostňování bratra rodiči. Říká, že bratr byl v rodině ceněný převážně proto, že byl muž, což rodiče brali jako něco výjimečného a lepšího (A16-18): „...cítím, že mamka nadřžovala bráchovi hodně a taťka mu nadřžoval v některých situacích, někdy nám, jako holkám, přišlo, že ten kluk je pro ně víc, ale mamka bráchovi hodně, určitě byl větší mazlík...“ Také tvrdí, že bratra rodiče více podporovali a více se mu věnovali. Ji však nejvíce zraňovala nespravedlnost rodičů v případech, kdy bratr provedl něco, zač byla trestána ona, např. že jej neuhlídala, přestože už měl věk, kdy zodpovědnost za své činy mohl nést sám. Popisuje to takto (A59-60): „...to mě mrzelo, já jsem měla tu zodpovědnost a bitá jsem byla já za to, že on něco udělal. V tomto byl taťka hodně nespravedlivý, protože kdyby to bylo naopak, tak brácha dostane ještě medailu za zásluhy...“ Tvrdí, že jim rodiče nebránili, ale také nijak nepodpořili v jejich zájmech, že jediný, komu se věnovali, byl bratr (A76-79): „...mamka má sice někdy takové řeči jako co... za nás to stačilo, tak vám to musí taky stačit ...oni nám jako asi v ničem nebránili, ale že by nás v něčem podporovali to taky ne...akorát bráchu toho jo, hlavně taťka, on hrál na tu trubku a to sa v něm taťka viděl, ale mě nebo ségru moc ne.... To jsme si musely se ségrou zařídit samy, když jsme něco chtěly a naše to moc nesmělo stát....“ Tvrdí, že kdyby je rodiče více podporovali, mohli to dál dotáhnout (A80-82) „...ale víš třeba, kdyby nás víc nutili a podporovali, tak bysme to možná taky dál dotáhly, třeba i v nějakých koníčkách jako ten brácha...“

Respondentka B (prostřední sestra)

Prostřední sestra pociťovala u rodičů větší náklonnost a podporu bratrovi. Vnímala, že rodiče zajímal jenom bratr. Vyjádřila to takto (B5-7): „...podle něho to bylo spravedlivé, ale z jeho strany, že prostě dával přednost bráchovi, to bylo takové nespravedlivé, pořád jenom, co brácha...“, (B81): „...on na něj asi taťka víc držel, to je jasné, prostě chlap.... On ho vůbec víc podporoval...“ Dále popisuje, že otec měřil sourozence každého jiným metrem. K bratrovi byl daleko shovívavější a těžce nesl, pokud jej sestry kritizovaly, protože

si nechtěl připustit, že by mohl být nedokonalý, říká (B31-34): „...na bráchu už byl jiný, on mohl daleko víc než my. Já jsem mu kdysi střelila do očí, když mi nadával, že sem přišla pozdě z diskotéky, a to už jsem byla dospělá, že ať si hlídá synáčka, ať mu nefajčí. Tak jsem myslela, že omdlí vzteky a že mně dá přes hubu... To jsem si dovolila moc šáhnout mu na syna, na holky měl jiný metr než na bráchu...“ Prostřední sestra vnímala od otce určitý nezájem, z čehož pramenil její pocit méněcennosti. Jak říká, otec se v bratrovi viděl a dával jim ho za vzor, protože byl přesvědčený, že je rozumnější a ví, co od života chce (B36-37): „...brácha měl hned vztah na vážno, v tatkových očích věděl, co od života chce a my dvě ze ségrů jsme byly ty hlupé baby, nás zajímají jenom diskotéky, ale on byl něco víc, on měl podle tatky všechno naplánované a rozumu pravda... aspoň u tatky...“ Tvrdí také, že rodiče její neúspěchy kritizovali a trestali, avšak bratrovi všechno tolerovali, z čehož ona usoudila, že ho mají raději než ji. Uvádí to na příkladu (B39-43): „...já jsem měla špatnou známku na vysvědčení, já jsem třeba nesměla ven a on dostal kopačák a měl tu stejnou známku... tak asi taková u nás byla spravedlnost... to jim doted' nemůžu nějak odpustit, to mě hodně bolelo... na to se nedá zapomenout...mě to někdy přišlo, že k němu měli asi blíž, že ho měli radši než mňa...“ O své sestře říká, že se oni rodiče vždycky víc zajímali a snažili se pomáhat, hlídali jí dítě a ona měla děti tři a rodiče jí hlídání a pomoc nenabídli a ani se nezajímali, zda ji potřebuje. Vyjádřila to tímto způsobem (B44-46): „...ségra má jedno děcko a to mamka jezdí furt hlídat a ještě ti řekne, jak ji mám jinak pomoci, ale mně to neřekli nikdy. Já su si s těma děčkama sama jo, mě je nikdo nepomáhal hlídat, musela jsem si nějak zaradit a tak to bylo se vším...“

Respondent C (nejmladší bratr)

Nejmladší bratr tvrdí, že na sestry byli rodiče přísnější a přiznává, že on jako nejmladší dítě a navíc kluk měl v rodině větší výhody i z toho důvodu, že narození syna bylo pro otce splnění snu. Popsal to takto (C66-67): „...protože jim zakazoval třeba diskotéky na ně byl v tomto asi přísnější... aj ta mamka dělávala aj o víkendech, tak musely vařit a já sem si třeba mohl pospat, to ony nikdy nemohly...“, (C85-87): „...asi jsem měl větší volnost než baby, protože aj jsem byl kluk a naši sa už vyřádili na holkách a tatovi sa asi splnil sen, že jsem sa narodil...“

Shrnutí 4. kategorie

V této kategorii se projevila rivalita zejména u sester vůči bratrovi, kterého ony vnímaly jako oblíbenějšího a více milovaného rodiči jenom proto, že je to kluk. Měly pocit určité podřadnosti svého pohlaví a to pocit'ovaly převážně od otce, i když i matka podle nich projevovала více lásky a podpory synovi.

7.2.5 Kategorie č. 5: Pozice narození

Podle kódů – (A62-65): přísnost; (A173-175): upřednostnění bratra; (B19-22): náklonnost k sestře; (B22-23): důvěra k sestře; (B24-27): upřednostnění sestry; (B38-39): prostřední není nic; (B78-80): úlevy; (C27-29): nadřazenost; (C92-94): pravomoc

Respondentka A (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra vnímala své sourozenecké postavení jako zatěžující v důsledku větších nároků rodičů na plnění povinností. Také na ni rodiče byli přísnější než na její sourozence a jejich přístup jí připadal velmi nespravedlivý, říká (A62-65): „...*jsem byla nejstarší, tak se všechno svedlo na mě... naši si vůbec nepřipouštěli, že by ségra nebo brácha mohli udělat aj něco špatného, to se všechno házelo na mě... aj když bylo do očí bijící, že to udělali oni, stejně jsem dostala já, že jsem je dost nehlídala, takže být nejstarší v naší rodině není nic moc...*“ O své sestře říká, že díky tomu, že se bratr narodil krátce po ní, nebylo dostatek času se jí věnovat, byla opomíjená a byla dítě, kterému se rodiče nejméně věnovali a nejméně se s ním mazlili. Popsala to tímto způsobem (A173-175): „...*je fakt, že oni jsou s bráchou rychle po sobě, takže s ní se ještě ani pořádně nepomazlili a už tu byl brácha a ještě vysněný kluk, takže ona byla taková ta do počtu a tak se asi i cítila a má to tak do teď...*“

Respondentka B (prostřední sestra)

Prostřední sestra tvrdí, že sestra tím, že byla nejstarší, cítili k ní rodiče větší náklonnost a více si s ní rozuměl. Měli více času, měli k ní více důvěry a větší prostor se jí věnovat a lépe ji poznat (B19-23): „...*mě někdy mrzelo, že třeba teď jak jsme dospěli, tak když sa třeba sedávalo, tak oni s ní vydržel sedět a vykládat třeba do dvouh do rána, sice nevím, o čem vykládali, ale prostě seděli, když jsem tam já, tak se mnou ne, to sa šlo spat třeba v jedenáct...prostě brzo... Nevím, ona k nim má asi lepší vztah, možná i tím, že byla nejstarší, o ni k ní měli asi víc důvěry...*“ Měla pocit, že sestru více upřednostňovali a pova-

žovali ji za schopnější, mnohdy kvůli tomu, že byla starší a podle nich měla víc rozumu a zodpovědnosti, které těm mladším upírali jen proto, že byli mladší, říká (B24-27): „...*když sem mu kolikrát řekla, jestli my nejsme hodní, že bysme se nezvládli kolikrát nějaké věci, tak on řekl ne, ne, ne, to nechcem povedat', ale nejstarší je nejstarší. Já vím, že byla nejstarší, na jednu stranu toho na ni bylo navaleného, ale zas, když pak slyšíš jenom A. a jenom A., tak tě to mrzí...*“ Respondentka B se cítila jako něco druhořadého, protože, jak tvrdí, rodiče akceptovali jenom nejstarší sestru a nejmladšího bratra. Uvádí (B38-39): „...*tak já si myslím, že jako sestru hodně brali, protože je nejstarší, pak teda bráchu, že je nejmladší a já už jsem byla nic...*“ Popisuje, že nejmladší bratr to měl nejlepší, protože měl ve všem úlevy a nebyly na něj kladeny takové nároky (B78-80): „... *mladší bratr si myslím, že měl větší úlevy... třeba na televizi sa směla dívat nejstarší sestra, jako večer, až v osmé třídě, já už třeba v sedmé a brácha, myslím, že už mohl od začátku... a to bylo ve všem...*“

Respondent C (nejmladší bratr)

Nejmladšímu bratrovi nejvíce vadila nadřazenost nejstarší sestry, kterou byl nucen poslouchat, což mu bylo nepříjemné, říká (C27-29): „...*no měli jsme úkoly, nejstarší sestra se starala o nás ... museli jsme ju poslouchat, to se mi nelíbilo... že, proč zrovna ju...*“ O prostřední sestře tvrdí, že neví, jak vnímala svou pozici narození, protože prý byli jako dvojčata, protože se narodil do roka po ní. Myslí si, že také těžce nesla pravomoc nejstarší sestry vůči nim (C92-94): „...*já si myslím, že jí vadilo, že musí poslouchat nejstarší ségru, víš jak...no to vadilo aj mně, že proč zrovna ju musíme poslouchat, no...no my jsme byli jak dvojčata...*“

Shrnutí 5. Kategorie

V páté kategorii se objevila rivalita vesměs u všech sourozenců. Nejstarší sestra ji cítila vůči mladším, které měla na starost. Rodiče ji trestali za nesplněné úkoly mladších, což vnímala jako nespravedlivost. Prostřední sestra cítila sebe jako někoho, kdo nemá v rodině místo, o koho nikdo nestojí. Nejmladší bratr, cítil nevraživost vůči nejstarší sestře, kterou byl nucen poslouchat, což pro něj pokořující a nepříjemné.

7.3 Sourozenci KLM (nejstarší sestra K, prostřední bratr L, nejmladší sestra M)

7.3.1 Kategorie č. 1: Vztahy k rodičům

Podle kódů – (K6-7): láska k sestře; (K13): touha syna zavděčit se; (K30): nespravedlnost; (K33-34): nedostatek lásky; (K36-40): nerespektování partnera; (K53-54): láska matky; (K55-58): syn není respektován ; (L5-6): negativní vztah; (L8-10): nedostatek lásky; (L46-47): nedůvěra v otce; (L70-71): rozdílnost v dávání lásky; (M14-17): nedostatek času.

Respondentka K (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra tvrdí, že trpěla pocitem nelásky zejména od otce. Cítila, že otec má raději její mladší sestru, a proto k němu měla určitý odstup. Popisuje to tímto způsobem (K6-7): „*S taťkou nevím, tam jsem měla spíš pocit, že má raději sestru než mě, takže tam to bylo takové, měla jsem k němu takový odstup.*“, (K33-34): „*Mě vždycky přišlo spíš, že mě rád nemá. Ted' už je to lepší, ale to už nevymažeš... Takové to špatné člověk nezapomene.*“ Tvrdí, že otec byl k ní velmi přísný až nespravedlivý a má s ním spojené pouze negativní zážitky (K30): „*S taťkou mám spojené spíš to negativní, tam jsem dostala kolikrát i nespravedlivě.*“ Vypráví, že jejich vztah se odráží i ve vztahu s jejími partnery, které se otec snaží ignorovat, říká (K36-40): „*...jak se postavil k mému manželovi je pro mě nepřijatelné. On je prostě takový tvrdohlavec. On dělá všechno proto, aby se s ním nemusel bavit, už jsem mu to několikrát řekla, ale on ho ignoruje, aby mi ublížil...*“ O vztahu otce se svým bratrem říká, že vždycky měli velmi špatné vztahy a že k sobě nikdy nenašli cestu. Otec bratra nikdy nerespektoval a nepřijal, přestože bratr o otcovo přijetí velmi stál. Snažil se všemožně zavděčit a těžce nesl jeho zájem o nejmladší dceru, se kterou, také díky tomu, neměl v dětství příliš hezký vztah. Hovoří takto (K55-58): „*... brácha, tam si myslím, že to zůstalo stejné jako v tom dětství, že on s tím otcem k sobě cestu nikdy nenašli. Ještě ted' do toho ty problémy, co tam mají, myslím si, že tam to lepší nikdy nebude, že ten taťka víc tíhnul k ségře, to mu vadilo a dával jí to dost najevo. Brácha si myslím, že o to hodně stál, aby ho taťka bral, že z toho byl nešťastný...*“, (K13): „*...on si myslím, že se vždycky hrozně snažil. On to s ním jako s klukem neuměl.*“ O své sestře říká, že měla vřelejší vztah s matkou než ona, což ji v dětství velmi mrzelo. V dospělosti se tento pocit ještě umocnil faktem, že sestra na rozdíl od ní má děti (K53-54): „*...myslím si, že s mamkou má ona víc hluboký vztah, než mám já s ní a to mě mrzí, že když má i ty děti, tak asi mají lepší vztah.*“

Respondent L (prostřední bratr)

Prostřední bratr tvrdí, že s otcem neměl dobrý vztah. Na mladší sestru žárlil z důvodu jejího láskyplnějšího vztahu s otcem. O otci tvrdí, že k němu byl velmi netolerantní a nedovedl si přiznat chybu a ani se nesnažil zmírnit její dopad, popisuje to takto (L5-6): „...*tat'ku už to bylo horší. No, víš, on měl radši ségru, tu nejmladší, to si myslím, že sem jako děcko dost těžce nesl. Chudera to myslím aj odnesla. Tata, ten si nepřizná chybu, když potřeboval, tak si to otočil tak, jak mu to pasovalo.*“(L8-10): „*Když jsme sa třeba pohádali, tak to jsem musel za ním přijít já sa udobřit, protože on by sa se mnú vydržel nebavit kdovíjak dlouho. Když jsem jako děcko něco vyvedl, tak to byla hrůza...*“ O své starší sestře říká, že otci nedůvěřovala a kvalitnější vztah podle něj měla s matkou (L46-47): „*Pro starší ségru, si myslím, že víc mamka, že jí tak víc důvěřovala, aj sa s ňú tak radila o všem, že toho tatu ona moc nebrala.*“ O mladší sestře říká, že měla hezké vztahy s rodiči, a tím i všechno jednodušší (L70-71): „...*ta mladší, jak sem říkal, měla to všechno jednodušší, aj ty vztahy s našima měla lepší.*“

Respondentka M (nejmladší sestra)

Nejmladší setra tvrdí, že se jí rodiče víc věnovali i se s ní více mazlili. Na její sourozence neměli rodiče tolik času, což sourozenci brali jako křivdu (M14-17): „*Já jsem se s rodiči i víc mazlila a oni tolik ne. Na ně nebylo tolik času se jim věnovat a to si myslím, že jim někdy vadilo, že mně se rodiče věnovali víc. Na ségru nebo na bráchu naši neměli dost času.*“

Shrnutí 1. kategorie

V této kategorii se u sourozenců KLM projevila nejvíce rivalita u prostředního bratra, který pociťoval ze strany otce nedostatek náklonnosti, žárlil na svou milovanou nejmladší sestru. Nejstarší sestra, přestože s otcem neměla hezký vztah, své sestře nezáviděla, spíše jen cítila určité zklamání a lítost, že sestra má lepší vztah s matkou. Nejmladší sestra vůči sourozencům nepociťovala žádnou rivalitu. Zdá se, že k ní neměla důvod, jelikož s rodiči měla hezké vztahy.

7.3.2 Kategorie č. 2: Výchovné metody

Podle kódů – (K7-8): nedostatek chvály; (K49-52): nerespektování názoru; (K59-60): přísnost; (K98-99): nedostatek přijetí; (L16-17): nezájem; (L21-25): přísnost; (M14-17):

nedostatek času; (M18): přísnost; (M41-43): nerespektování syna; (M64-68): přehození rolí.

Respondentka K (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra hovoří o výchově rodičů s určitou hořkostí a pocitem nedostatečnosti, která se odvíjí od přístupu jejího otce, který, jak říká, neuměl nikdy za nic pochválit. Často se s ním přela, přestože to vedlo k více zákazům (K7-9): „*On spíš neuměl za nic pochválit, on byl vždycky nejchytřejší a my jsme byli ti hloupi, takže tam to bylo jiné. Já jsem mu to kolikrát vykřičela a dokázala mu i spoustu věcí říct. On jenom zakazoval a přikazoval.*“ Tvrdí, že ji rodiče více hlídali a byli na ni přísnější než na sourozence a nic jí nechtěli dovolit, popisuje to takto (K59-60): „*...mě vždycky moc hlídali a nic mi nedovolili, ségra ta mohla všechno. Já jsem třeba chtěla na tábor, nikdy mě nepustili a ségra mohla, kam chtěla.*“ Tvrdí, že její sestru na druhou stranu zase více kárali a nerespektovali její názory, pořád se k ní chovali jako k malému dítěti (K49-52): „*...ale jemu vadí třeba některé věci, které ona udělá nebo řekne... Mně to připadá, jak kdyby ona byla pořád ta malá holka a on, ten otec, který ju pořád za něco kárá...*“ O svém bratrovi říká, že tím, že si nerozuměl s otcem, proplouval v rodině víceméně bez povšimnutí. Někdy jako by nevěděl, co má dělat (K98-99): „*Já si myslím, že brácha tím, že si nerozuměl s tatškou, tak on v té rodině trochu lítal, že kolikrát nevěděl, kde je jeho místo...*“

Respondent L (prostřední bratr)

Prostřední bratr, na rozdíl od sester, měl větší volnost. Podle jeho slov se rodiče o sestry více báli, kdežto on byl nechaný napospas sám sobě. Reflektuje, že mladší sestra oproti sestře starší měla také víc volnosti (L16-17): „*...Já jsem třeba mohl jít ven, ale starší ségra to měla horší, o tu sa báli a nechtěli ju nikam pouštět... Myslím si, že ta nejmladší si mohla víc dovolit, ona si teda myslí, že ne, ale mohla, tam už naši tak přísní nebyli. Já jsem jim byl ukradený.* O své matce říká, že na něj byla docela hodná, ale otec byl velmi přísný a on musel už jako dítě zastávat některé práce, které byly náročné i pro spoustu dospělých. Popisuje to takto (L21-25): „*...musel jsem mít všechno podělané, úkoly, za všechno mě trestal, s mamkú sa hádali, ta sa mě zastávala.... Si myslím, že na mě byl fakt přísný. Třeba v páté třídě už jsem musel sám betonovat, fotr jel do práce, nachystal mi míchačku, co všechno mám do ní dát a už jsem jel...to jsem prostě musel, jinak bylo zle.... S mamkou to bylo dobré, s tou se člověk ani nehádal, ale s tatú to bylo jiné, tam jsme sa hádali furt.*“

Respondentka M (nejmladší sestra)

Nejmladší sestra tvrdí, že ke starším sourozencům byli rodiče přísnější, ale zase se jimi tolik nezabývali (M18): „*Myslím, že na ně byli přísní a že je nějak extra neřešili.*“ O svém bratrovi říká, že ho otec nerespektoval a nejevil o něj zájem, byl na něj nejpřísnější (M41-43): „*Tak u toho bráchy, ten taťka byl na něj extrémně přísný a já si myslím, že on by si s tím tatů aj něco řekl, ale tata to od něho jako od kluka moc nebral.*“ O výchově své osoby tvrdí, že ji pořád okřikovali a ztrapňovali hlavně sourozenci, kteří to viděli u rodičů a tím, že byli starší, měli pocit, že si to mohou dovolit. Toto chování k ní prý trvá i v dospělosti (M64-68): „*...furt mě někdo cepoval a říkal, co mám dělat. Naši mě někdy okřikli, že mě to ztrapnilo, ale u nás to dělali brácha se ségrů. Oni mě furt poroučeli i před lidma, že mě to zraňovalo a ztrapňovalo. Já nevím, jestli si to uvědomovali, ale oni to dělají i teď, že pořád mají potřebu mě vychovávat a naši jim to dovolí.*“

Shrnutí 2. kategorie

V této kategorii o metodách ve výchově se rivalita projevila zejména u bratra, který trpěl tím, že otec o něj nejevil dostatečný zájem a byl na něj neúměrně přísný, příliš jej zatěžoval pracovními úkoly. On záviděl sestřám péči rodičů a především zájem otce. Nejmladší sestra cítila rivalitu vůči sourozencům pro jejich výchovné metody, které rodiče nekriticky akceptovali a v jejich chování jim nikterak nebránili.

7.3.3 Kategorie č. 3: Vztahy se sourozenci

Podle kódů – (K89-93): rozmazlenost; (L74-77): vztahy se mění; (M12-14): závist; (M54-55): malý respekt; (M58-61): převzetí výchovy sourozenci; (M72-73): kritika; (M93-97): přetvářka; (M78-81): nedostatek přijetí.

Respondentka K (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra říká, že její mladší sestra byla velmi rozmazlována a všechno jí bylo umožněno. Nemusela vykonávat žádné domácí práce a to, jak tvrdí, jí a bratrovi velmi vadilo a trestali ji za to tím, že ji od sebe odstrkovali a nepřijímali mezi sebe. Vyjádřila to tímto způsobem (K89-93): „*... u sestry nám přišlo, že je rozmazlená, že si všechno může dovolit, že jí všechno projde, že nic nemusela dělat a my jsme ji pořád od sebe odstrkovali, že jsme ji nebrali mezi sebe. Aspoň to nám často vyčítá, ale jako děcku ti vadí, když má někdo výhody a tebe furt někdo sekýruje.*“

Respondent L (prostřední bratr)

Prostřední bratr tvrdí, že se jejich vztahy, které měli v dětství, změnilly. Vypráví, že jako dítě si více rozuměl se starší sestrou, protože kvůli rodičům stáli více při sobě. V dospělém věku naopak tíhne k nejmladší sestře, jelikož spolu tráví více času, více se navštěvují a podle jeho slov si i více rozumí (L74-77): „...spíš si myslím, že s tů mladší, protože jsme aj spolu častěj a tak ... Naši vždycky říkali, že sem měl být baba, to mě sice moc nelichotilo, ale možná jo...Možná i proto jsem si se ségru tak rozuměl, protože ona byla zase víc jako chlap, ale jak říkám, ted' mám radši nebo né radši, ale víc si rozumím s tu mladší...“

Respondentka M (nejmladší sestra)

Nejmladší sestra vnímala vztahy mezi sourozenci jako konfliktní zejména proto, že ji brali jako někoho, kdo je v rodině navíc. Sourozenci jí vyčítali určitou benevolenci rodičů, kteří ji neukládali žádné povinnosti a dávali jí větší volnost (M12-14): „... já jsem jim záviděla, že měli všechno první, že jsem byla vždycky až ta poslední. Že oni všechno můžou a mě berou, jakože jsem navíc. Že oni řešili, že oni to v mém věku nemohli a já už jsem mohla a přehlíželi mě...“ Říká, že sourozenci měli pocit, že rodiče byli nespravedliví a často si ji také nevybíravě dobírali, což ji zraňovalo. Popsala to takto (M54-55): „... oni si mysleli, že se u nás neměřilo stejným metrem. To mě furt nadhazovali, že jsem měla výhody, že jsem nic nemusela, že jsem neměla povinnosti, že jsem rozmazlená, že jsem navíc, a že jsem neměla být, takové rýpání, ale je fakt, že mně to vždycky strašně vadilo a ubližovalo.“ Když jí něco rodiče povolili, sourozenci se podle ní postarali, aby rodiče změnili názor a ti, aby nemuseli řešit rozmišky, na to přistoupili (M58-61): „... mně víc zakazovali brácha se ségrů než rodiče. Třeba naši mě pustili na diskotéku a oni řekli, že tam nepůjdu, tak mě teda mamka nepustila. Místo třeba, aby sa přimluvili, tak spíš ještě zakazovali. Oni třeba řekli, že taky nemohli, tak mamka, aby měla klid, tak mňa nepustila.“ Tvrdí, že se díky sourozencům nenaučila vážit si svých schopností, protože zažívala jenom kritiku (M72-73): „...já neumím přijímat pochvaly, mě zatím všichni jenom kritizovali...“ Popisuje, že i teď se musí hodně přetvařovat, aby nezpůsobila nějaké nedorozumění nebo hádku, protože nemá ráda, když se na ni sourozenci zlobí, a tak se s nimi do diskuzí raději moc nepouští (M93-97): „...třeba ségre některé věci prostě říct nemůžu, prostě ona je taková, jí se prostě některé věci nedají říct a u bráchy je to něco podobného. Oni by se třeba naštváli a to já nechcu. Oni by se začali dohadovat a mě se nechce s něma hádat. Protože, oni mě hned strouhnou, že jako nemám pravdu a je to. Oni se mnou ani nediskutují, prostě já, když mám jiný názor

než oni, tak nemám pravdu. “ Často mívala pocit, že ji nemá nikdo rád, což převážně plynulo právě z chování a jednání jejich sourozenců (M77-81): „ ...víš, já ti řeknu, že mně hrozně vadilo, jak mi furt nadhazovali, že kdyby mě nebylo, že by byl doma klid. Já nevím, jestli to mysleli ze srandy, ale mě to hrozně zraňovalo. Já jsem si připadala, jako že mě nemá nikdo rád. Furt říkali, že jsem nejrozmazenější a za všechno můžu a všechno je jen kvůli mně a spíš tak jako furt kritizovali. Že mi nikdy neřekli, že by mě měli rádi nebo tak, to nikdy, pořád jenom kritizovali všechno. “

Shrnutí 3. kategorie

V této kategorii se projevila rivalita starších sourozenců vůči nejmladší sestře a naopak. Kvůli tomu, že rodiče nedokázali svým chováním a jednáním zabránit pocitům nedostatečného přijetí u nejmladší sestry, měla pocit, že sourozenci mají větší pravomoc a jsou více rodiči respektováni. Oni naopak měli pocit, že rodiče mají rádi nejmladší sestru, jsou k ní daleko shovívavější a na ně přísnější. To vyvolávalo mezi nimi konflikty a soupeření o pozornost rodičů.

7.3.4 Kategorie č. 4: Pohlaví

Podle kódů – (K11-12): nepřijmutí syna; (K53-55): nerespektování syna; (L70-72): syn jako konkurence otce; (M19-21): nedostatek respektu; (M41-42): přísnost na kluka; (M87-89): podřadnost syna.

Respondentka K (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra hovoří o tom, že jejího bratra otec nepřijímal tak, jak by si jako syn zasloužil a to způsobilo, že bratr k otci neměl hezký vztah. Říká, že otec mu dával za vzor cizí děti, a přestože o to hodně stál, otec ho nikdy nepochválil (K11-12): „ ... brácha k tatkoví moc ne, ale on to tak nezavinil jako spíš taťka, že on neuměl pochválit za nic. On vždycky uměl pochválit bratrance nebo cizí kluky, ale jeho ne a on si myslím, že se vždycky hrozně snažil. “ Podle jejích slov otec bratra neakceptoval a nikdy k sobě nenašli cestu (K53-55): *A brácha, tam si myslím, že to zůstalo stejné jako v tom dětství, že on s tím otcem k sobě cestu nikdy nenašli. Myslím si, že tam to lepší nikdy nebude. On bral jenom nás holky anebo třeba bratrance... “*

Respondent L (prostřední bratr)

Prostřední bratr tvrdí, že ho otec jako kluka nerespektoval a že měl raději jeho sestry, vysvětluje si to tím, že jej patrně vnímal jako mužskou konkurenci, což si nemohl nebo nechtěl připustit. O své matce ale říká, že ho měla ráda jako všechny ostatní (L70-72): „...*akorát si pamatuju a to mňa tak docela aj mrzí, že ten tata mňa moc nebral jako kluka, že on byl víc na ty holky, mamka ta né, ta nás myslím měla ráda všechny, ale tata víc tu nejstarší, asi si myslel, že mu možu konkurovat, ale to je blbost, děčko, jak? ...*“

Respondentka M (nejmladší sestra)

Nejmladší sestra si myslí, že otec měl na syna vysoké nároky, ale neuměl se k němu dostatečně vřele chovat a přijímat ho takového, jaký byl (M19-21): „...*možná měl taťka na něj požadavky vyšší jako na kluka, ale myslím, že oni spolu to moc neuměli, on chtěl mít asi z bráchy tvrdáka, ale brácha takový nebyl a ten tata mu to ani neuměl nějak podat nebo vysvětlit.*“ Popisuje bratra jako člověka, který podle jejích slov měl povahu spíše ženského naturelu, mírnější a křehčí a přísné národy svého otce se spíše obával (M41-42): „...*tak u toho bráchy, ten taťka byl na něj extrémně přísný a já si myslím, že on měl být spíš ženská, ale on by si s tím tatů aj něco řekl, ale tata to od něho jako od kluka moc nebral.*“ Jak tvrdí, moc si toho nepamatuje, ale zná to z vyprávění bratra, kterého trápilo, že jej otec bere jako někoho podřadného (M87-89): „...*bráchu, jeho vlastního syna, bral jako něco podřadného, to já si samozřejmě nepamatuju, ale toto vím, že mi brácha často vykládal, že toto mu leželo v hlavě, to ho asi mrzelo na taťkovi.*“

Shrnutí 4. kategorie

U sourozenců KLM se objevila rivalita u prostředního bratra, který trpěl tím, že jej otec nepřijímá jako syna a více tíhne k dcerám, což považoval za nespravedlivost a nechápal, co je na něm špatného, že ho otec nemá rád.

7.3.5 Kategorie č. 5: Pozice narození

Podle kódů – (K85-87): obavy o nejstarší; (K93-95): nerespektování nejmladšího; (L16-17): volnost sestry; (L64-67): výhody mladších; (M9-13): upřednostnění; (M14-16): náklonnost; (M48-50): přísnost na starší; (M96-98): nepřijetí názoru.

Respondentka K (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra vnímala své sourozenecké postavení velmi negativně. Tvrdí, že to, že byla nejstarší, nemělo pro ni žádné výhody, jen nevýhody. Uvádí, že často záviděla bratrovi, že se o něj rodiče tolik neobávají a nebrání mu ve větší volnosti (K85-87): „...*prvorozené, že mi nic nedovolili, všechno mi zakazovali, že pořád o mě měli strach, tak asi toto. Výhody nějaké si moc neuvědomuji. Že jsem kolikrát bráchovi záviděla, že je kluk, že si může žít tak víc po svém.*“ O své sestře říká, že ji jako dítě příliš nerespektovali a dávali jí velmi pocítit, že je mladší a že se jim nemůže rovnat. Toto chování se změnilo až v dospělosti, kdy teprve ke své sestře našla cestu (K93-95): „...*že jsme se vždycky já a brácha spojili spolu a ji jsme odstrkovali jako mladší. To jí vadilo. Jako děcka jsme ji asi fakt moc nebraly, ale až jsme byly dospělé, tak já jsem s ní trávila podle mě docela dost času.*“

Respondent L (prostřední bratr)

Prostřední bratr měl pocit, že nejmladší sestra měla větší volnost a nebyla tolik svázaná příkazy a zákazy rodičů (L16-17): „...*myslím si, že ta nejmladší si mohla víc dovolit, ona si teda myslí, že ne, ale mohla, tam už naši tak přísní nebyli.*“ Tvrdí, že mladší sestra nemusela v dětství nic vybojovávat, že měla všechno připravené od starších sourozenců, a tím jednodušší a výhodnější pozici (L64-67): „...*spíš si myslím, že ta mladší ségra to měla lepší, že ona už nemusela, co jsme museli my. Že to měla jednodušší ve všem. My jsme si museli všechno vybojovat a ona to měla všechny ty cestičky už pěkně umetené. Už se o ňu tak nebáli ... u nás byli ze všeho vystresovaní...*“

Respondentka M (nejmladší sestra)

Nejmladší sestra říká, že sourozenci jí často nevybíravě dávali najevo, že jako nejmladší to má v životě jednodušší, že rodiče jí mají raději (M9-13): „... *asi si vždycky mysleli, že rodiče měli radši mě... protože si mysleli, že mi naši všechno povolují, že to mám jednodušší, že jsou ke mně milejší... oni mi to spíš vyčítali, že já nic podle nich nemusím, že to mám všechno lepší.*“ Tvrdí, že to, že se s ní rodiče víc mazlili, nebylo tolik tím, že je nejmladší, ale spíše tím, že rodiče už na ni měli více času. Sourozence to ale nezajímalo, ti si podle ní mysleli, že tím, že je nejmladší, má lásku a náklonnost rodičů předurčenou (M14-16): „...*já jsem se s rodiči i víc mazlila a oni tolik ne. Na ně nebylo tolik času se jim věnovat a to si myslím, že jim někdy vadilo, že mně se rodiče věnovali víc, že jsem nejmladší.*“ Respondentka M dále uvádí, že rodiče, tedy převážně otec, byl na starší sourozence daleko

přísnější než na ni (M48-50): „...*je fakt, že na ně býval přísný, že nesměli nic bez dovození...u mě už to bylo takové jiné...u mě to bylo víc kamarádké...*“ Tyto rozdíly mezi sourozenci, které rodiče svým přístupem vytvářeli, se odráželi na přístupu starších sourozenců k nejmladší sestře, zejména v jejich negativním přístupu k jejím názorům a zkušenostem (M96-98): „...*oni se mnou ani nediskutují, prostě já, když mám jiný názor než oni, tak nemám pravdu. Jediná, s kým se o tom otevřeně můžu bavit, je mamka.*“

Shrnutí 5. kategorie

V kategorii o sourozenecké pozici se projevila rivalita vzájemně u všech sourozenců. Starší sourozenci záviděli mladší sestře její láskyplnou pozici u rodičů a ona jim zase záviděla to, že jsou na všechno dva, spolupracují, mají společné zážitky, ale ji jako sobě rovného sourozence nerespektují.

7.4 Sourozenci EFG (nestarší sestra E, prostřední bratr F, nejmladší sestra G)

7.4.1 Kategorie č. 1: Vztahy k rodičům

Podle kódů – (E11-13): sourozenci mají lepší vztah s rodiči; (E14): nikoho nepotřebuji; (E15-17): vřelé city; (E28-29): pomoc; (E32-33): mamináč; (E50-52): odstup; (E59-62): nemazlivost; (E93-94): raději nevzpomínat; (F5-7): náklonnost matky; (F16-17): přehlížení; (F21-24): lepší vztahy; (F25): odstup; (F26-28): přehlížení; (F97-99): strach; (F107-109): žádné trauma; (G24): bratr skvělé vztahy; (G25-29): malá náklonnost rodičů; (G55): shovívavost; (G76-79): rodiče jen pro sebe.

Respondentka E (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra tvrdí, že neměla úplně dobré vztahy s rodiči, především s matkou, o které říká, že měla lepší vztah s jejím bratrem a nejmladší sestrou. Uvádí, že ona nikoho nepotřebovala, že byla spíše samotář (E11-13): „...*ségra úplně úžasný...a brácha s mamkú asi skvělý...já jsem byla svá, že třeba když něco zakázala, tak já jsem to brala jako, že zakázala a zařídila jsem sa podle toho...*“, (E14): „...*vystačila jsem si sama se sebou...*“ Popisuje sebe jako nemazlivé dítě, které blízkost rodičů nevyhledávalo, což podle ní u rodičů vyvolávalo větší zájem o její sourozence, protože ti jim projevovali dostatek lásky a citu (E50-52): „...*blízkost? Ani k jednomu, když byl nějaký problém, tak jsem šla někdy za tatku ně-*

kdy za mamků, jak kdy, ale ani k jednomu jsem neměla nějak extra blízko, nevím proč, já jsem byla jiná, to říkali vždycky... já jsem sa spíš tak ostýchala...“, (E59-62): „... v dětství jsem je moc nějak nevyhledávala...já jsem nikdy nebyla mazlíčí dítě, neměla jsem to ráda...a to asi u těch rodičů dělá svoje, brácha a ségra byli mazliví, takže k těm našim nebo naši k nim měli blíž...“ Tvrdí o sobě, že nikdy nebyla ochotná se něčeho dožadovat nebo prosit, na rozdíl od svého bratra, kterému to nevadilo, a klidně prosil, dokud nedosáhl svého, což ona považuje za umění, kterému nevládne. Tento jeho povahový rys považuje za předpoklad vřelejšího citu a přijetí rodičů. O své sestře říká, že měla i s otcem skvělý vztah, což ji nejspíš trochu vadilo, protože, jak popisuje, neměla ráda projevy jejich pozitivního vztahu a štěstí. Podává to takto (E15-17): „...ale brácha chodil prosit tak dlouho, až mu to povolila, já jsem nikdy neprosila. Ona mamka víc tíhla k tomu bráchovi, on to s ní uměl, já ne. Já sa nepotřebuju nikomu vnucovat. A ségra, říkám, ta to měla všechno jednoduché, ta nemusela nic, dá se říct, že „zadara“. Aj s taťkou ona úplně úžasně, to jsem kolikrát byla našťvaná, že jsem si třeba chtěla něco dělat a oni spolu dělali srandy a ona u toho tak pištěla, že mě to rušilo.“ Měla také pocit, že rodiče více pomáhali jejímu bratrovi, který si, podle jejích slov, o to uměl říct a choval se tak, jakoby záleželo jenom na něm (E28-29): „...hlavně bráchovi moc pomáhali, on furt něco potřebuje a umí si říct, on si myslí, že je jediný.“ Tvrdí, že bratr to s rodiči, převážně s matkou, vždycky uměl, se stal matčíným oblíbencem (E32-33): „...vím, že na bráchu si nedovolila, ten byl její mazánek, on to s ní uměl. On v tom uměl vždycky chodit.“ Přestože neměla s rodiči nějak výrazně problémový vztah, na dětství nerada vzpomíná, říká (E93-94): „...já na dětství moc ráda nevzpomínám...i když doma naši nebyli tak špatní, vrátit bych to nechtěla ani za nic...“

Respondent F (prostřední bratr)

Prostřední bratr popisuje vztah s rodiči následovně. Přestože s otcem neměl špatný vztah, větší zastání a náklonnost nacházel u matky (F5-7): „...jsem šel vždycky za mamků ta na mě byla jako hodnější víc...jak to mají kluci s tů mamků, že mají blíž k té mamince...taťkovi jsem byl taky za zadkem furt, ale prostě větší zastání mají ti kluci u mamky...“ O své starší sestře říká, že nikdy neměla s rodiči vřelé vztahy, udržovala si od nich odstup, což mělo za následek, že ji rodiče trochu přehlíželi (F16-17): „...ona byla jiná...no, já nevím, ona s nama moc nekomunikovala, naši to moc neřešili, ale je fakt, že si myslím, že ju tak brali trochu bokem.“, (F25): „...starší ségra...ona byla jiná, nebyla takové to mazlivé děcko, ona si furt udržovala takový odstup...“ Podle jeho slov, často žárlila na bratrův

vztah k rodičům, ale neudělala nic proto, aby se její vztahy s rodiči zlepšily (F26-28): „...vím, že kolikrát na mňa aj žárčila, že to mám s mamkou lepší, ale ona sa ani nesnažila, si k nim najít cestu. Ona vždycky byla takový kakabus, urážela sa na všechno a naši jak byli aj furt v práci, kolikrát unavení, tak na ty její stavy neměli náladu.“ Považuje za zvláštní, že rodiče se teď v dospělosti často bojí sdělovat sestřám vlastní názory na nějaké rodinné události nebo situace, se kterými třeba nesouhlasí. Říká (F97-99): „...je fakt, že naši když mají něco proti mně, tak oni mi to řeknou, ale kolikrát si stěžují na holky, ale ony když přijedou, tak jim to do očí neřeknou... Oni, nebo mně to aspoň kolikrát tak připadá, že mají strach z nich...“ Dodává, že je přesvědčený, že se k rodičům choval nejlíp, a proto s nimi má i nejlepší vztah. Popisuje, že hlavně nejmladší sestra byla k rodičům velmi nekompromisní až drzá, což on by si nikdy nedovolil (F21-24): „...já si myslím, že zas oproti holkám se já chovám k rodičům líp, že máme i lepší vztahy... Protože, co si dovolí říct nejmladší sestra, to já bych si nikdy nedovolil...“ Myslí si, že díky své povaze nemá z dětství žádné trauma (F107-109): „...že bych měl nějaké trauma z dětství, to asi nemám. Ale asi je to aj mojů povahů, že já si v sobě neživím nějaké křivdy nebo tak něco, já když něco je, tak to vyřeším hned a nečekám na nic.“

Respondentka G (nejmladší sestra)

Nejmladší sestra popisuje vztahy s rodiči jako pozitivní, vesměs už je měla coby benjamínek jen pro sebe. Spousta věcí se jí nedotýkala a ani žádné problémy nemusela řešit. Všechno jí procházelo bez větších zádrhelů (G76-79): „...já jsem byla takový benjamínek, takže mě se některé věci už nedotýkaly a hlavně jsem je neřešila...takže pro mě už to bylo v pohodě, rodiče většinou jenom pro sebe...“, (G55): „...mně asi všechno docela procházelo.“ O své sestře hovoří jako o samotářce se zvláštní povahou. S rodiči se nepotřebovala mazlit a ani ji nikdy neviděla uplakanou nebo jinak z toho nešťastnou, popsala to tímto způsobem (G25-29): „...ona byla taková jiná, ta si dělala všechno podle sebe... nevím, ona byla taková samotářka, ona jak kdyby ty rodiče nepotřebovala nebo aspoň dělala, že je nepotřebuje, ona nebyla takový ten mazlivý typ nebo aspoň jsem ji nikdy nezažila nebo neviděla se někdy tulit nebo brečet.“ O bratrovi říká, že s rodiči problémy neměl a vždy s nimi docela vycházel, zejména s matkou (G24): „...brácha ten vždycky chodil víc za mamkou a vůbec s našima vycházel...“

Shrnutí 1. kategorie

V této kategorii se objevila rivalita zejména u nejstarší sestry vůči prostřednímu bratrovi a to z důvodu jeho lepšího vztahu k rodičům. Jak se ukázalo, nejstarší sestra to s rodiči „neuměla“, netíhla k nim ani v raném dětství, byla samostatná, a proto rodiče neměli potřebu vztahy prohlubovat. Respondentka E nabyla dojmu, že na ní rodičům nezáleželo, že upřednostňovali bratra a nejmladší sestru a měli k nim láskyplnější vztahy. Žárlila nejenom na bratra a jeho vřelý vztah s matkou, ale i na nejmladší sestru a její pozitivní vztah s otcem. Rodiče svým chováním a jednáním umocnili u nejstarší dcery pocit, že není v rodině podporována a nemá pro ně takovou cenu jako její sourozenci.

7.4.2 Kategorie č. 2: Výchovné metody

Podle kódů – (E30-32): chladnost matky; (E34-35): přísnost matky; (E43-45): nedostatečná přizpůsobivost; (E53-54): protěžování; (E75-77): menší nároky na bratra; (F18-19): méně povinností; (F44-45): samostatnost; (F50-54): naivita; (F94-95): závist; (G8-10): uzavřenost sestry; (G32-34): chybějící vřelost a cit; (G40-41): mírnost ve výchově.

Respondentka E (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra tvrdí, že matka k ní byla odtažitější a neměla na ni dostatek trpělivosti, což navíc umocňovala dceřina lhostejnost k ní. Všechny její prohřešky řešila křikem a fyzickými tresty (E30-32): „...moc si nepamatuju, že by mi něco vysvětlovala mamka, ale hned jsem dostala, někdy aj křičela, takové situace, jsem se snažila vypouštět z hlavy, nikdy jsem to nějak neřešila...“ Popisuje matku jako přísnou a výbušnou osobu, která ji trestala téměř za vše (E34-35): „...víš, mně někdy přišlo, že mamka, že byla výbušná, mně přišlo, že dostanu za každou kravinu, že byla na mě přísná.“ Také tvrdí, že se jako rodina často stěhovali, čímž neustále přicházela o své kamarády, rodiče to však nezajímalo a zlobili se na ni, že není dostatečně přizpůsobivá jako její bratr, což ji velmi zraňovalo (E43-45): „...já jsem měla problém si najít kamarády, protože jsme sa furt stěhovali. Když jsem si nějaké našla, už jsme se zase stěhovali. To bylo hrozné. Já jsem to našim vyčítala a ona mi na to řekla, že když to nevdá bráchovi, nemůže to vadit ani mně.“ O bratrovi také říká, že byl rodiči upřednostňován (E53-54): „...brácha furt otravoval, on je takový řeča, že ukecá aj mrtvého. On byl protěžovaný a jemu se ve všem vyhovělo.“ Říká, že na bratra kladli rodiče menší nároky než na ni. Měla víc povinností a také často musela hlídat mladší sestru, což bratr nemusel (E75-77): „Naši si ze mě udělali chůvu, bylo to pro ně jednodušší, ale vím, že mně

to dost kolikrát vadilo, hlavně, že brácha si dělal, co chtěl, a já jsem musela hlídat, on tolik povinností neměl.“

Respondent F (prostřední bratr)

Prostřední bratr tvrdí, že respektoval rodiče do té doby, než se odstěhoval. Když se osamostatnil, teprve si dovilil protestovat vůči názorům a radám rodičů (F44-45): *„...teda až jsem sa naprosto osamostatnil od rodičů, jsem si tak jako teprve dovolil říct, že se mi něco nelíbí a udělal jsem si po svém... Do té doby jsem to dělal, jak řekli naši.“* O své sestře tvrdí, že je velmi spořivá a často měla pocit, že je rodiči upřednostňován a myslela si, že ho rodiče víc podporují (F94-95): *„...když jsem řekl ségře, že nežije, že furt jenom skrblí, tak mně vynadala, že ona nemá za zadkem rodiče jako já, kteří by ju dotovali. Ale naši mě nedotují, to spíš já je, ale jí to nevysvětlíš.“* O nejmladší sestře říká, že na rozdíl od starších sourozenců neměla téměř žádné povinnosti, což mu velmi vadilo (F18-19): *„...ta měla svůj život, ta nemusela nic. Vždycky jsme na to poukazovali, že my děláme všechno a ona nemusí dělat nic.“* Také poukazuje na to, že nejmladší sestra žila v naivitě, že život jí přinese všechno, aniž by se musela snažit, jak byla zvyklá od rodičů, kteří ji rozmazlovali a ochraňovali. Dělalí všechno proto, aby netrpěla nedostatkem. Popisuje to takto (F50-54): *„...protože máti vždycky říkala, že ségra má školu a nemože sehnat práci, tak jsem jí říkal, není to o škole, ale o tom jak kdo se chce snažit. Že ona byla nejmladší, tak si myslela, že všeci kolem ní budů furt chodit, jak kolem malovaného vajca a všechno jí naservírujú až pod nos, ale tak to v životě není, člověk sa musí, aj snažit. Naši ju docela rozmazlovali a pak sa divili.“*

Respondentka G (nejmladší sestra)

Nejmladší sestra tvrdí o starší sestře, že tím, že měla uzavřenější povahu, neměla tolik potřebu chodit za matkou o rady a to taky způsobovalo nedostatek zájmu matky k ní (G8-10): *„...sestra byla taková uzavřenější, že spíš si věci nechávala pro sebe, že tolik nepotřebovala se tolik svěřovat nebo chodit za mamků a to si myslím, že se na tom mamčíném přístupu projevilo.“* Dále říká, že sestra k rodičům nějak netíhla, že k nim neměla vřelý vztah, ale také nijak se nevzpouzela jejich požadavkům. Nebrala je jako autoritu a nebála se jich, ale poslouchala (G32-34): *„...sestra, já nevím, jestli pro ni byl někdo autorita, jí to asi bylo docela jedno. Ona se v tomto směru nijak moc neprojevovala, ona udělala, co řekli, ale že by se někoho víc bála, nebo respektovala, to si myslím, že ne. Myslím, že to neřešila.“* Pod-

le respondentky G byli rodiče na její starší sourozence přísnější než na ni (G40-41): „...*na sourozence byli naši daleko přísnější, že já už jsem ani tolik nedostávala, že jsem to měla daleko mírnější. Já jsem neměla ani ty povinnosti jako oni, myslím, že celkově jsem to měla lepší.*“

Shrnutí 2. Kategorie

V této kategorii se projevila rivalita opět u nejstarší sestry a to vůči bratrovi, který měl podle jejich slov u rodičů větší zastání, a také po něm nevyžadovali tolik povinností. Dále se rivalita projevila u prostředního bratra vůči sestře nejmladší, kterou považoval za opečovávané dítě nezátížené povinnostmi. Takto popsaná rivalita byla zapříčiněna nedostatečnou tolerancí a nespravedlností rodičů vůči svým dětem. Rodiče nerespektovali rozdílnost povah a temperamentu svých dětí a řešili výchovné situace v závislosti na oblibě dítěte.

7.4.3 Kategorie č. 3: Vztahy se sourozenci

Podle kódů –(E75-76): záměna rolí; (E80-84): provokace bratra; (E84-85): nebojácnost; (F12-13): nepřístupnost sestry; (F38-42): věčný stěžovatel; (F66-67): setra kritik; (F70-72): obdiv sestry; (F81-84): hádavost; (F85-86): ukřivděnost; (F96-97): narušení vztahu; (F103-104): stmelovač; (G19-23): žárlivost sestry; (G65-68): změna ve vztahu.

Respondentka E (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra tvrdí, že si z ní rodiče udělali opatrovatelku pro nejmladší sestru, pro což si často připadala spíše jako matka než sestra (E75-76): „...*kolikrát už jsem si připadala ne jako její sestra, ale matka...furt jsem ji měla za krkem. Naši si ze mě udělali chůvu, bylo to pro ně jednodušší, ale vím, že mně to dost kolikrát vadilo.*“ O bratrovi hovoří jako o provokatérovi, který vždycky věděl, jak ji ranit. Podotýká, že se tak nesmělo stát naopak, protože by se na ni snesla kritika rodičů. Tento ochranný postoj rodičů vůči bratrovi ji popouzel (E80-84): „...*ale je fakt, že on je dost takový rejpal, on provokuje, to mi na něm, taky dost vadí.... On ví, kde máš nějaké bolavé místo a tam zaryje, je to hrozná sranda, ale jenom pro něho... já nevím, jestli si to uvědomuje, že tím může ubližovat... on je takový suverén, že ani asi ne, ale nedej Bože udělat si srandu z něho, to mě budou všichni hned kritizovat.*“ O své sestře tvrdí, že je jediná, kdo se bratrovi postaví a nebojí se ho kritizovat a říct, co si skutečně myslí (E84-85): „...*ségra ta se s ním i pohádá, ta si nenechá nic líbit, ta se s ním pohádá do krve...*“

Respondent F (prostřední bratr)

Prostřední bratr hovoří o své starší sestře jako o velmi nepřístupné až chladné, což podle něj nenahrávalo k žádnému vřelejšímu vztahu (F13-14): „...*co se týče ségry... ona byla taková jiná, furt taková nepřístupná nebo jak to říct. Ona jak kdyby byla odněkud jinud, já jsem nerozuměl.*“ Tvrdí, že sestra si vždycky stěžovala a kritizovala, že to měla těžší, než její sourozenci a on mnohdy nevěděl, co jí vadí, ani proč se tak chová (F66-67): „...*ségra ta si bude určitě stěžovat, ona si stěžuje na všechno.*“, (F38-42): „...*je taková zvláštní, že ona by byla nějaká otevřená, u ní si dodneška nevím kolikrát, co si mám myslet nebo o co jí jde, mně to nedává hlavu a patu...ona si stěžuje furt, že to měla těžší, ale já su takový, že to velice ani neřeším...já to беру tak, máš blbý den nebavíš se, nebav...a jdu dál.*“ Popisuje ji jako konfliktní nešťastnou osobu, která se cítí ukřivděná a své neúspěchy a nezdary svádí na své sourozence (F81-84): „...*mně hlavně u starší ségry přijde, že si ukřivděná připadá ona, že často vede takové debaty, kde si stěžuje na všechno, za všechno můžu já nebo ta mladší ségra a pořád kolikrát sa snaží aj vyvolat hádku, aby si potvrdila, že má pravdu.*“, (F85-86): „...*mám podle ní všechno jednodušší, že bydlím s našima a tak...a furt mele o tom, jak ona to měla těžké a tak... Mně to spíš připadá, že ona je taková ukřivděná vůči nám...aspoň podle těch řečí, které kolikrát vede.*“ O nejmladší sestře říká, že s ní měl lepší vztah než se sestrou starší, zvláště v době, kdy se nejstarší sestra odstěhovala od rodičů (F70-73): „...*asi k téj mladší, protože jsme pak byli spolu aj sami, když ta starší ségra už byla z domu... já jsem byl ten starší brácha a ona ke mně vzhlížela, tak to se mi líbilo, aj si myslím, že si tak asi máme i víc, co říct, ona je prostě taková normálnější...*“ Zároveň však dodává, že když se nejmladší sestra osamostatnila od rodičů, v jejich vztahu nastaly trhliny, které si neumí vysvětlit (F96-97): „...*ta mladší, jak se odstěhovala, tak já nevím, tak jak jsme k sobě dřív měli blízko, tak já sa v ní ted' nevyznám. Nevím proč.*“ Prostřední bratr dnes považuje rodiče za určitý stmelovací prvek mezi sourozenci, protože, jak tvrdí, kdyby nebydlel s rodiči v jednom domě, patrně by se se sourozenci moc nestýkal (F103-104): „...*ale asi kdybych nebydlel s našima, tak by jakože za mnů asi taky tak často nejezdili, to je asi téma našima, že když bydlíte v jedné chalupě, tak sa dá jenom těžko vyhnůt...*“

Respondentka G (nejmladší sestra)

Nejmladší sestra vypráví, že její sestře dost vadilo, že má s rodiči hezký vztah plný lásky a porozumění a občas se stávalo, že na ni svedla nějaký prohřešek, aby tento soulad narušila. Popisuje to takto (G19-23): „...*od tačky jsem dostala jednou v životě a pamatuju si to*

do dneška, ale to bylo zase neoprávněně, to bylo kvůli sestře. Myslím, že jí dost vadilo, že mě mají rodiče asi víc rádi podle ní, tak ona někdy tak na mě něco hodila schválně.“ O svém bratrovi říká, že dříve k němu měla hezký vztah. Ten se však změnil, protože bratr žertuje i o věcech, které jsou pro ni důležité, a jeho chování ji zraňuje. Proto raději řeší některé věci se svou sestrou, která jako žena má podle ní větší pochopení (G65-68): „...jednu dobu to bylo jednoznačně k bráchovi, ale teď bych řekla, že víc k sestře...víš, asi i tím, že ona je ženská a já se asi víc svěřím jí, než bráchovi, protože on je takový, si ze všeho dělá srandu a někdy se to nehodí, takže jemu už prostě nic neříkám.“

Shrnutí 3. Kategorie

V kategorii o vztazích mezi sourozenci se rivalita projevila u nejstarší sestry a to vůči prostřednímu bratrovi. Bratr respondentce E slovně ubližoval a ona nenašla u žádného s rodičů zastání, ale pokud vyvolala hádku ona, snesla se na ni od rodičů kritika. Prostřední bratr tvrdí, že nemá s nejstarší sestrou příliš vřelý vztah, avšak nežárí na ni, ani nemá pocit, že by tím nějak trpěl. Nejmladší sestra nepocítovala vůči svým sourozencům rivalitu, protože byla o několik let mladší a jak tvrdí, v době kdy k nim mohla navázat vyrovnaný vztah, žili sourozenci již samostatně.

7.4.4 Kategorie č. 4: Pohlaví

Podle kódů – (E66-69): menší nároky na bratra; (E71-72): upřednostnění syna; (F113-115): respekt; (G13-15): upřednostnění bratra; (G60-61): bratr mazánek.

Respondentka E (nejstarší sestra)

Nejstarší setra tvrdí, že na ni rodiče byli přísnější jenom proto, že byla děvče, což jí připadalo nespravedlivé. V dětství měla pocit, převážně od matky, že jejího bratra ochraňuje a upřednostňuje (E66-69): „...já jsem musela všechno uklízet, protože jsem byla holka a brácha si něco kutil ve sklepě. Ostatní holky měly volno a já jsem doma musela furt něco pomáhat...“; (E71-72): „...kluk to bylo něco extra, hlavně pro mamku.“

Respondent F (prostřední bratr)

Prostřední bratr tvrdí, že měl u rodičů vždy respekt a vnímali ho jako zodpovědného muže (F113-115): „...já jsem chlap a u mamky i u tatky jsem to měl dobré, oni mě vždycky brali a je to tak i teď, že si myslím, že dajů na moje názory, že si myslí, že to mám v hlavě srovnané...“

Respondentka G (nejmladší sestra)

Nejmladší sestra říká, že rodiče, zvláště matka, vždy upřednostňovala bratra (G13-15): „...mamka měla blíž k bráchovi, protože ten za ní chodil pro rady a vůbec si asi rozuměli nejlépe. Myslím, že ho měla nejraději, už jenom proto, že byl kluk.“ Tvrdí, že matka bratrovi vycházela ve všem vstřícně, nezatěžovala jej tolik úkoly a byl jejím oblíbencem (G60-61): „...myslím, že on měl tu mamku omotanou kolem prstu a že to měl určitě lehčí, i méně úkolů.“

Shrnutí 4. kategorie

V této kategorii se rivalita projevila u sester vůči bratrovi, kterého jejich matka upřednostňovala před nimi a také nad ním držela ochrannou ruku.

7.4.5 Kategorie č. 5: Pozice narození

Podle kódů – (E11): hezký vztah; (E36-37): přísnost; (E 41-42): ochrana mladších; (E63): větší nároky; (E64-67): chuva; (E72-73): mazel; (F14-15): nejmladší mazel; (F64): žádné výhody ani nevýhody; (F68): sourozenec jako koule na noze; (G40-41; 62-63): přísnost na starší; (G53-54): samota; (G56-58): křivda.

Respondentka E (nejstarší sestra)

Nejstarší sestra tvrdí, že nejmladší sestra měla v rodině nejvýhodnější pozici (E11): „...ségra úplně úžasný, protože to byl benjamínek a mazel.“, (E72-73): „...ségra, jak jsem říkala, ona byla benjamínek a ona prožívala víceméně už jenom sebe.“ O své sourozenecké pozici říká, že tím, že byla nejstarší, byly na ni kladeny vyšší nároky a zodpovědnost za sourozence. Rodiče na ni byli přísnější a dávali ji za vinu všechny prohřešky jejích sourozenců (E63): „...no, to jsem si uvědomovala hned, jsi nejstarší, musíš mít rozum a to bylo pořádkem...“, (E36-37): „...převážně jenom já, protože jsem byla nejstarší a za všechno jsem mohla.... Podle nich jsem měla vždycky předvídat a tak, ale jak, byla jsem taky děčko...“ Připouští, že hlavně otec mezi ní a bratrem nedělal rozdíly, ale sestru ochraňovali a za nic netrestali (E 41-42): „...mě s bráchou asi brali stejně, teda taťka určitě, ale u ségry, tu nebili, ta byla pořádkem malá a za nic nemohla.“ Znovu upozorňuje na to, že pro sestru byla chůvou, musela se o ni pořádkem starat a neměla dostatek volného času pro své zájmy (E64-67): „...když byl jenom brácha, tak asi tolik ne, ale když se narodila ségra, tak to už jsem byla jako chuva... To mi někdy vadilo moc, nemohla jsem tak chodit ven s kamarádkama

a dělat si radši svoje věci a né ji mít pořád za krkem...ona byla hrozný živel a musela se furt hlídat.“

Respondent F (prostřední bratr)

Prostřední bratr uvádí, že on nikdy neřešil, kolikátý v pořadí se narodil a podle jeho slov neměla ani nejstarší sestra nějaké výhody či nevýhody z toho, že byla nejstarší. Popisuje to tímto způsobem (F64): „...asi nijak, já jsem to nikdy neřešil, ani že by ségra byla starší, já jsem to nijak nepociťoval, že by ségra měla nějaké výhody nebo nevýhody, že je starší.“ Výhody viděl jen u nejmladší sestry, protože byla o několik let mladší a převážně pro otce byla velkým mazlíkem. Také podotýká, že když nejstarší sestra chodila do učení, měl nejmladší na starost. Vyjadřuje to takto (F14-15): „... nejmladší ségra, tak ta byla vyložene tatkův mazel, jo... takže tak to bylo...ona už byla děcko na mazlení...“, (F68): „...já si jenom pamatuju, že když starší ségra už byla na učňáku a mladší chodila na základku, tak jsem ju měl jak kulu na noze...“

Respondentka G (nejmladší sestra)

Nejmladší sestra tvrdí, že rodiče byli určitě na starší sourozence přísnější, podle jejího názoru nejvíce na sestru (G40-41; 62-63): „...myslím si, že na sourozence byli naši daleko přísnější, že já už jsem ani tolik nedostávala, že jsem to měla daleko mírnější. Ségra, i tím jak ona je složitá povaha, tak si myslím, že ji naši docela na něco i zneužívali a byli na ni i nej přísnější.“ Říká, že její sestra vnímala pozici nejstaršího velmi negativně, že si často stěžovala, že ji rodiče více zatěžovali povinnostmi, což sestra dodneška cítí jako křivdu a často to rodičům vyčítá (G56-58): „...no já si myslím, že hlavně sestra to měla těžké, že nás mívala hodně na starosti, i naši si myslím, že jí dávali víc úkolů než ostatním a ona to samozřejmě jim tedka i hodně vyčítá, myslím si, že ji to i dost štve, že s tím není úplně srovnaná, aspoň já to tak cítím.“ O své sourozenecké pozici říká, že ji vnímala spíše negativně, protože byla pořád sama a že v době, kdy by ocenila přítomnost sourozenců, žili oni už každý svůj život (G53-54): „...no to mělo hlavně nevýhody, že jsem už vlastně byla sama, že sestra i brácha, v době, kdy bych je potřebovala, byli z domu pryč a já jsem byla pořád sama.“

Shrnutí 5. Kategorie

V kategorii s názvem „Pozice narození“ jsme zaznamenali rivalitu nejstarší sestry vůči bratrovi. Přestože mezi ní a bratrem nebyl takový věkový rozdíl, byla to právě ona, kterou

rodiče více zatěžovali úkoly, povinnostmi a nároky, aniž by ji čekala satisfakce, ocenění nebo vlídnější přijetí.

8 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

V diplomové práci jsme se zabývali vlivem rodičovské výchovy na aspekty rivality v rodině se třemi sourozenci různého pohlaví. Zkoumali jsme, jakým způsobem se podílí rodičovská výchova na vzniku rivality mezi těmito sourozenci. Nejdříve jsme zjišťovali vzájemné rivalitní vztahy ve vytvořených kategoriích, které jsme poté souhrnně posoudili a uvedli do vzájemných souvislostí.

Na hlavní výzkumnou otázku: Jakým způsobem se podílí rodičovská výchova na vzniku rivality mezi třemi sourozenci různého pohlaví, odpovídáme takto:

Z našeho výzkumu jednoznačně vyplývá, že se rivalita projevila v kategorii **vťahy k rodičům** u poloviny, tedy u 6 z 12 respondentů, a to v těchto případech:

- rodiče upřednostnili jedno dítě před druhým;
- rodiče dětem neposkytli dostatek lásky a náklonosti, milovali pouze děti, které si to v jejich očích tzv. zasloužily;
- rodiče nerespektovali své děti v jejich jedinečnosti;
- rodiče se dostatečně nezajímali o své děti, některé děti přehlíželi, nenabídli jim dostatek podpory a pocitu hodnoty a možnost mít se o koho opřít, děti nemohly projevit své slabosti, se kterými se tak nenaučily vypořádat;
- rodiče své děti neúměrně trestali či neúměrně rozmazlovali;
- rodiče nepřijímali jinakost dítěte a neúměrně je kritizovali, aniž by jim nabídli svou láskou a péčí možnost vyrovnat se se svými nedostatky, mít se rády a věřit si.

V této kategorii se rivalita objevila zejména u prostředních sourozenců, ale také u nejstarších sourozenců a to bez rozdílu pohlaví. Pro větší názornost uvádíme tabulku č. 5 a obrázek č. 1

Dále se ve výzkumu potvrdila rivalita v kategorii **výchovné metody**, a to u 9 z 12 respondentů, zejména v těchto aspektech:

- rodiče používali autoritativní výchovnou metodu založenou na zákazech a příkazech bez zájmu na její dopad na děti;

- rodiče neúměrně fyzicky i psychicky trestali své děti, a tím si vynucovali poslušnost;
- rodiče nespravedlivě rozdělovali úkoly a povinnosti jen na některé děti;
- rodiče některé dítě rozmazlovali, a tím napomáhali vytvořit soupeřivé prostředí;
- rodiče upřednostňovali zájem o jedno dítě a další nechávali na pospas sobě samým;
- rodiče nerozdělovali spravedlivě péči a nerespektovali rozdílné povahy dětí.

V této kategorii se objevila rivalita bez rozdílu u všech sourozeneckých pozic narození, převážně u ženského pohlaví. Pro větší názornost uvádíme tabulku č. 6 a obrázek č. 2

V další kategorii **vztahy se sourozenci** se rivalita prokázala u 7 z 12 respondentů a to většinou v tomto pojetí rodičovské výchovy:

- rodiče svým upřednostňováním a zvýhodňováním jednoho sourozence před druhým narušili vzájemnou kooperaci a sounáležitost mezi sourozenci;
- rodiče tím, že akceptovali jenom některého sourozence a projevovali mu více lásky a náklonnosti, zapříčinili rivalitu mezi nimi a narušili tím jejich vzájemnou soudružnost;
- rodiče nedokázali svým chováním a jednáním zabránit pocitům nedostatečného přijetí a způsobili u dítěte pocit nerespektování své osoby a potlačení své jedinečnosti a možnosti využití svých schopností a dovedností;
- rodiče vyvolávali mezi dětmi soupeřivost o pozornost rodičů;
- rodiče nekriticky akceptovali chování jednoho dítěte vůči druhému a podporovali ho v jeho negativním chování, což způsobilo mezi sourozenci rozepře a chladné vztahy.

V této kategorii se projevila rivalita zejména u prostředních sourozenců. Větší výskyt rivality u některého z pohlaví se neprojevil. Pro větší názornost uvádíme tabulku č. 7 a obrázek č. 3

V kategorii zaměřené na **pohlaví** sourozenců se rivalita vyskytla u 6 z 12 sourozenců, zejména ženského pohlaví, a to upřednostněním synů před dcerami. Jak matky, tak otcové tíhli převážně k synům, pouze v jednom případě tomu bylo naopak, otec upřed-

nostnil dcery před synem. U této kategorie si můžeme zodpovědět na jednu z dílčích otázek našeho výzkumu, v níž se ptáme, zda je důvodem vzniku rivality u sourozenců jejich pohlaví. My odpovídáme, že upřednostnění jednoho či druhého pohlaví se potvrdilo jako jeden z vlivů, který rivalitu přináší. Pro větší názornost uvádíme tabulku č. 8 a obrázek č. 4

V další kategorii zabývající se **pozicí narození** se rivalita projevila u 10 z 12 respondentů, což zapříčinila zejména takto orientovaná rodičovská výchova:

- nepřiznání pozice narození daného dítěte (zejména prvorozeným) a upřednostnění sourozence druhého;
- zvýšené kladení nároků rodičů na nejstarší děti a nedostatečné ocenění jejich snažení;
- větší rodičovské investice do nejstarších dětí a tím zapříčinění nedostatku pocitu výjimečnosti a respektování individuality u mladších dětí;
- větší kladení zodpovědnosti na starší děti a trestání starších za nedokonalost mladších dětí;
- nepřiznání vlastní hodnoty a podpory v zodpovědnosti u mladších sourozenců;
- nedostatečná podpora a vedení rodičů ke spolupráci a vzájemné toleranci u dětí;
- nerespektování statusu dítěte u nejstarších.

U této kategorie si můžeme zodpovědět další dílčí otázku: Je důvodem rivality u sourozenců jejich sourozenecké postavení? Odpovídáme, že sourozenecké postavení se podílí na vzniku rivality mezi sourozenci z výše uvedených důvodů. Pro větší názornost uvádíme tabulku č. 9 a obrázek č. 5

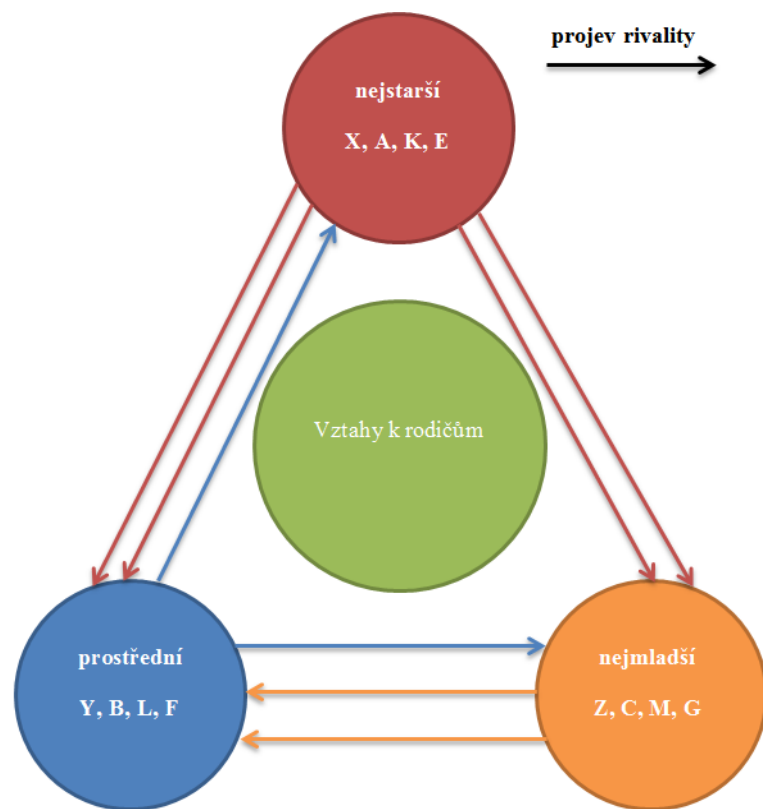
Jsme si vědomi toho, že naše závěry nelze zobecnit na všechny rodiny se třemi sourozenci, můžeme ale poskytnout náhled na to, jak se ve výchově dětí vyvarovat některých chyb, které se v našem výzkumu ukázaly.

Je třeba také připomenout, že respondenti, kteří se zúčastnili našeho výzkumu, mají věk střední dospělosti a byli vychováni v období jiného společenského klimatu, než můžeme zažívat v dnešní době. Považujeme za důležité upozornit i na prostředí, ve kterém naši respondenti vyrůstali. Šlo o malou obec na východě Moravy s příznačnou měrou sociální

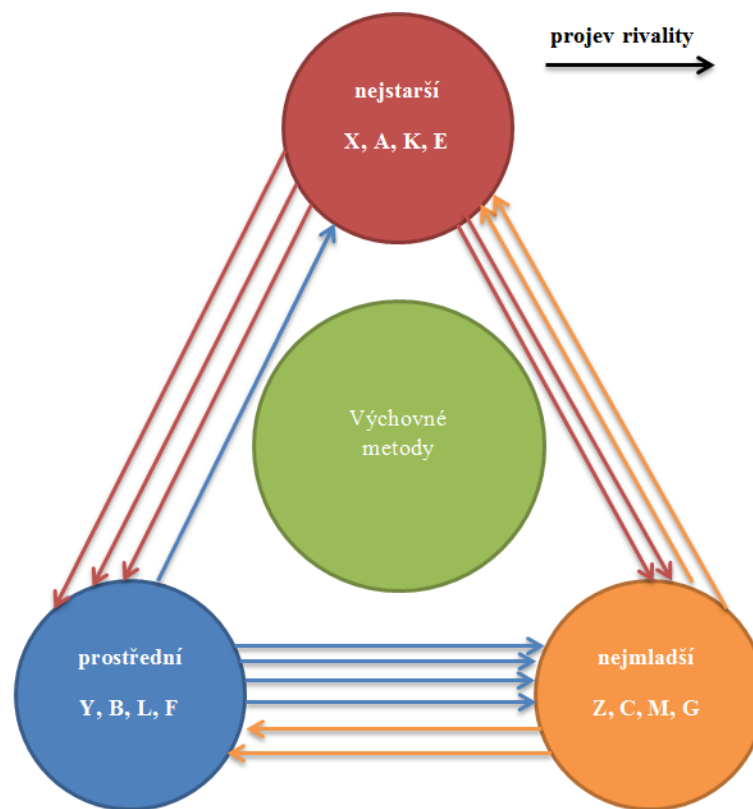
kontroly a množstvím prací, povinností a okolností, které jsou s životem na venkově spojeny. Tyto důležité skutečnosti silně utvářely postoje a chování jak rodičů, tak jejich dětí, což se jistě nemalou měrou projevilo na jejich formování a způsobu výchovy.

		PŘEHLED PROJEVŮ RIVALITY			
		VZTAHY K RODIČŮM			
		nejstarší sestra X	prostřední bratr Y	nejmladší bratr Z	
sourozenci	nejstarší sestra	X		upřednostnění bratra rodiči, vřelejší vztah rodičů k bratrovi	nepochopení postojů bratra k lásce matky, bratr si lásky nevážil a ona jí měla nedostatek
	prostřední bratr	Y	rivalita se neprojevila		vřelejší vztah s matkou
	nejmladší bratr	Z	rivalita se neprojevila	větší láska a respekt od otce	
			nejstarší sestra A	prostřední sestra B	nejmladší bratr C
	nejstarší sestra	A		rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	prostřední sestra	B	harmonický vztah starší sestry s rodiči, přehlížení prostřední sestry rodiči a nedostatek zastání a podpory rodičů		rivalita se neprojevila
	nejmladší bratr	C	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	
			nejstarší sestra K	prostřední bratr L	nejmladší sestra M
	nejstarší sestra	K		rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	prostřední bratr	L	rivalita se neprojevila		neprojevení lásky otce a žárlivost na upřednostnění nejmladší dcery
	nejmladší sestra	M	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	
			nejstarší sestra E	prostřední bratr F	nejmladší sestra G
	nejstarší sestra	E		vřelejší vztah rodičů k bratrovi, zejména matky, pocit že nikomu na ní nezáleží, neschopnost rodičů vzbudit v dceři pocit, že jim na ní záleží	vřelejší vztah rodičů, zejména otce k sestře, nedostatečná podpora rodičů a upřednostnění sourozenců
	prostřední bratr	F	rivalita se neprojevila		rivalita se neprojevila
nejmladší sestra	G	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila		

Tabulka č. 5: přehled projevů rivality – vztahy k rodičům

Obrázek č. 1: kategorie – vztahy k rodičům

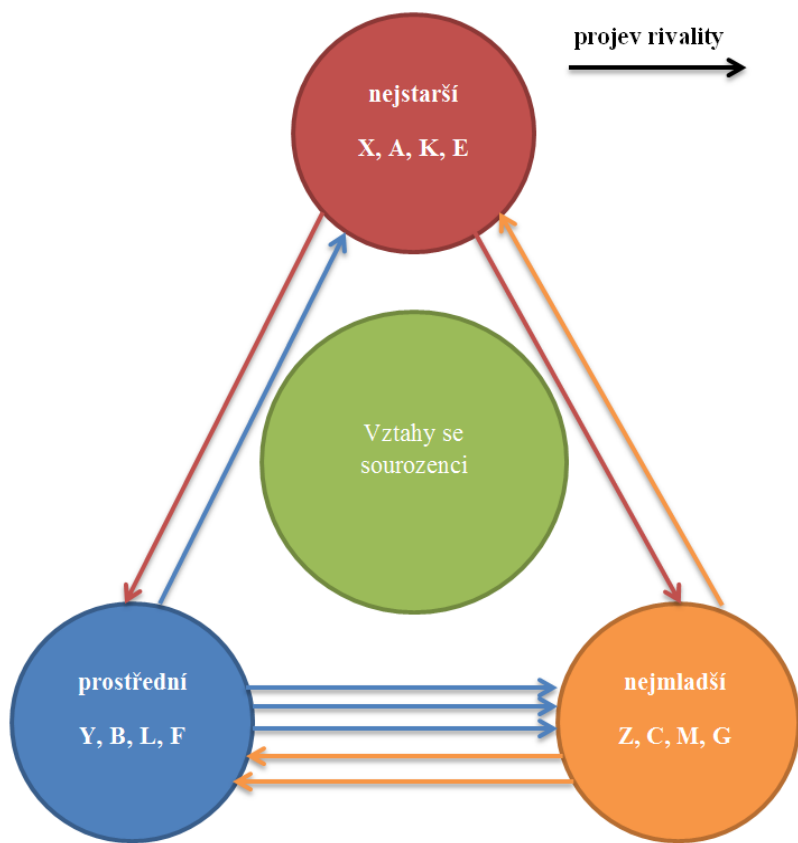
Obrázek č. 2: kategorie - výchovné metody

		PŘEHLED PROJEVŮ RIVALITY			
		VÝCHOVNÉ METODY			
		nejstarší sestra X	prostřední bratr Y	nejmladší bratr Z	
sourozenci	nejstarší sestra	X		shovívavost ve výchově bratra, přisnost k sestře - fyzické tresty za odmítnutí poslušnosti	shovívavost ve výchově bratra, bratr méně povinností
	prostřední bratr	Y	rivalita se neprojevila		rozmazlování bratra, napomáhání otce upřednostněním jednoho sourozence k soupeřivosti
	nejmladší bratr	Z	rodiče nerozdělovali spravedlivě svou lásku, zájem o dítě a péči	napomáhání otce upřednostněním jednoho sourozence k soupeřivosti, nezájem rodičů	
			nejstarší sestra A	prostřední sestra B	nejmladší bratr C
	nejstarší sestra	A		závist větší volnosti, méně povinností	závist větší volnosti, méně povinností
	prostřední sestra	B	rivalita se neprojevila		protěžování bratra, zejména otcem; závist, vůči bratrovi, pramenící z pocitů vlastní nedostatečnosti zapříčiněnou nedostatkem podpory a lásky rodičů
	nejmladší bratr	C	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	
			nejstarší sestra K	prostřední bratr L	nejmladší sestra M
	nejstarší sestra	K		rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	prostřední bratr	L	závidění péče rodičů a především zájem otce, směřovaný na sestru		závidění péče rodičů a především zájem otce, směřovaný na sestru
	nejmladší sestra	M	nekritické akceptování rodičů, vůči chování a přehlížení mladší sestry sourozenci	nekritické akceptování rodičů, vůči chování a přehlížení sourozenců mladší sestry	
			nejstarší sestra E	prostřední bratr F	nejmladší sestra G
	nejstarší sestra	E		bratr měl větší zastání a oblíbenost u rodičů, méně povinností, více volnosti	rivalita se neprojevila
	prostřední bratr	F	rivalita se neprojevila		větší péče rodičů věnovaná sestře, žádné povinnosti
nejmladší sestra	G	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila		

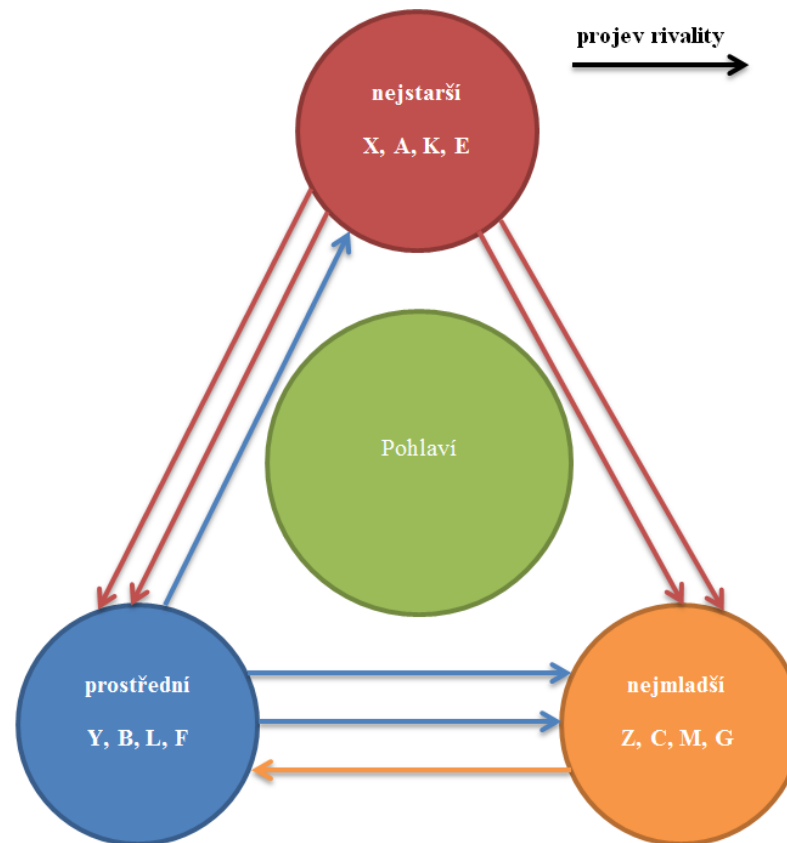
Tabulka č. 6: přehled projevů rivality – výchovné metody

		PŘEHLED PROJEVŮ RIVALITY			
		VZTAHY SE SOUROZENCI			
		nejstarší sestra X	prostřední bratr Y	nejmladší bratr Z	
sourozenci	nejstarší sestra	X	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	
	prostřední bratr	Y	rivalita se neprojevila	chladné vztahy mezi bratry, což zapříčinili rodiče upřednostňování jednoho bratra před druhým. Nejmladší bratr toužil po pozornosti a přijetí od bratra, toho se mu nedostalo, tak jej vyhledával mimo domov	
	nejmladší bratr	Z	rivalita se neprojevila	chladné vztahy mezi bratry, což zapříčinili rodiče upřednostňování jednoho bratra před druhým. Otec jej podporoval v tom, aby byl lepší než bratr	
			nejstarší sestra A	prostřední sestra B	nejmladší bratr C
	nejstarší sestra	A	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	prostřední sestra	B	prostřední sestra neměla dobré vztahy se svými sourozenci, neboť jim záviděla lásku a respekt rodičů, který ona nepociťovala a na své sourozence žárlila, což se na vztahu odrazilo	rivalita se neprojevila	prostřední sestra neměla dobré vztahy se svými sourozenci, neboť jim záviděla lásku a respekt rodičů, který ona nepociťovala a na své sourozence žárlila, což se na vztahu odrazilo
	nejmladší bratr	C	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
			nejstarší sestra K	prostřední bratr L	nejmladší sestra M
	nejstarší sestra	K	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	shovívavost rodičů k nejmladší sestře, konflikty a soupeření o pozornost rodičů a jejich lásku, narušení vztahů mezi sourozenci
	prostřední bratr	L	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	shovívavost rodičů k nejmladší sestře, konflikty a soupeření o pozornost rodičů a jejich lásku, narušení vztahů mezi sourozenci
	nejmladší sestra	M	rodiče umožnili svým přístupem vytvořit kooperaci starších vůči nejmladší sestře, dostali od rodičů větší pravomoc a dostalo se jim více respektu, soupeřili o pozornost rodičů	rodiče umožnili svým přístupem vytvořit kooperaci starších vůči nejmladší sestře, dostali od rodičů větší pravomoc a dostalo se jim více respektu, soupeřili o pozornost rodičů	rivalita se neprojevila
			nejstarší sestra E	prostřední bratr F	nejmladší sestra G
	nejstarší sestra	E	rivalita se neprojevila	slovní ubližování ze strany bratra a žádné zastání a podpora u rodičů, v případě, že se bránila, byla rodiči kritizována, upřednostňování bratra	rivalita se neprojevila
prostřední bratr	F	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	
nejmladší sestra	G	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	

Tabulka č. 7: přehled projevů rivality – vztahy se sourozenci

Obrázek č. 3: kategorie – vztahy se sourozenci

Obrázek č. 4: kategorie – pohlaví

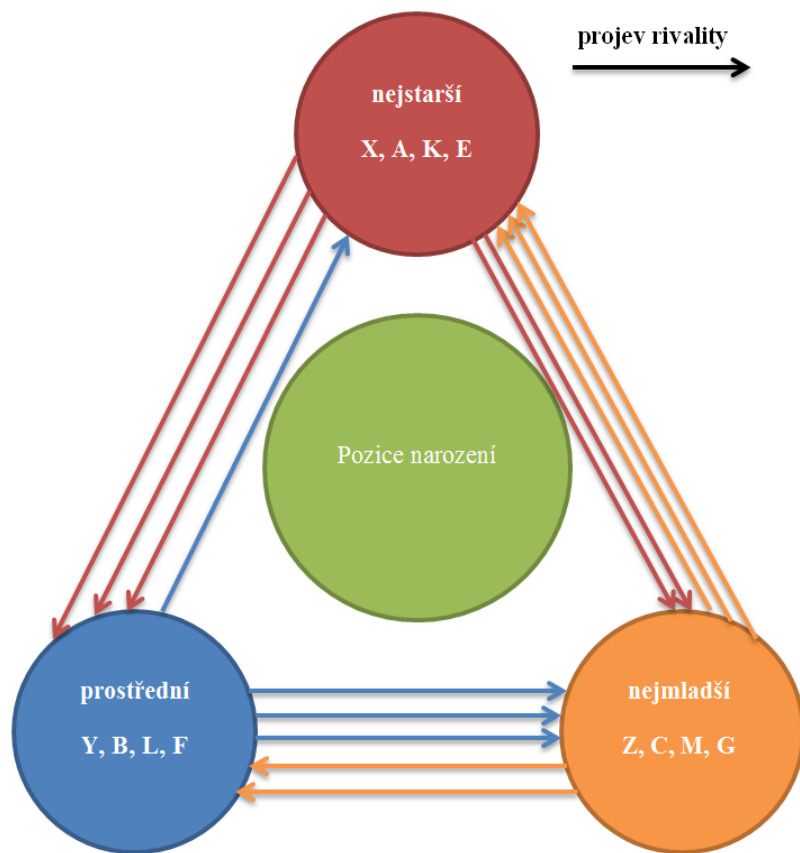
		PŘEHLED PROJEVŮ RIVALITY			
		POHLAVÍ			
		nejstarší sestra X	prostřední bratr Y	nejmladší bratr Z	
sourozenci	nejstarší sestra	X	větší náklonnost rodičů k bratrovi a nezájem otce oni	větší náklonnost rodičů k bratrovi a nezájem otce oni	
	prostřední bratr	Y	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	
	nejmladší bratr	Z	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	
			nejstarší sestra A	prostřední sestra B	nejmladší bratr C
	nejstarší sestra	A	rivalita se neprojevila	rodiče milovali bratra, dcera pocítovala určitou podřadnost svého pohlaví, převážně u otce, avšak také matka projevovala více lásky synovi	
	prostřední sestra	B	rivalita se neprojevila	rodiče milovali bratra, dcera pocítovala určitou podřadnost svého pohlaví, převážně u otce, avšak také matka projevovala více lásky synovi	
	nejmladší bratr	C	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	
			nejstarší sestra K	prostřední bratr L	nejmladší sestra M
	nejstarší sestra	K	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	prostřední bratr	L	bratr trpěl nezájmem otce o svou osobu a záviděl sestřím, že otec tíhne k nim a nechápal, co je na něm špatného, že jej otec nemá rád. Cítil to jako velkou nespravedlnost	bratr trpěl nezájmem otce o svou osobu a záviděl sestřím, že otec tíhne k nim a nechápal, co je na něm špatného, že jej otec nemá rád. Cítil to jako velkou nespravedlnost	
	nejmladší sestra	M	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	
			nejstarší sestra E	prostřední bratr F	nejmladší sestra G
	nejstarší sestra	E	rivalita se neprojevila	sestra cítila rivalitu vůči bratrovi, protože byl protěžován matkou, která jej upřednostňovala před nimi a držela nad ním ochrannou ruku	rivalita se neprojevila
	prostřední bratr	F	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
nejmladší sestra	G	rivalita se neprojevila	sestra cítila rivalitu vůči bratrovi, protože byl protěžován matkou, která jej upřednostňovala před nimi a držela nad ním ochrannou ruku	rivalita se neprojevila	

Tabulka č. 8: přehled projevů rivality – pohlaví

		PŘEHLED PROJEVŮ RIVALITY			
		POZICE NAROZENÍ			
		nejstarší sestra X	prostřední bratr Y	nejmladší bratr Z	
SOUROZENCI	nejstarší sestra	X	nepřiznání sourozenecké pozice a převzetí její role prostředním bratrem (sesazení z trůnu)	rivalita se neprojevila	
	prostřední bratr	Y	rivalita se neprojevila	prostřední bratr žárlil na svého nejmladšího bratra, protože jako na nejmladšího nebyly od rodičů kladeny žádné nároky a měl větší volnost	
	nejmladší bratr	Z	žárlil na své sourozence z důvodu větších investic rodičů do starších dětí a měl pocit, že rodiče nerespektují jeho individualitu a výjimečnost	žárlil na své sourozence z důvodu větších investic rodičů do starších dětí a měl pocit, že rodiče nerespektují jeho individualitu a výjimečnost	
			nejstarší sestra A	prostřední sestra B	nejmladší bratr C
	nejstarší sestra	A		nejstarší sestra cítila vůči mladším sourozencům rivalitu z důvodu většího trestání rodiči za neplnění úkolů mladších sourozenců, což vnímala jako velkou nespravedlivost	nejstarší sestra cítila vůči mladším sourozencům rivalitu z důvodu většího trestání rodiči za neplnění úkolů mladších sourozenců, což vnímala jako velkou nespravedlivost
	prostřední sestra	B	prostřední sestra vnímala sebe jako někoho, kdo nemá v rodině místo a nikdo oni nestojí a rodiče svůj zájem zaměřili pouze na starší sourozence		prostřední sestra vnímala sebe jako někoho, kdo nemá v rodině místo a nikdo oni nestojí a rodiče svůj zájem zaměřili pouze na starší sourozence
	nejmladší bratr	C	nejmladší bratr cítil nevráživost k nejstarší sestře, kterou byl nucen poslouchat a to bylo pro něj pokořující a nepřijatelné	rivalita se neprojevila	
			nejstarší sestra K	prostřední bratr L	nejmladší sestra M
	nejstarší sestra	K		rivalita se neprojevila	Nejstarší sestra kooperovala s bratrem a záviděli nejmladší sestře její láskyplnou pozici u rodičů, také proto, že jako nejmladší neměla žádné povinnosti
	prostřední bratr	L	rivalita se neprojevila		Nejstarší sestra kooperovala s bratrem a záviděli nejmladší sestře její láskyplnou pozici u rodičů, také proto, že jako nejmladší neměla žádné povinnosti
	nejmladší sestra	M	nejmladší sestra cítila rivalitu vůči starším sourozencům, že spolu spolupracují, mají společné zážitky a ji jako sourozence nerespektují a neustále ji jenom kritizují	nejmladší sestra cítila rivalitu vůči starším sourozencům, že spolu spolupracují, mají společné zážitky a ji jako sourozence nerespektují a neustále ji jenom kritizují	
			nejstarší sestra E	prostřední bratr F	nejmladší sestra G
	nejstarší sestra	E		nejstarší sestra vnímala rivalitu vůči prostřednímu bratrovi, protože přestože mezi nimi byl jen malý věkový rozdíl, byla ona nucena plnit povinnosti dané rodiči, více ji zatěžovali úkoly a nároky, aniž by ji jakkoliv ocenili a vlídněji přijímali	rivalita se neprojevila
	prostřední bratr	F	rivalita se neprojevila		rivalita se neprojevila
nejmladší sestra	G	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila		

Tabulka č. 9: přehled projevů rivality – pozice narození

Obrázek č. 5: kategorie – pozice narození

ZÁVĚR

V diplomové práci jsme se zabývali působením rodičovské výchovy na aspekty rivality mezi třemi sourozenci různého pohlaví. V teoretické části jsme se zaměřili na rodinu, její vliv na vývoj dítěte, na působení výchovných stylů rodičů a také jsme popsali utváření rolové role v rodině i její spojitost s výchovou dětí. V další části teoretického bloku jsme se zaměřili na rodiče a jejich odlišné působení na genderovou roli svých dětí. Součástí teoretické části jsou také sourozenecké konstelace rozdělené na prvorozené, druhorozené a nejmladší děti. Poslední část teoretického celku diplomové práce jsme věnovali problematice rivality. Popsali jsme sourozeneckou rivalitu, její pozitivní i negativní účinky a také rodičovskou výchovu a její vliv na vznik rivality u sourozenců. V poslední kapitole teoretické práce jsme zmínili získané závěry z výzkumu v oblasti rivality mezi dvěma sourozenci stejného pohlaví uskutečněného v rámci naší bakalářské práce, na kterou jsme v diplomové práci navázali.

V praktické části diplomové práce jsme kvalitativně zkoumali působení rodičovské výchovy na aspekty rivality v rodině se třemi sourozenci různého pohlaví. Výzkumným vzorkem bylo celkem dvanáct respondentů, pocházejících ze čtyř rodin. Na základě uskutečněných rozhovorů s těmito respondenty jsme zjišťovali, jak se rodičovská výchova podílí na vzniku rivality mezi těmito sourozenci. Získaná data jsme pomocí metody otevřeného kódování roztrídili do pěti oblastí výchovného působení v rámci rodinných vztahů. Kategorie jsme nazvali: vztahy k rodičům, výchovné metody, vztahy se sourozenci, pohlaví a pozice narození. Podrobné interpretaci kódů v jednotlivých kategoriích předchází kapitola, v níž jsme popsali verbální a neverbální projevy respondentů, které jsme zaznamenali v průběhu pořizování rozhovorů. Jsme přesvědčeni, že nejenom tyto postřehy, ale i detailní rozbor kódů umožní čtenáři utvořit si ucelenou představu o problematice rivality, a také o průběhu celého výzkumu.

Dospěli jsme k závěru, že rodičovská výchova má bezesporu vztah ke vzniku sourozenecké rivality, a přestože se projevuje různými způsoby, zasahuje do všech oblastí rodinného soužití. Domníváme se, že na vzniku a účinku rivality se podílí celá řada faktorů. Za velmi významná hlediska, která vyplynula z našeho výzkumu, považujeme: kvalitu vztahu mezi rodiči a jejich dětmi, od níž se neodmyslitelně odvíjí kvalita vztahu mezi samotnými sourozenci; v nemalé míře podporují vznik rivality rodičovské metody a přístupy, které rodiče praktikují ve výchově, a to se odráží na přijetí genderové role u dětí a jejich vlastním

pocitu hodnoty. Další součástí je také pozice narození dětí v rodině, jejíž akceptace a respektování je neodmyslitelným aktem v utváření jejich sebevědomí a sebeúcty.

Na závěr bychom rádi zmínili, že rivalita v rodinném prostředí nemusí mít jen negativní potenciál, ale může i pozitivně motivovat rodiče v jejich snaze vzdělávat se v oblasti výchovy a jejího úskalí, a tím zmírňovat neblahý dopad na členy rodiny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ADLER, Alfréd, 1999. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. Praha: Aurora. ISBN 80-85974-76-2.
- [2] ALLPORT, Gordon W., 2004. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 576 s. ISBN 80-7260-125-3.
- [3] BACUS, Anne, 2007. *Mé dítě si věří*. Praha: Portál, 160 s. ISBN 978-80-7367-296-6.
- [4] BARET, Louise, Robin DUNBAR a John LYCETT, 2007. *Evoluční psychologie člověka*. Praha: Portál, 552 s. ISBN 978-80-7178-969-7.
- [5] BIDDULPH, Steve, 2006. *Výchova kluků*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-161-1.
- [6] BOWLBY, John, 2010. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 360 s. ISBN 978-80-7367-670-4.
- [7] BRIERLEY, John, 2000. *7 prvních let života rozhoduje*. Vyd. 2. Praha: Portál, 120 s. ISBN 80-7178-484-2.
- [8] BRISCH, Karl Heinz, 2011. *Poruchy vztahové vazby: od teorie k terapii*. Praha: Portál, 322 s. ISBN 978-80-7367-870-8.
- [9] CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2012. *ÚVOD DO PSYCHOLOGIE OSOBNOSTI*. Praha: Grada, 288 s. ISBN 978-80-247-4033-1.
- [10] CLOUD, Henry a John TOWNSEND, 2007. *Prosím Tě mami: jak nás ovlivnily naše matky*. Vyd. 2. Praha: Návrat domů. ISBN 80-7255-080-2.
- [11] CORNEAU, Guy, 2012. *Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Praha: Portál, 192 s. ISBN 978-80-262-0075-8.
- [12] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-763-X.
- [13] ČAPEK, Jan a Markéta ČAPKOVÁ, 2010. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál, 120 s. ISBN 978-80-7367-779-4.
- [14] DREIKURSOVÁ – FERGUSONOVÁ, Eva, 2005. *Adlerovská teória*. Bratislava: Slovenská adlerovská spoločnosť. ISBN 80-9692-64-7-0.
- [15] FABER, Adele a Elaine MAZLISH, 2009. *Sourozenci bez rivality*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-2312-6.
- [16] GIDDENS, Anthony, 2012. *Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál, 216 s. ISBN 978-80-262-0175-5.

- [17] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- [18] HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 288 s. ISBN 978-80-247-1168-3.
- [19] HORNEYOVÁ, Karen, 2004. *Ženská psychologie*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-501-9.
- [20] CHVÁLA, Vladislav a Ludmila TRAPKOVÁ, 2008. *Rodinná terapie a teorie jin-jangu*. Praha: Portál, 248 s. ISBN 978-80-7367-391-8.
- [21] JANOŠOVÁ, Pavlína, 2008. *DÍVČÍ A CHLAPECKÁ IDENTITA: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 288 s. ISBN 978-80-247-2284-9.
- [22] JANOV, Arthur, 2012. *Prvotní otisky: a jejich vliv na život člověka*. Praha: Maitrea, 433 s. ISBN 978-80-87249-28-4.
- [23] JOHNSON, Stephen M., 2007. *Charakterové typy člověka*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1521-3.
- [24] KASSIN, Saul, 2007. *Psychologie*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1716-3.
- [25] KAST, Verena, 2004. *Otcové - dcery, matky - synové: práce s rodičovskými komplexy jako cesta k vlastní identitě*. Praha: Portál, 168 s. ISBN 80-7178-838-4.
- [26] KOPŘIVA, Pavel et al., 2008. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála. ISBN 978-80-904030-0-0.
- [27] KRAJČOVÁ, Naděžda a Lenka PASTERNAKOVÁ, 2009. *Štýly výchovy v rodině v kontexte s hodnotovou orientací dětí*. Prešov: Prešovská univerzita. ISBN 978-80-251-1716-3.
- [28] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [29] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ et.al., 2001. *ČLOVĚK - PROSTŘEDÍ – VÝCHOVA: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- [30] LEMAN, Kevin, 2006. *Sourozenecké konstelace*. Vyd. 3. Praha: Portál, 223 s. ISBN 80-7367-194-8.
- [31] MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH, 2002. *KRIZOVÉ SITUACE V RODINĚ OČIMA DÍTĚTE*. Praha: Grada, 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
- [32] MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER, 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5.

- [33] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ a kol., 2014. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 176 s. ISBN 978-80-262-0697-2.
- [34] MIOVSKÝ, Michal, 2006. *KVALITATIVNÍ PŘÍSTUP A METODY PSYCHOLOGICKÉM VÝZKUMU*. Praha: Grada, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- [35] MOŽNÝ, Ivo, 2011. *Rodina a společnost*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-87-8.
- [36] NOVÁK, Tomáš, 2007. *SOUROZENECKÉ VZTAHY*. Praha: Grada, 124 s. ISBN 978-80-247-2057-3.
- [37] NOVÁK, Tomáš, 2008. *VZTAH OTCE A SYNA*. Praha: Grada, 136 s. ISBN 978-80-247-2079-1.
- [38] NOVÁK, Tomáš, 2009. *VZTAH OTCE A DCERY*. Praha: Grada, 128 s. ISBN 978-80-247-2078-4.
- [39] NOVÁK, Tomáš, 2013. *O OTCOVSKÉ ROLI: význam otce v rodině*. Praha: Grada, 128 s. ISBN 978-80-247-4498-8.
- [40] OAKLEY, Ann, 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 176 s. ISBN 80-7178-403-6.
- [41] OEHLER, Kurt Theodor, 2007. *Rivalita a jak s ní správně zacházet*. Praha: Beta Books, 194 s. ISBN 978-80-86851-67-9.
- [42] ORVIN, George H., 2001. *DOSPÍVÁNÍ – Kniha pro rodiče*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0124-3.
- [43] PLAŇAVA, Ivo, 2000. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 296 s. ISBN 80-7239-039-2.
- [44] PONĚŠICKÝ, Jan, 2004. *Fenomén ženství a mužství. Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Vyd. 2. Praha: Triton. ISBN 80-7254-371-1.
- [45] PREKOPOVÁ, Jiřina, 2001. *JAK BÝT DOBRÝM RODIČEM: krůpěje výchovných moudrostí*. Praha: Grada, 88 s. ISBN 978-80-247-9063-3.
- [47] PREKOPOVÁ, Jiřina, 2009. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 2. Praha: Portál, 160 s. ISBN 978-80-7367-516-5.
- [48] PREKOPOVÁ, Jiřina a Christel SCHWEIZEROVÁ, 2008. *Neklidné dítě*. Praha: Portál, 312 s. ISBN 978-80-7367-351-2.
- [49] SOBOTKOVÁ, Irena, 2001. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 176 s. ISBN 80-7178-559-8.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- [50] KLIMEŠ, Jeroným. Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou [online]. 2000 [cit. 4.9.2014]. Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/sourozenci.htm>
- [51] VALOUCHOVÁ, Anna. Táta na plný úvazek: metodika muž a rodičovská [online]. 2014 [cit. 20.1.2015]. Dostupné z: <http://www.tatanaplnyuvazek.cz/wpcontent/uploads/2014/12/Methodika-Muz-a-rodicovska.pdf>
- [52] ČSÚ. Statistická ročenka České republiky [online]. 2014 [cit. 18.11.2014]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/kapitola/0001-13-r_2013-0400
- [53] ČSÚ. Statistická ročenka České republiky. [online]. 2014 [cit. 19.11.2014]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

OSTATNÍ ZDROJE:

- [55] NAVRÁTILOVÁ, Michaela. Aspekty rivality v rodině se dvěma sourozenci stejného pohlaví z pohledu sociální pedagogiky, BP [online]. 2013 [cit. 10.1.2015]. Dostupné z: <http://portal.utb.cz/wps/portal/>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: kategorie – vztahy k rodičům	108
Obrázek č. 2: kategorie – výchovné metody	108
Obrázek č. 3: kategorie – vztahy se sourozenci	111
Obrázek č. 4: kategorie – pohlaví	111
Obrázek č. 5: kategorie – pozice narození	114

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: rodinný stav matky při narození živého dítěte	13
Tabulka č. 2: vrozené a získané vztahy	15
Tabulka č. 3: typy pořadí narození	40
Tabulka č. 4: kombinace sourozeneckých trojic	57
Tabulka č. 5: přehled projevů rivality – vztahy k rodičům	107
Tabulka č. 6: přehled projevů rivality – výchovné metody	109
Tabulka č. 7: přehled projevů rivality – vztahy se sourozenci	110
Tabulka č. 8: přehled projevů rivality – pohlaví	112
Tabulka č. 9: přehled projevů rivality – pozice narození	113

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: živě narození podle rodinného stavu matky	13
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Otázky pro rozhovory s respondenty

Příloha PII: Ukázka přepsaných rozhovorů respondentů

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY PRO ROZHOVORY S RESPONDENTY

Jaký byl v dětství váš vztah k matce/ otci?

Jaký si myslíte, že měli v dětství vztah k rodičům vaši sourozenci (bratr/sestra)?

Jaký si myslíte, že měli rodiče vztah k vašim sourozencům?

V čem se liší váš vztah k otci a matce?

Kdo z vašich rodičů byl pro vás větší autoritou? Proč si to myslíte...?

V čem si myslíte, že se liší vztah k otci/matce u vašich sourozenců?

Kdo si myslíte, že byl z rodičů větší autoritou, popřípadě vzorem pro vaše sourozence?

Jaké vzpomínky či události se vám vybaví, když se zeptám na výchovné přístupy vašich rodičů k vám a vašim sourozencům?

Jaký máte nyní vztah k matce/otci?

Jaký byste popsal vztah ke svým sourozencům?

Jak jste vnímal/a výchovné přístupy (metody) matky/otce k vám?

Čeho si myslíte, že si rodiče na vás nejvíce cení? Čeho si nejvíce cení u vašich sourozenců?

Jak jste vnímal své postavení prvorozeného, druhorozeného, nejmladšího v rodině?

Jak si myslíte, že vnímal své sourozenecké postavení váš bratr/sestra?

Které povahové vlastnosti vašich sourozenců máte rád a které naopak rád nemáte?

Změnily se nějakým způsobem vaše vztahy se sourozenci po opuštění rodného domu? Popřípadě jak? Jak často se stýkáte se se svými sourozenci? Popřípadě, že ne, v čem vidíte příčinu?

Jak byste zhodnotil celkovou atmosféru dětství a dospívání ve vaší rodině?

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA PŘEPSANÝCH ROZHOVORŮ S RESPONDENTY

Přepis hovoru ženy X, 44 let, nejstarší sestry prostředního a nejmladšího bratra

Jaký byl v dětství tvůj vztah k matce?

1. *No k mamce výborný, já myslím, že výborný, maminka je, maminka. Starala se, tak jak*
2. *měla ... je pravda, že s mamky jsme si moc nedělali, jako si pamatuju, že mamka, když*
3. *nám něco zadala, jako úkol tak to jsme jako poslechli nebo udělali, ale že bysme z ní měli*
4. *bůhvíjaký respekt, tak to ne. Třeba, když nás z ulice naháněla a pohlavkovala, tak jsme se*
5. *smáli... ha ha ha ... u taťky stačilo, když se na mě podíval a já jsem plakala...aj když*
6. *doma nebyval, on jezdíval přes týden pryč, tak přesto jsem měla z něho respekt a strach,*
7. *já jsem se ho vždycky bála, a to mi vydrželo do třiceti roků, než jsem se*
8. *odstěhovala...**Proč ses ho tolik bála?** No on se tak jinak choval, byl přísný, Ježíši, to bych*
9. *nikomu nepřála, taťka byl hrozný, to už bych nechtěla zpátky vrátit ... I když teď se někdy*
10. *přichytím, jak něco udělám, Ježíši už jsem jak náš taťka... Aj mamce kolikrát řeknu, mami*
11. *už su jak ty... no tady sa tak říká: „geny nevyščíš“ ... ha ha ha... **To je zajímavé***
12. **přirovnání...** *no to tady slyšíš furt, hlavně v naší rodině ha ha ha... to prostě nejde...*
13. *zatím jsem v takovém věku, kdy to vnímám a přiznám si to, ale nevím, co už fakt se chovám*
14. *jak ta mamka, třeba za deset roků už si to nepřiznám... vidím v sobě tu mamku, ale já*
15. *nechci to dělat jak mamka, nechci být jak ona, ale uvidím...*

Jaký si myslíš, že měli vztah k rodičům tví sourozenci?

16. *... .. já myslím, že k mamce stejný, dobrý. Mamka se fakt starala, mamka byla s nama*
17. *furt, takže, když něco bylo tak jsme šli za mamku, taťka ten byl furt pryč.... Jezdil jen na*
18. *víkend, kluci s ním moc nechtěli být, aj když byli starší, že by s ním něco dělali nebo*
19. *pomáhali, to ne, oni radši si dělali sami... **Proč myslíš, že s ním nechtěli být?** Víš, co*
20. *taťka jen ten typ nebo byl, který vždycky jenom říkal, budeš to dělat tak a tak a moc s nimi*
21. *nediskutoval. Brácha Y je velice pracovitý, on udělal na baráku hafo práce, ale po svém,*
22. *ale fakt hodně a taťka ho furt dirigoval, co jak sa bude dělat a to moc nešlo dohromady,*
23. *takže nee... on furt nadával, ty si blbý, ty to neumíš, všechno děláš blbě, ale kluci to u něj*
24. *měli lepší, protože byli kluci, protože chlapi byli podle něho něco víc. Jemu nestačilo,*
25. *kdyby to vysvětlit, šak aj mamka kolikrát říkala, nekřič na ně, šak sů mladí, musí sa to*
26. *naučit, ty ses to taky musel naučit, on neměl tu trpělivost asi nee. Mamka ta ji měla, ta sa*
27. *s nama učila, ta dělala s nama všechno... Já, si myslím, že ta mamka fakt, viš ... já toho*
28. *taťku v tom dětství moc neregistruju. Bud' byl v té Jugoslávii, několik roků po sobě, já ani*
29. *nevím jak dlouho, já ho registruju asi až tak od pěti roků, to když jsme se nastěhovali do*
30. *baráku, tak tam asi jsem ho začala trochu vnímat. Vím, jak jsme ho čekali na Vánoce,*
31. *všechno nachystané parádně jak v restauraci a jeho nikde... my jsme byli vraženi v okně a*
32. *vyhlíželi jsme ho a pak ho přivezl taxík, to si tak pamatuju, když pak do té Jugoslávie zase*
33. *odjížděl, že jsem plakal a ani jsem se s ním nechtěla jít lúčit. Tak jak jsem se ho bála a*
34. *měla z něho respekt, tak přesto všechno, mě mamka přemlouvala v pokojíku, pod' sa s ním*
35. *rozlučit, tak já ne, ani zamávat, jenom jsem plakala a plakala. To vidím jak dneska jak*
36. *sedím na téj váleňdě a on odjížd'á, aj si pamatuju košilu, jakou měl na sobě... to si*
37. *všechno pamatuju úplně živě... pak si ho ještě pamatuju, teda jeho návrat, to bylo kdysi*

38. v létě, on třeba po půl roku přijel na pár dní a pak zase odjel, no a to bylo v létě, hráli
39. jsme sa před barákem a on přijel a vidím chlapa, co měl opasek s velikou přezkou, ale
40. nepoznala jsem ho... Ale potom jak už byl doma, to si ho moc nevybavuju, to si pamatuju
41. velice málo.... Pamatuju si, že nám přivezl vítané, ale my jsme to nechtěli, protože to bylo
42. cítit naši hospodou, prostě vystoupil z autobusu a koupil cukrové v hospodě, to nebylo
43. ono, to nebylo vítané ze světa, ale z hospody, to jsme nechtěli.... Ale takto si taťku jako
44. děcko moc nevybavuju. U babičky jak jsme bydleli, to vůbec ne, trochu tu Jugoslávii jak
45. jezdil, ale jinak moc ne, to až jsme byli větší, to už jo... my jsme byli vlastně pořád jenom
46. s mamkú, každé prázdniny, prostě pořád jenom s mamkú... **A tvůj mladší bratr, jaký on**
47. **měl s rodiči vztah?** Brácha Y a mamka, tak to si myslím, že mamka dodneška naň ho
48. drží... viš, ona mně říká, ted'ka, když mám já děcka, tak ona je pořád porovnává s bráchou
49. (Y), toto dělával Y, takto to dělá jako Y a tak...ona, když vykládá, jaký byl malý, tak říká,
50. že byl hrozný uplakánek, on třeba ležel v postýlce a pořád plakal a ona ho držela přes ty
51. špruše za ručičku, aby byl v klidu a spal. On byl takové jiné děcko. Ale kolikrát mi to
52. hrozně vadí, jak ona mluví jenom o něm, kolikrát si říkám a co já, kde su já... Já jsem byla
53. prý v pohodě, ale on na mamce vysel. On aj moc žártil na bráchu Z, když se narodil. A
54. myslí si, že ani ted' nemajů ten vztah dobrý. ... takže ona ho měla tendence pořád
55. ochraňovat, doted'...já jsem prý nežártila, já jsem je brala jako panenky a půjčovala jsem
56. si od něho ty dudle ha ha ha...a když se narodil brácha (Z), takto jsem měla už pět roků,
57. to už jsem byla chuva a pomáhala mamce... A taťka ten si myslím, že bráchu (Y) jakože
58. bral, myslím, že k němu měl nejlepší vztah. Brácha má doted' takovou nepřístupnou
59. povahu, on si nikoho moc k tělu nepustí, aspoň nás ne, jako rodinu. Ale ostatní vždycky
60. říkají jak je super, je s ním sranda, to vždycky hledím a nechce se mi věřit, že mluví o
61. bráchovi (Y). Myslím si, že ho taťka bral, řekla bych, až respektoval, on byl pracovitý a
62. takový svůj. Brácha (Z) byl fláma a je doted'ka...je celý do taťkova rodu, aj povahů aj
63. tím chlastem... Pořád napitý jak děda, jak strýc, jak taťka, tak i on... Taťka, když
64. vystrízlivěl někdy, tak to byl u nás svátek... a brácha (Z) je nemlich to samé... Jeho ještě
65. drží to, že jezdí v práci autem, tak přes týden nepije, ale víkend je durch...přijít o tu práci
66. tak skončí špatně a myslím si, že dřív nebo pozdějc, to tak dopadne...a byl takový
67. odjakživa, jak přišel do věku, kdy mohl chodit do hospody, tak v tom jede...On býval tak
68. šikovný kluk, baby po něm letěly, ale jak zjistili, že si rád přihne, tak byly pryč a vůbec se
69. nedivím, já bych ho nechtěla, kdyby byl jediný na světě... Já to prostě nesnáším, já mám
70. z toho chlastu trauma, hlavně z našich a taťky, já su na to vysoce alergická, já s takovýma
71. lidma nemám slitování.... Do takového uchlastaného člověka bych klidně koplá, tady
72. nemám slitování ani trochu soucitu...On dřív býval veselý, ale už se uchlastal do takového
73. stavu, kdy je nepříjemný, hnusný, protivný, otravný, už ho ani ti kamarádi nechců, už se
74. mu vyhýbají, prostě troska. **Jak brácha (Z) vycházel s tátou?** No velice špatně, oni spolu
75. vůbec nevycházeli...no s taťkou jsme měli víceméně problémy všichni, kromě bráchy Y.
76. S tou jeho povahou, oni měli konflikty, protože brácha (Z) byl takový fláma to zaprvé a
77. zadruhé on byl celý tata... takže naráželi na sebe dva stejní, aj stejné názory. Já jsem to
78. viděla doma, jak sa taťka choval třeba k mamce nebo ke mně... pro něj byla ženská taková
79. onuca...která já dobrá tak akorát na tu práci, ale že by si té ženské práce nebo jako
80. člověka vážil, tak to vůbec. A brácha (Z) je to samé. **Proč myslíš, že tak pije?** Já nevím
81. jestli sa chtěl tatovi vyrovnat nebo tím na sebe nějak upozornit, nevím. Možná, že brácha
82. Y nepije vůbec, tak možná proto, aby byl jiný. Vůbec mi ho ale není líto, já jsem v tomto
83. směru bez citu... Já nevím, jestli je to v těch genech nebo to viděl doma a přijde mu to

84. normální...Já ale nemám nic proti alkoholu, já si taky dám skleničku, dvě vína, ale
85. nevyhledávám to a nemám potřebu se opíjet.... **A jaký měl vztah s mamkou?** No víš co,
86. s ním když budeš mluvit, tak on si bude stěžovat, jak to má těžké a jaký je chudák, že mu
87. každý ubližuje, že ho nemá nikdo rád... jsem mu říkala je to tvůj život, bydlíš sám, jaké si
88. to uděláš, takové to budeš mět...Ale on má tendence všechno svádět na naše, za všechno
89. můžou naši a on nemůže za nic, on je ten chudáček ukřivděný, kterému všichni ubližovali a
90. tak...přítom to není pravda, byl mazlík, všechno měl... já si pamatuju, že fakt on nic dělat
91. nemusel, tím, že byl nejmladší, on když přišel ráno, tak naši ho nechali vyspat. Já jsem
92. musela stávat vařit a uklízet a on nic nemusel dělat...nikdo ho nenutil, byl rozmazlenec,
93. jako já bych si to nedovolila, tak jak on... Já jsem nemohla nikam, naši mě hlídali, já
94. jsem nesměla ani do toho blbého tanečního kroužku, nikam. Já jsem měla vždycky
95. přímluvu u mamky, ale taťka, když zavelel, nepomohlo nic, prostě jsem nesměla, vím, že
96. mamka sa kolikrát přimlůvala, ale on nepovolil. A to už jsem měla víc jak patnáct.... Já ti
97. řeknu, já jsem nesměla nikam, to bylo hrozné. Mamka s tím neměla problém, ta by mě
98. pustila kdykoliv a kamkoliv, ale tata ne. Já, když jsem měla galána, tak mamka za mnů
99. došla a prosila mňa, ať si dám pozor a nedozví sa to taťka...nebo nás zabije obě
100. dvě, to už jsem byla velká, to už byl normální život, tak to měli všichni, jenom ne u nás
101. Já nevím, on mě jako ženskou vůbec nebral, kluci ti mohli všechno a daleko dřív a mě
102. bylo sedmnáct nebo šestnáct, už nevím, ale já jsem nemohla nic dělat ani nikam jít. Já
103. nevím, jestli na mě tak žáril, já nevím, vidíš i po tolika letech mě to rozbřečí, nevím,
104. proč byl na mě takový. Do toho kroužku, mě ještě jakž tak pouštěl, se zatlými zuby, to
105. mamka vydupala, ale jinak nic. Víš, po tom kroužku šli všichni do kavárny, ale já ne,
106. všichni se divili, že půjdou taťku přemluvit, ale to bylo ještě horší. Já si pamatuju, jak
107. jsem stála v obyvákú a prosila jsem ho, jestli můžu jít s kamarádkou ven a on seděl,
108. hleděl na televizu, ani sa na mňa nepodíval a jenom řekl ne a já tati prosím a on už
109. jenom mlčel, nepodíval se na mě, jako bych byla vzduch, až mamka na něho zakřičela,
110. aby mi aspoň odpovídal a on nic. Jen triumf v jeho očích, jak jsem poslušná. Ale já už
111. jsem potom neprosila, já jsem raději nikam nešla. Mamka se za mě taky nepostavila,
112. ona se ho bála, ona by to pak slízla... To je moje trauma z dětství, to bych nepřála
113. nikomu. Ono to nikdy neskončilo, to se stupňovalo a bylo to horší a horší, pak jsem si
114. vyřídila úvěr a odešla jsem od našich do svého. Už i mamka za mnou přišla, ať si
115. vyřídím ten byt, že někde peníze sežene, aby když tak pomohla a ať odejdu nebo on by
116. mě zničil, to mi řekla mamka a to mi bylo už třicet tři... on nesnesl, že jsem s někým
117. chodila, to byly takové scény, on mě i bil... já nevím, že jsem tam tak dlouho vydržela,
118. měla jsem odejít daleko dřív, dneska to vím... On mi třeba vypínal elektriku, abych se
119. nemohla fénovat, zastavoval vodu, televizu vypínal, to byl normální teror...To mu, ale
120. nikdo neuvěří, snad jen mamka, nebo brácha (Z), protože ten taky u pár takových scén
121. zasahoval. On na mamku takový nebyl, ale na mě, já nevím, co proti mně měl. Já jsem
122. se ani nechtěla vdát, radši jsem chtěla zůstat sama... Já jsem se ho bála hrozně. No
123. brácha (Z), pro toho nebyl žádná autorita, on na něj kašlal, on si z něho nic nedělal,
124. on se ho nebál a to taťku vytáčelo... on ho měl, když to řeknu blbě tak na háku. Nebo
125. to bylo jeho povahů, nevím... Já jsem se ho fakt bála, já bych si proti němu nedovolila
126. nic. Možná je to mojů povahů, že jsem asi bojácná a ustrašená, já nevím...**Mě jsi**
127. **nikdy ustrašená ani bojácná nepřišla, ale těžko hodnotit.** Mně moc lidí, řeklo, že se
128. mě bálo, hlavně kluků... asi jsem to na ně přehazovala.

Jaké se ti vybaví výchovné metody, které používali rodiče vůči tobě a tvým sourozencům?

129. *Pamatuji si lísteček, který byl v kuchyni napsaný, umýt nádobí, poklidit, převrátit seno,*
130. *vykydat, tady ty klasické vesnické práce a vždycky u toho bylo moje jméno a pamatuji*
131. *si, že jsme se kvůli tomu strašně byli, oni nedělali nic a nic se jim nestalo, já kdybych*
132. *to neudělala, tak bych strašně dostala. Oni mě brali jako služku, aj tata se ke mně tak*
133. *choval a oni to brali jako, že to tak je a vůbec se nesnažili mi nějak pomoci. Já jsem*
134. *měla vždycky lejstro a kluci nic, vždycky byli ochraňovaní. Byla jsem nejstarší, já vím,*
135. *ale ne o tolik, aby některé práce nemohli udělat oni. Protože, když tam bylo jenom*
136. *moje jméno, tak oni nedělali nic, běž si to udělat, ty to máš dělat, tobě to napsali.*
137. *Mamka, když sa zlobila, tak to jsme se smáli, ale taťka. Ale já si nepamatuji, že by*
138. *kluky někdy bil, ale mě... Pořád a za všechno. Nic nebylo dost dobré pro něho. Já jsem*
139. *dostávala řemenem, kdysi jsem měla aj ucho rozražené, ale kluky si nepamatuju, že by*
140. *někdy dostali, možná, že oni by řekli, že jo, ale sebe si pamatuju... Kdysi jsem musela*
141. *sa přehnout přes křeslo, s holým zadkem a tak mě mlátil, to byla hrůza... A třeba jenom*
142. *proto, že on byl zrovna doma a chtěl vědět jaký máme úkol a já jsem řekla, že žádný,*
143. *no měli jsme úkol, ale to bylo z výtvarky, která bývala jednou za čtrnáct dní, ale toho*
144. *nezajímalo, máš úkol, tak máš a on mě tak zmlátil, že jsem si nemohla ani sednout a to*
145. *ucho mě rozrazil... Fakt to jsou takové momenty, které já do smrti nezapomenu. Já,*
146. *jsem nesměla jít ani odpoledne ke kamarádce, on to vysoce nesnášel...on byl fakt na*
147. *mě ras...ale pamatuji si jeden pěkný zážitek, ale to je asi jen jeden, šla jsem na nějaký*
148. *ples a měla jsem takové tmavě modré šaty a vím, že jsem stála dole před tím zrcadlem*
149. *a taťka vyšel a pochválil mě, že mi to velice sluší, a že kdyby byl mladší, že neví, co by*
150. *dělal, tak to jsem na něj hleděla a nevěřila vlastním uším, to si tak pamatuji jako jeden*
151. *takový světlý okamžik... Protože on mi jenom nadával, když jsem si třeba koupila do*
152. *pokojíku nábytek za svoje peníze, tak on byl nepřičetný, strašně nadával, že utrácím...*
153. *on by tak neváhal, abysme dávali ty peníze jemu... Aj to mu vadilo...já jsem kdysi od*
154. *taťky dostala na Vánoce takové skleničky, ale s připomínkou, že to sklo, co mám*
155. *v pokoji ve vitrině, tak vrátím, já jsem na něj hleděla, a říkala jsem mu, že to jsou moje*
156. *skleničky, že jsem si je koupila, aj mamka mu to říkala, ale on, že lžeme a už bylo zase*
157. *zle... Naši mě hned jak jsem začala vydělávat, tak říkali, šetři si, až se budeš chtít*
158. *vdávat, my ti nebudeme mít za co svatbu urobiť... To jsem měla mindrák, tak jsem si*
159. *pořád něco kupovala do výbavy, abych jako něco měla, no úplně blbá... Když mě*
160. *řekl, že mi svatbu dělat nebude, tak jsem s tím ani nepočítala a šetřila si sama. Ale*
161. *víš, když si na to vzpomenu, mám stažené hrdlo, ale na druhou stranu nebylo to na*
162. *škodu, jsem slušně vychovaná, do hospody nechodím, o děcka sa starám... **Myslím si,***
163. ***že by z tebe byl slušný a zodpovědný člověk i bez toho bití.** Myslíš? Já nevím... **To si***
164. ***nemyslím, to vím.** No člověk je tak zblblý, ale ke svým děčkám, bych se tak nikdy*
165. *nechovala nikdy, bych je nebila....*

Jaké si myslíš, že jsi převzala vlastnosti po svých rodičích?

166. *Já třeba po mamce, jsem taková, že sa mě nikdo nezavděčí, když dostanu kytku, tak*
167. *řeknu, že je to škoda peněz, že to zvadne. Po taťkovi jsem asi rapl, teda já vydržím*
168. *hodně, i si myslím, že jsem trpělivá, ale když vybuchnu, tak nehledím...Po mamce*
169. *mám, že mě kuchyň moc nebere, že mám radši ty chlapské práce... No u bráchy Z je*
170. *to jasné, to je celý tata. Ale brácha Y, ten nevím, on je strašně zvláštní povaha...on*
171. *nekomunikuje, on je nejradši sám, on udělá práci jakoukoliv, on je pracovitý, ale*

172. všechno sám...k nám moc netíhne a vždycky nás tak jako ignoroval, nevím proč, ale on
173. byl vždycky sám za sebe. Mám pocit, že sa nám vyhýbá, ale nevím. On se chová jinak
174. mezi kamarády a jinak mezi nama. On třeba ani nic nedá, těm svým synovcům, teda až
175. letos sa prásknul přes kapsu, ale do té doby nic. Za to brácha (Y), ten by sa rozdal, ten
176. nezapomene žádný svátek ani narozeniny...

Jak jsi vnímala své sourozenecké postavení v rodině?

177. Já jen vím, že bych měnila s nejmladším bratrem. Já si myslím, že tím, že
178. jsem první, jsem musela být zodpovědnější, že mě vedli k té práci a tak. Všechno jsem
179. musela dělat já, protože oni byli mladší, oni nic dělat nemuseli.

Čeho si myslíš, že si na tobě tví rodiče cení?

180. Ježíš, tak to nevím, to by ses měla zeptat jich. Nevím, jestli si na mě vůbec něčeho cení.
181. Mamka, já mám asi vůbec takový tvrdý odchov, protože si nepamatuji, že by mě
182. mamka za něco pochválila, že by řekla, že su šikovná nebo tak, ne, nebo že by sa se
183. mnů někdy pomazlila, tož to vůbec. Třeba ona má dva vnuky, ale ani za jedním nebyla
184. třeba v porodnici, nee. Ona prohlásila, že co tam na mě půjde nahlédát, když malého
185. stejně nemám u seb, a že ona na mě zvědavá není a že ona se podívá až doma.

Jak si myslíš, že vnímali své sourozenecké postavení tví bratři?

186. Já vůbec nevím, jak třeba brácha Y vnímal to, že je druhý, jak říkám, on s námi moc
187. nekomunikuje a vůbec ani nikdy sa nějak nebavil, on je takový jiný, možná je to i kvůli
188. našim, že z domu šel radši pryč. On se nerad svěřuje, že by třeba přišel za mnů si
189. povykládat, to se nikdy nestalo. Kdy jsem si s ním nejmíc rozuměla, bylo v době, kdy
190. byl v cizině. To mně pomohl velice, protože on mě na ten byt půjčil. Jemu jsem si i tak
191. v té době mohla nejmíc postěžovat, co se tady děje s tatů a tak. Tehdy to bylo dobré, ale
192. jak se vrátil, tak zase je to ten brácha jak býval, nemluvný, nekomunikativní, nevím, co
193. se mu honí hlavou. On má i jiné názory než já, on je takový bych řekla neutrální, že on
194. nikoho nekritizuje. Brácha Y byl takový jiný, on nijak asi to, že byl druhý nevnímal, on
195. byl první kluk, tak to měl všechny privilegia, to sa u nás cenilo. A ten mladší brácha,
196. tak já nevím, já si myslím, že to úplně neřešil kolikátý je v pořadí, spíš si myslím, že až
197. pozdějc mu pak vadilo, že jsme mu vyčítali asi, že byl mamináč rozmazlený, který
198. nemusel nic dělat. Myslím, že oni měli pak spíš s bráchů třenice, že ten nejmladší měl
199. pocit, že sa bráchovi nadržuje, protože je starší a o něho už není takový zájem. Ale jak
200. říkám nevím, to se musíš zeptat jeho, jak to cítil.

Ke komu ze svých bratrů máš blíž?

201. Asi k tomu nejmladšímu, i přesto, že je takový ochmelka nebo ochlasta, tak bych řekla,
202. že k němu. S ním si tak víc povykládám, on se za mnou i staví na pokec. Ten starší
203. brácha je takový uzavřenější a takový není tak vřelý, nevím on je takový odtažitý....

Které povahové vlastnosti máš ráda u svých bratrů a které naopak ne?

204. U bráchy Y mám ráda tu jeho zodpovědnost, protože na něj se člověk může
205. spolehnout, že je i pracovitý, ale vadí mi u něho ta jeho nekomunikativnost, že je
206. takový nerodinný, že bych si možná přála, kdyby měl vřelejší vztah k těm mým
207. synům... Na tom nejmladším mi vadí hlavně ten jeho chlást, on už je docela tím

208. *chlasterm poznamenaný... On by byl dobrý, ale musel by praštit s tím chlasterm.*

Změnili se nějak vaše vztahy, tím že jste se osamostatnili od rodičů?

209. *Já si myslím, že ani ne, žijeme si sice každý svůj život, ale že by to bylo nějak moc jiné*
210. *než dřív, to ne. Já za mamku chodím, to jako jo, i s těma děčkama, ale ona se k nim*
211. *taky úplně nehrne. Že by mi jako zavolala třeba, jestli nepotřebuji pohlídat, tak to se*
212. *nestane. Pokud neřeknu já, tak ona ne. Já si s ní jako povykládám, ale neplete se mi do*
213. *života. Ona mě má ráda, ale asi to neumí úplně dát tak najevo.*

Jak bys zhodnotila celkovou atmosféru tvého dětství a dospívání?

214. *Jako dětství asi docela dobré, tak do těch pěti let, pak si pamatuju, jak mamka přijela*
215. *s porodnice s tím nejmladším a sedla si ke stolu a brečela. Protože v baráku byl*
216. *bordel, zima nikdo ju nečekal a ona s miminem v náruči a tata ožralý nadoraz. Takže*
217. *toto mi tak utkvělo, jak brečela a mladší brácha ji vysel u noh a nechtěl ju pustit. To*
218. *dospívání už bylo horší, z toho mám si myslím i nějaké traumata, které si nesu.*

Děkuji za rozhovor. Nemáš zač.

Přepis rozhovoru muže Y, 42 let, prostřední bratr starší sestry a nejmladšího bratra

Jaký bys popsal svůj vztah k matce a k otci?

1. *Co mám říct, tak jako každý měl rád matku ne? No určitě vřelejší jak k otcovi, protože*
2. *otec byl přísný jako takový, takže dalo by se říct, že matku jsem měl stokrát radši, i když si*
3. *pamatuju, že když otec dojel z práce, jako když jsme byly malé děcka, tak jsme se naňho*
4. *zavěsily všechny a tak, ale to jsme byli malí. Potom už až jsme chodili do školy a dostávali*
5. *za známky a on se nás snažil vychovávat přísně, tak to jsme z něho měli jako respekt...*
6. *určitě větší než z mamky, ta na nás byla daleko hodnější, jo... Tatka byl ta autorita*
7. *jako... **V čem byl táta autorita?** Spíš v tom, že jsme se ho báli, my jsme normálně fyzicky*
8. *dostávali, rákosků a tak, mamka ta nás nebyla, teda ne že by vůbec, ale to už muselo být*
9. *něco, abychom od ní dostali. To musela být vytočená prostě na nejvyšší míru ... ha ha ha,*
10. *to jsem, ale dostal třebas pár facek, ale jinak nic...to si pamatuju, s bráchů jsme sa něco*
11. *handrkovali a ona to řešila, no a já jsem byl starší, tak jsem to schytl, i když si začal on,*
12. *to si tak pamatuju, vždycky jsem dostal já, on byl takový rozmazlenec, jemu to prošlo,*
13. *protože byl menší a matka moc neřešila, kdo to začal, ale byl jsem starší tak automaticky*
14. *jsem to, schytl já... Ale třeba za známky nás nikdy nebyla...Kdežto otec v tom měl systém,*
15. *přišel z práce, žákovsků a už to jelo rákosku..... Moc se s nama ani neučil, poradit moc*
16. *neradil, ale když byla špatná známka, bylo zle... **A pomohl ti třeba s učením, když jsi***
17. ***něčemu nerozuměl?** No to si nepamatuju, já bych za ním ani nešel, to bych dostal, že to*
18. *nevím.... No s otcem byl ten vztah takový spíš nepřátelský, hlavně v tom dospívání, ale*
19. *nevím možná to bylo jen napovrch, tak zdánlivě... protože si pamatuju, jak mě vezl poprvé*
20. *na internát a spali jsme spolu na hotelu, tak to pro mě byla první a zároveň poslední noc,*
21. *kteřou jsme spolu byli sami a tehdy asi i jak jsem se trochu bál toho, co mě čeká, jsem si*
22. *říkal, že ho mám rád. Ale jak říkám, to bylo jenom jednou a naposledy. Protože on byl*
23. *přísný a věčně nám jenom nadával, že nic neděláme, že máme špatné známky a tak.... Tak*
24. *jsem byl rád, že třeba děcka se tak dobře neučili, měl jsem pocit, že jsem lepší než oni. To*
25. *mě někdy dával za vzor a já jsem se snažil a oni byli kolikrát naštvaní a myslím, že mi to i*
26. *záviděli, že možná si mysleli, že mě má radši, ale nevím... Já si myslím, že to dělal proto,*

27. že nás měl rád, to byl jeho styl výchovy... asi si myslel, že když jednoho vyzdvihne, tak ti
28. druzí se budou víc snažit.

Jaký si myslíš, že měli vztah k rodičům tví sourozenci?

29. Ty vosku... k mamce? **Třeba, začni mamkou.** Já si myslím, že to tak bylo asi stejné,
30. akorát, že brácha byl nejmladší, to byl takový mazánek, to měl nejlehčí podle mě...a
31. sestra, ta si myslím, že to měla trochu u toho otca.... S matků jsme to měli asi všichni
32. dobré, ale ségra to měla u toho otca trochu horší, proto, že otec, jak to říct byl takový ten
33. „macho“, nevím asi si přál prvního syna nebo něco takového, nevím, myslím, že ji trochu
34. přehlížel si myslím... Tím asi, že byla holka nebo já nevím, čím to bylo... možná to
35. přeháním, to jsou drsná slova asi... Ale měl jsem z toho takový pocit, že sa o ňu moc
36. nezajímal. No asi to nechával na matce víc, ale nevím, mě spíš přišlo, že on ty baby moc
37. nebral... **A brácha?** No říkám, on byl nejmladší, tak měl všechno takové snadnější, už na
38. něho nebyl ani tak přísný ohledně toho učení. Nevím, jestli už po nás byli tou výchovou
39. unavení a neřešili to tak, nevím... On byl jako děcko takový roztomilý a já jsem byl takový
40. furt hubený a zamračený on byl takový mazlíček, vysmátý, tak asi aj proto. On má krásné
41. fotky z dětství, všichni ho měli rádi, on byl oblíbený, takový mazlíček bych řekl. **Kdo byl pro**
42. **tebe větší autoritou?** No asi ten otec, ale těžko říct, protože on byl přísný, ale nebylo to
43. z nějakého přirozeného původu. Nebyl určitě přirozená autorita, spíš taková vynucená ...
44. Ale možná ne, já jsem ho i obdivoval, jezdil do světa, montér... Tehdy jsem to obdivoval,
45. když jsem to i srovnával s jinými kamarády, tak jsem byl na něj i pyšný...a dojel
46. z Jugoslávie a přivezl mi džísku a tak, to jsem byl hrdý na otce... Ale to bylo, když jsem byl
47. děcko...Mamka byla celkově hodnější, aj když byl nějaký průšvih, tak jsem šel radši za
48. mamků. Když aj něco bylo, tak ona to řešila v klidu a vždycky řekla, jestli to jde nebo ne,
49. nebo sa to musí řešit s tatků... Ale když jsem šel za otcem, tak jsem jenom něco řekl a už
50. byl oheň na střeše. Jenom to říct, to jsi měla fakt strach jenom něco říct. Tak je to zas o té
51. přísnosti...**Proč myslíš, že byl otec na vás tak přísný?** No říkám, to byl jeho styl výchovy,
52. podle toho Bismarcka, co sjednotil Německo, tvrdá kázeň, tvrdá výchova a spartánský
53. výcvik...**A sjednotilo Vás to?** ha ha ha no to asi ne... ale víš, tak to asi dřív bylo, nikdo nic
54. moc psychologicky neřešil, zavelelo sa a bylo... i když je pravda, že kdysi se mi snažil
55. domlouvat... stál jsem v kuchyni a on chodil kolem mě se založenýma rukama a vykládal
56. něco o budoucnosti a jak si to představuju a já vím, že jsem si jen v duchu říkal, kdy už
57. s téma „sračkama“ přestane, že ať mě klidně zbije nebo něco zakáže, mně to bylo jedno,
58. hlavně ať už nemele... Když jsem kýval, že tomu rozumím, tak jsem se zeptal, jestli už
59. můžu jít, tak jen zařval: „nikam nepudeš“ ha ha ha ..., tak to byl asi jeho psychologický
60. pokus. On byl takový rapl, že od něho bylo lepší sa držet dál... Dřív nám nevysvětloval a
61. myslím si, že bysme to brali víc než ten pohľavek a zase když nám bylo už třeba těch
62. sedmnáct, tak bysme radši přivítali tu facku, než ty řeči. Ale nevím, jak to měli
63. sourozenci... Já vím, že ségra, dostávala hodně. **Jaký s nimi měla vztah sestra?** Ta
64. s mamků asi dobré, ale ten tata na ňu byl ras, vůbec baby to u něj měly těžké. Ale nevím.
65. Ségra, když přijde za matků, co druhý den, tak ony tam proklábosí hodiny, já nevím, co si
66. furt vykládají, já si toho s matků neřeknu za měsíc, co ony si řeknou za hodinu.... A ten
67. brácha, ten nevím, on je takový svéráz, skoro ani dom nedojde nebo jenom tak na chvíľku,
68. mamce něco doveze, ale ne moc často, on je takový nezodpovědný, on myslí jenom na
69. seba, jeho nezajímá, že ta mamka potřebuje aj pomoct. Ona ho rozmazlovala a to je
70. výsledek. A s tatků sa oni nerozešli zrovna v nejlepším, takže tam to bylo ještě slabší a

71. *ségra jak jsem říkal, si s tatů taky nerozuměla, on proti ní pořád něco měl...Ale já jsem*
72. *s ním pak v dospělosti vycházel dobře...On si ke mně nic nedovolil.*

Jaké výchovné metody používali rodiče?

73. *No mamka se asi snažila hodně nám pomáhat a tak všechno řešila, ta byla docela hodná,*
74. *taky to vesměs bylo i na ní a tata to sem říkal, to byli jen křik a nadávky a bytí. Vím, že*
75. *hodně toho bylo na ségre a vím, že já jsem tolik nedostával jako ona. Na ňu byli hodně*
76. *přísní, hlavně tata. My jsme už tolik nemuseli pomáhat jako ona. Ona musela pomáhat*
77. *matce, tata nebyval doma, tak my jsme nedělali nic. Teda já, jsem něco málo, musel, ale*
78. *brácha ten už vůbec nic. Jsem říkal, on byl opečovávaný a rozmazlovaný...*

Jaký mají vztah nyní tví sourozenci k matce?

79. *Tak já si myslím, že to mají tak jako brácha on byl, jak jsem říkal takový ten mazlík, otec*
80. *naňho nebyl tak přísný, matka ho měla ráda, rozmazlovala ho... Ale on má takový*
81. *problém, on jak bydlí sám a nemá to daleko, tak on nepřijde za tů mamků nebo jenom*
82. *málo... On pro ni aj něco udělá sem tam nebo tak, ale málo za ní chodí, nevím proč....*

Jaké si myslíš, že jsi zdědil vlastnosti po svých rodičích?

83. *Myslím si, že po otcovi jsem zdědil tu tvrdů výchovu, kdybych já měl děti, tak budu asi*
84. *stejný. Ale myslím si, že by to asi nebylo zase tak žhavé, protože potěj mamce mám asi tu*
85. *laskavost a to dělat všechno tak nějak v klidu. Myslím si, že bych byl víc asi jak ta matka,*
86. *ale v takových těch krizích by to mohlo přeskočit....Já jim to vůbec nevyčítám, já si*
87. *myslím, že to tak bylo dobře.*

Co si myslíš, že se na tobě tví rodiče nejvíce cení?

88. *Myslím si, že taková bezproblémovost, že nikdy jsem nebyl bez práce nebo se někde*
89. *poflakoval a oproti bráchovi jsem jim doma určitě víc pomáhal, aspoň ted' ... Protože on*
90. *doma nic moc neudělá, ani u téj babičky nic nepomohl, ještě když žila...Ještě, když mu*
91. *mamka zavolá, tak něco jo, ale že by nějak moc to ne. Že by se třeba sám zeptal, jestli*
92. *něco potřebuje nebo tak, tak to ne. Mě je třeba blbé, aby ten rodinný majetek chátal, tak*
93. *sa snažím, to opravovat a tak, ale on sa nezeptá, jestli něco není potřeba udělat.... On má*
94. *ten svůj byt a nic víc ho nezajímá. Rozhodně, když mamka něco potřebuje, jde radši za*
95. *mnů než za bráchů, to určitě. A není to jenom o tom, že jsem doma, ona mu řekne, že by*
96. *potřebovala porýt zahradu a on jí řekne, že když na to nestačí, ať to nedělá... svým*
97. *způsobem má pravdu, ale taky to je její radost ta zahrada, ale jeho to moc nezajímá. Já se*
98. *zas na to dívám, že když ju to baví, a baví se tím, tak to pro ni udělám. Ona se s tím pak*
99. *celý rok hraje...A čeho si myslíš, že si cení na tvých sourozencích? No tak u ségry to je*
100. *jasné, to jsou ty vnoučata, protože to si myslím, že si každá matka nejvíc cení, to je asi*
101. *to nejvíc...já ji teda pomáhám se vším, ale pořád je to nic proti těm vnoučatům...já*
102. *mám spíš strach, že až ty děcka povyrostů a přestanů tam chtít chodit, že to pro ni bud*
103. *e těžké... nevím no...zase bude ten její život míň veselý... a na tom bráchovi nevím,*
104. *možnáasi, že se občas zastaví, jinak nevím čeho... Ta mamka je hrozně hodná a*
105. *vděčná za všechno, aj když se staví ráz za měsíc, tak mu ani nenadává, ale je ráda, že*
106. *přijde. Ona ho má ráda, jemu všechno odpustí, jak to bylo vždycky, ani přede mnů si*
107. *nepostěžuje...*

Jak jsi vnímal svou pozici druhorozeného?

108. *Asi málo, já nevím, tak tou autoritou byl otec, mamka mně málokdy něco vyčítala.*
109. *Ségra byla jako první, autorita jak sem říkal, byl otec a on tu ségru moc neřešil nebo*
110. *nebral, tak jsem byl já první kluk, tak jsem byl braný spíš jako prvorozený já. Občas*
111. *jsem si stěžoval, že brácha nic nemusí, ale otec sa určitě viděl víc ve mně. On byl*
112. *brácha ten mazánek, ségra pro něj nebyla skoro nic, takže jsem u toho otce měl určité*
113. *výhody, ale zase nic velkého. Spíš, že byl tak víc zaměřený na mě. Vždycky mi řekli ty*
114. *jsi starší, ty musíš a basta... Ale nebylo to nějak tragické...**Jak to vnímala sestra, že ta***
115. *její pozice prvorozené není brána, tak jak by měla? Přestože byla holka, tak si*
116. *myslím, že tím trochu trpěla, že byla od toho otce tak trochu přehlížená.... To si my-*
117. *slím, že jí vadilo.... No asi jo, i když říkám nebylo to nijak tragické, ale.... V té naší*
118. *rodině ty konflikty si myslím, že byly až v téj pubertě, ale to je asi normální ne? Ale to*
119. *dětství si myslím, že bylo v pohodě. Ale občas si myslím, že mohla mít a asi měla ten*
120. *pocit, že ten otec dá víc na ty kluky.... Asi si myslela, že nemá šanci, se mu nějak*
121. *zavděčit, ona to asi neměla jednoduché, ale nevím, že by to zas bylo tak tragické, to*
122. *ne. Ale zase je to normální ne, že se chlap vidí v chlapovi....*

Které povahové vlastnosti máš rád na svých sourozencích?

123. *Tak to je zapeklité, no...Tak u bráchy asi, že umí řešit věci rychle, že kdybych mu*
124. *zavolal, že si nevím rady, tak on má většinou hned nějaké řešení. Nevím, ale myslím si,*
125. *že nijak vřelé to moc není ty naše vztahy, takže já vlastně nevím, co ti říct. Já s nima*
126. *moc nejsou, nemám potřebu je vyhledávat, toto sa našim podařilo, že nikdy nic*
127. *neudělali proto, abysme sa měli aspoň trochu nějak rádi, že moc blízko k sobě nějak*
128. *nemáme...Tak asi tak. Na sestře, co mám rád? Já nevím, já vlastně ani nevím, jaká*
129. *je... Asi to, že má ty děcka a přijde za tů matků...*

Změnily se vaše vztahy nějak výrazně po opuštění rodného domu?

130. *Tak u mě je to takové specifické, že oni když se stěhovali z domu, tak já jsem byl*
131. *v cizině už několik let. Já si to asi ani moc nepamatuju, když jsme bydleli ještě všichni*
132. *doma. Tak asi určitě, vidíme se miň a hlavně kdy chceme a asi si nelezeme tak na*
133. *nervy...ha ha ha. To jsem nad tím často i přemýšlel, že na to jak jsme blízka rodina sa*
134. *stýkáme, opravdu málo. Jsem si říkal, že to napravím, ale moc se mi to nedaří, no... Já*
135. *si myslím, že je to možná i lenost? Takový zvláštní druh lenosti, jako by se člověku*
136. *nechtělo konverzovat asi....*

Jak bys zhodnotil celkovou atmosféru dětství?

137. *No já nevím, možná jsme nemuseli od toho tatky tak dostávat, vím, že jsem se kolikrát*
138. *těšil, až mi bude osmnáct a budu moct vypadnout z domu. No nebylo to ideální, ale*
139. *byla nebo je to rodina. Kdybych já měl rodinu, tak bych se snažil nebýt tak přísný...*

Tak děkuji za rozhovor. Nemáš zač.

Přepis rozhovoru muže Z, 39 let, nejmladší bratr nejstarší sestry a prostředního bratra

Jaký byl v dětství tvůj vztah k rodičům?

1. *Dobry. Já nevím, co bych ti k tomu řekl. **Třeba jak jste spolu vycházeli?** Dobře. Ha ha*
2. *ha... **Můžeš to rozvinout, co znamená pro tebe dobře?** Já nevím no otec, matka, syn a*

3. šmytec, nic víc, nic míň.... Jo, no s matkou to bylo lepší samozřejmě, pořád je to mamka,
4. že jo, ale s otcem asi né, no.... Když jsem byl hodně malý, tak asi dobře, v pubertě, to byl
5. největší debil, jak to má asi každé děcko, to jsme se nesnášeli, jinak já nevím, s máti to
6. prostě bylo vždycky lepší...aj když něco bylo, třeba nějaký problém, tak jsem nešel za
7. tatů, ale za máti, tak asi, no...**Proč jsi nešel za tátou s problémem?** No to je jasné,
8. protože, bych hned nafasoval, než bych otevřel hubu. Né, že by mňa nějak extrémně
9. mlátili, to zase né, ale tata byl prostě takový rapl... No, spíš jsem ty problémy řešil sám,
10. než abych s tím někoho otravoval, co šlo, to jsem si vyřešil sám... Než s rodičema... no
11. radši sám.... Než za někým jít...nebo teda za matkou, jako, když jsem si nevěděl rady, aj
12. proto za ňů, že tata byl furt pryč. On jezdil po těch montážích a nebyl doma.... Nebo ještě
13. aj za ségrou, taky ještě. **Za bratrem bys taky šel?** No ani náhodou, on byl vždycky
14. protěžovaný, hlavně u taty, to on by ještě víc narostl, za ním určitě ne.

Jaký měli vztah tví sourozenci k rodičům?

15. No to snad víš, šak jsi s nimi mluvila nebo ne? **Mluvila, ale chci vědět tvůj úhel pohledu,**
16. **je pro mě důležité znát i tvůj názor?** Aha, tak to jo, jsem si myslel, že bratříček už si
17. postěžoval, že už je jedno, co budu říkat. No tak, já si myslím, nebo podle mého názoru, je
18. to tak, že každý si myslí, že mu ubližují, víc než tomu druhém... Že nadřžují jim a ubližujů
19. mně nebo já jsem to tak měl, oni si furt mysleli, že jsem rozmazlenec, ale myslím si, že
20. brácha to měl u toho taty lepší, řekl bych, že ho měl aj rád. A ségra s mamků dobře
21. nebo já nevím, Ježíši to sů otázky Tak byla to holka, takže asi s mamků dobře. S tatů to
22. měla horší, protože je to baba a tata ty baby neuznával. Pro něj byla vždycky něco míň.
23. Myslím, že nám to pak dávala sežrat a furt na nás něco viděla. S tatů určitě neměla moc
24. dobrý vztah... On na ňu asi žarlil, teda nevím na co, ale myslím si to. **Proč si to myslíš?**
25. **No** protože, s ním jsme neměli nikdo dobrý vztah, kromě bráchy... On byla takový, no,
26. Nervák a rapl a aj dost chlastal, aj dost ju tak káral a ponižoval, já fakt nevím, co ti mám
27. říct. No nebyl hodný tatínek. **A bratr jak s ním vycházel?** No tak brácha, to je kapitola
28. sama pro sebe. No v tom mladší věku asi v pohodě a pak to sice bylo horší. **V čem to bylo**
29. **horší?** Nevím, brácha šel pak na učňák, na školu a potom už si žil svoje, měl svoje názory,
30. ne ty co mu vtůkal otec do hlavy. Ale tata naň ho vždycky držel, brácha dělal si všechno
31. po svém a měl klid.... .... S mamků to měl v pohodě, mamka byla v klidu... Asi to bylo i
32. tím, že otec nebyl věčně doma, když jsme byli malí, tak byl asi třikrát v Jugoslávii, pak
33. jezdil po montážích, takže jsme se viděli o víkendů. Třeba, kdybychom byli spolu častějc,
34. bylo by to lepší... ty vztahy, máti byla dennodenně doma, s tou jsme byli pořád... **Kdo byl**
35. **pro tebe větší autorita?** No asi otec...víš asi v tom, že právě někde jezdil, že byl pryč, to se
36. mi líbilo, máti seděla doma, akorát do práce, dom, hotovo šmytec. On jezdil po světě,
37. všechno znal. **Byl pro tebe vzorem?** No to určitě, hlavně v tom nižším věku, protože on byl
38. takový světák, potom už ne, už teda neměl v čem. Pak už mi i vadilo, že jezdil pořád pryč,
39. pak už jsem pochopil, že je na to máti sama, Já vím, že matka to měla daleko těžší, starala
40. sa o všechno, ale to jsem bral jako samozřejmost... Tak někdo s nama být musel...i když
41. matka není ten typ, co by jezdil, pro matku je daleko jet aj do města tady 20 km, i to je pro
42. ni dálka, ta by v životě nikam nejela. Jo takže tak.... V pubertě jsem tatu fakt nemusel,
43. to jsem se vyhýbal a pak už to nikdy nebylo dobré...

Jak jsi vnímal svou sourozeneckou pozici nejmladšího?

44. No tak samozřejmě ségra a brácha měli pocit, že když jsem nejmladší, že jsem to měl

45. jednodušší...že... **A měl?...** **No**, já si myslím, že ne. Mně to teda nepřišlo, oni si mysleli, že
46. si můžu dovolit všechno, ale mně to nepřišlo....i když možná trochu jo, no....protože nejmíc
47. byli přísní asi na ségru, protože ta byla první a ta odskákala všechno. Na mě byli asi
48. opravdu nejmín přísní... jo to určitě.... Ale sourozenci mi to dávali sežrat....

Jaké výchovné metody nebo přístupy rodiče používali?

49. No to bylo jednoduché, pár facek.... První jsem vždycky dostal a pak se teprve, něco
50. řešilo.... Lepší to bylo od mamky, ta měla slabší ranu, ale od taty, to bylo horší...ha ha
51. ha.... S mamkou jsem měl, ale vždycky lepší vztah... a mám doted'... ale, co jsem se
52. odstěhoval do svého, tak je to ještě lepší... **Čím si myslíš, že to je?** No asi tím, že se
53. nevidíme tak často, tím pádem si nelezeme na nervy a vidíme se, jenom když chceme. Ale
54. je fakt, že mamka za mnů nedojde. Za těch dvanáct let, co tu bydlím, jestli tu byla
55. třikrát. Ona musí běhat kolem bráchy. Já za nů zajdu samozřejmě. No a u taty, to zůstalo
56. na mrtvém bodě, toho bylo lepší nevidět.... Tím, že jsem se odstěhoval, jsem si žil svoje a
57. tím to haslo.... **Za kým jsi šel, když jsi potřeboval poradit nebo s něčím pomoc?** No, za
58. kým, za kamarády.... Na co mám kamarády.... **A jaký mají nyní vztah k rodičům tví**
59. **sourozenci?...** **No** brácha k matce, šak víš, on je takový protiva, ale asi dobrý.... On to
60. možná trochu hraje, ale když dojde na lámání chleba, tak pomože, tak asi dobrý.... **A co**
61. **brácha hraje?** ... no on ze sebe dělá, takového samotáře, s mamkú si někdy lezů asi na
62. nervy, ale to je aj tím, že bývá doma, i když ona naň ho nenechá dopustit, to je její
63. miláček.... A s tatů nevím, no brácha byl několik roků pryč v téj Americe, tak byl na něho
64. tata velice pyšný.... To byl velice hrdý naň ho.... To víš, to sem nebyl nic, já jsem byl furt
65. doma, a když zavolal „bráška“, tak to všichni byli bez sebe blahem.... Světe, zboř se...**Jak**
66. **bys nejlépe vystíhl vztah sebe a tvých sourozenců, k rodičům?** Já nevím.... Asi ted' je to
67. lepší, no jsou to rodiče a tak to je, nevím, co k tomu říct, nijak extra kamarádké to nebylo
68. nebo tak... Prostě rodiče poslouchat, co řekli a tak, normálka... A ségra s bráchou ti mě
69. nikdy moc nezajímali. Tak to bylo vždycky, já jsem byl radši s jinýma než s něma.
70. Kamarádi pro mě byli vždycky víc než sourozenci. I když oni se o mě taky moc nezajímali,
71. spíš jen aby sa neřeklo. Mamku tu zajímal akorát brácha. Vždycky ho upřednostňovala a
72. starala se jenom o něho, co ten den jedl, chudáček a o ségru. Já jsem byl pozdějc a na
73. mňa už asi neměla sílu a tata ten už vůbec ne. My jsme tak rostli na ulici. Oni řešili hlavně
74. sebe a na nás nezbývalo už tolik času. Ale mamka sa o nás starala, to jo. Věřím matce, že
75. mě má ráda nebo teda aspoň v to, doufám ha ha ha...

Vraťme se ještě k těm rodičovským způsobům výchovy?

76. U nás měli prostě slovo oni, co řekli, to muselo být, na nějaké smlouvání nebo vyjednávání
77. sa nehrálo. Co řekli, tos musela udělat, jinak bylo zle, nějaký náš názor nikoho moc
78. nezajímal.... To bych ani nezkoušel nebo jsem věděl, že je to zbytečné... Že to nemá smysl,
79. jo no.... **A jak jsi věděl, že to nemá smysl, když jsi to ani nezkusil?** Tak jako jsem to třeba
80. dvakrát zkusil a bylo to k ničemu.... Toto je fakt, že mi dost vadilo jako, že se snažíš a nic,
81. že mě vždycky odpálkovali, že jsou to blbosti.... Člověk pak mávl rukou a kašlal na to... že
82. to nemá cenu.... To nikam nevedlo, takže no... proč, že? Naším jsem se nikdy ani
83. nesvěřoval, nebyl důvod, oni by mě akorát nadali a stejně... no to ani náhodou, jim něco
84. říkat...my jsme neměli takový vztah mezi sebou, že bysme si říkali nějaké intimnější věci,
85. to vůbec....

Jaké si myslíš, že jsi zdědil vlastnosti svých rodičů?

86. Asi pracovitost... to asi po obou.... Určitě... jinak nevím... zručnost po otci, po máti asi
87. pořádek.... Špínu a bordel nemám rád... V práci jsem ve špíně, tak, když přijdeš dom,
88. chceš mít pořádek... **Čeho si myslíš, že si na tobě tví rodiče cení?** No to nevím, asi, že
89. jsem si koupil ten byt, ale u nás se nechválilo to vůbec, málo...

Jak vnímali tví sourozenci svou pozici narození?

90. Ségra asi to, že byla nejstarší, brala jako nevýhodu, ale já si myslím, že to tak mají všichni
91. ti první, protože se o ty nejmladší musí starat.... **Zase třeba tolik nedědí obnošené věci a**
92. **mají všechno nové.** No přesně, toto mi vadilo, všechno jsem měl po někom a nic svého
93. nebo nového... No ale je fakt, že zas tolik peněz nebylo a sháňalo sa, šak víš...**Ke komu se**
94. **svých sourozenců máš blíž?** Asi se ségrou nebo já nevím.... Počkej, to je těžké asi jo, s ní
95. si víc povykládám. Brácha to je jenom hm, no né.... On s cizíma bude vykládat, ale
96. s vlastníma to nějak vážne.... No je fakt, že když se už fakt dlouho nevidíme, tak aj
97. povykládáme, ale to je málokdy...

Jaké byli vztahy mezi tebou a sourozenci? Co máš na nich rád a co naopak ne?

98. Já nevím, co ti říct... u ségry asi mám rád, že je taková zodpovědná a snaží sa, aj mě
99. občas zavolá. U bráchy nevím, tam ta odpovědnost taková není. Jeho jsem moc nemusel,
100. my jsme nikdy neměli nějak ty vztahy extra dobré, spíš naopak. On byl maminčin ma
101. zel a to mě dost točilo, jak ona ho furt upřednostňovala, aj tata my ho furt dával, jako
102. vzor. Já ho doted' moc nevyhledávám, to sa nezměnilo, my sme spíš jak cizí. Já jsem
103. měl vždycky lepší vztahy s kamarády než se sourozencema. On, kolikrát řekne, proč
104. nedojdeš za máti proč sa nestavíš, aj máti to řekne...ale já jsem se jednou odstěhoval,
105. abych měl svůj život a mohl sem si dělat, co chcu....jo, já si žiju svůj život, tak nevím
106. proč bych tam měl být nasáčkovaný každý den jako on... tak nevím...**Ale tím rodiče**
107. **neztrácíš?** No to máš pravdu, ale nemusím dělat, co mi někdo poručí... tak asi... ale
108. řekl bych, že tím že jsme se ségrou z domu, jsou ty vztahy aj lepší, řekl bych, že
109. jo... hlavně v tom, že se tak často nevidíme ha ha ha....ono je to logické, že když si
110. s někým dennodenně, tak si lezete na nervy, já si nedovedu představit, že bych bydlel
111. s našima a s bráchou to už vůbec, to by mě asi kleplo ha ha ha .... Je fakt, že se ségrou
112. se vidím každý týden a s bráchou asi míň, teda když za nama přijde, když su u máti.

Jak bys zhodnotil celkovou atmosféru dětství?

113. Já nevím...Normálně.... Normální dětství kluka na dědině... Hotovo asi tak....

Tak děkuji za rozhovor. Prosím.